

گسترهٔ فراگیر عدالت

پاسخگو نمودن
جمهوری اسلامی
ایران در دادگاههای
اروپایی

Celeste Kmiotek (سلست کامیوتیک)

Lisandra Novo (لساندرا نوو)

Gissou Nia (گیسو نیا)

Alyssa Yamamoto (آلیسا یاماموتو)

پائیز / زمستان ۲۰۲۳

چکیده

سال گذشته شاهد درخواست‌های فزاینده و مستمر برای پاسخگو نمودن جمهوری اسلامی ایران برای ارتکاب جنایات فجیع و نقض جدی حقوق بشر، به ویژه در پاسخ به اعتراضاتی بود که به دنبال مرگ مهسا ژینا امینی به دست پلیس اخلاقی جمهوری اسلامی ایران در سپتامبر 2022 آغاز شد. تلاش‌هایی که در جهت پاسخگو نمودن مسئولان انجام شده عمدتاً بر روی دادخواهی برای قربانیان و بازماندگان قتل‌های فراقضایی، بازداشت‌های گروهی خودسرانه، شکنجه و بدرفتاری‌های شدید دیگری تمرکز یافته که توسط جمهوری اسلامی ایران و در پاسخ به تظاهرات صلحجویانه ارتکاب یافته است. با این حال، تلاش‌های مزبور همچنان سعی داشته‌اند مقامات جمهوری اسلامی ایران را برای جنایاتی که در دهه‌های پیش مرتکب شده‌اند که بدون مجازات باقی مانده است، از جمله برای سرکوب اعتراضات نوامبر 2019 و اعدام شتابزده هزاران زندانی سیاسی ایرانی در سال 1988 (که از این پس «قتل عام زندانیان 1988» نامیده خواهد شد) نیز پاسخگو نمایند.

با وجود درخواست‌هایی که برای اقدام در این باره به عمل آمده، تعداد تحقیقات و محاکمات افراد برای جرایم اصلی بین‌المللی که توسط مسئولان جمهوری اسلامی ایران انجام شده، محدود بوده است. فقدان پاسخگویی به ویژه در پی حمله مرگبار جمهوری اسلامی ایران به آرمنیتا گراوند، دختر شانزده ساله‌ای که توسط پلیس اخلاقی در متروی تهران برای نپوشیدن روسری مورد حمله قرار گرفت و در تاریخ 28 اکتبر 2023 به دلیل جراحات وارده فوت نمود، بسیار چشمگیر است.¹ در طول سال گذشته، جمهوری اسلامی ایران مسئول یک سلسله جنایات شدید بوده که بخشی از حمله سیستماتیک علیه شهروندان بیگناه را تشکیل داده است، حملاتی که اغلب به طور نامتناسب گروه‌های خاصی از جمله زنان، دختران و اقلیت‌های مذهبی را هدف قرار می‌دهد. علاوه بر این، جمهوری اسلامی ایران یک کمپین برون مرزی علیه مخالفان ایرانی در «سراسر اروپا» به راه انداخته است که شامل «هک کردن، حملات سایبری و آزار و اذیت آنلاین است که می‌تواند شامل ارسال هزاران تهدید به قتل در طی یک هفته و نیز تهدیدهای واقعی باشد.»²

از آنجا که سیستم قضایی ایران نه مستقل است و نه بی طرف، و در واقع مسئول حبس‌های غیر عادلانه و همدستی در آزارهای شدید در زندان‌های ایران است، در داخل کشور هیچگونه راه عملی برای پاسخگویی وجود ندارد. با این حال، راه‌های متعددی از طریق سازمان‌های بین‌المللی و سیستم‌های قضایی کشورها وجود دارند. برخی از این مسیرها در گزارش‌های پیشین پروژه اقدامات قضایی استراتژیک شورای آتلانتیک، از جمله در گزارش

¹ محمد رسول، «دختر 16 ساله ایرانی به دنبال حمله حجاب بانان در بیهوشی به سر می‌برد»، وایس نیوز [Mohammed Rasool, "16-Year-Old Iranian Girl in Coma 'Following Attack by Morality Police,'" Vice News, 4 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.vice.com/en/article/epvm5p/armita-geravand-iran-tehran-metro-morality-police>؛ «آرمنیتا، 16 ساله، پس از حمله حجاب بانان در متروی تهران در بیهوشی به سر می‌برد»، ایران وایر [Armita, 16, in Coma after Tehran Subway Assault by Hijab Authorities," IranWire, 3 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/news/121132-armita-16-in-coma-after-tehran-subway-assault-by-hijab-authorities>]

² مانیشا گانگولی، «فعالان ایرانی در سراسر اروپا هدف تهدید و مزاحمت قرار می‌گیرند»، گاردین [Manisha Ganguly, "Iranian Activists Across Europe Are Targets of Threats and Harassment," Guardian, 22 سپتامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/22/iranian-activists-across-europe-are-targets-of-threats-and-harassment>]

دسامبر 2020 در مورد گزینه‌های اقدامات قضایی مدنی در دادگاه‌های کشوری و نیز گزارش اکتبر 2023 در مورد گزینه‌های پاسخگو نمودن در ساز و کارها و دادگاه‌های بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.³

این گزارش گزینه‌های پاسخگویی بیشتری را بررسی می‌کند که به ویژه کشورهای اروپایی می‌توانند با کمک جامعه مدنی دنبال نمایند. در سراسر اروپا، کشورها قوانین صلاحیت قضایی بین‌المللی را پذیرفته‌اند که به آنها اجازه می‌دهد اعمالی که جرایم اصلی بین‌المللی (نسل‌کشی، جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت) محسوب می‌شوند را محاکمه کنند، حتی اگر چنین جرایمی در کشوری دیگر و توسط و علیه اتباع خارجی ارتکاب یافته باشد. سوئد از همین قوانین استفاده کرد تا یک مقام سابق جمهوری اسلامی ایران به نام حمید نوری را به جرم قتل و جنایات جنگی که در طی قتل عام زندانیان 1988 مرتکب شده بود، محکوم نماید اما با وجود آنکه فرصت‌های جدیدی برای دنبال نمودن چنین مواردی به دست آمده است، تا کنون هیچ مقام دیگری از جمهوری اسلامی ایران بر طبق مقررات صلاحیت قضایی جهانی و برای جنایاتی که در ایران مرتکب شده‌اند، محاکمه نگردیده‌اند. چندین دهه است که مقامات جمهوری اسلامی ایران در سراسر اروپا سفر کرده‌اند، اغلب در کشورهای مختلف دارای املاک و دارایی هستند و ظاهراً از خدمات درمانی و بهداشتی این کشورها بهره‌مند می‌گردند.⁴ در همان حال، بسیاری از قربانیان و بازماندگان فجایع جمهوری اسلامی ایران به اروپا پناهنده شده‌اند که این امر حضور مقامات جمهوری اسلامی ایران در آنجا بدون هیچگونه پاسخگویی را اسفناک‌تر می‌سازد، اما در عین حال فرصتی برای قربانیان و

³ گیسو نیا، «پایان بخشیدن به نقایص پاسخگویی ناقضان حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران از طریق اقدامات قانونگذاری جهانی»، شورای آتلانتیک [Gissou Nia, Closing the Accountability Gap on Human Rights Violators in the Islamic Republic of Iran through Global Litigation Efforts, Atlantic Council, 10 دسامبر 2020، قابل دسترسی در <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/closing-the-accountability-gap-on-human-rights-violators-in-the-islamic-republic-of-iran-through-global-litigation-strategies>؛ لساندرا نوو و همکاران، «جمهوری اسلامی ایران در برابر جهان»، شورای آتلانتیک [Lisandra Novo, et al., The Islamic Republic of Iran Before the World, Atlantic Council, 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/strategic-litigation/international-avenues-to-hold-the-islamic-republic-of-iran-accountable-for-human-rights-violations>]

⁴ برای مثال نگاه کنید به فرامرز داور، «تحریم‌های حقوق بشری در مورد ایران نه تنها سمبولیک هستند»، ایران وایر [Faramarz Davar, "Human Rights Sanctions on Iran Are Not Only Symbolic," IranWire, 16 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/politics/121572-human-rights-sanctions-on-iran-are-not-only-symbolic>؛ «دو دهه سفرهای پزشکی به اروپا توسط مقامات ارشد نظام ایران»، ایران وایر [Two Decades of Medical Trips to Europe by Iranian Regime's Top Brass," IranWire, 27 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/news/115983-two-decades-of-medical-trips-to-europe-by-iranian-regimes-top-brass>؛ شیرین شکیب، «اقامت روحانی ایرانی در آلمان بحث‌های داغی را برانگیخته است»، دوویچه وله [Shirin Shakib, "Iranian Cleric's Germany Stay Triggers Heated Debate," Deutsche Welle, 13 ژانویه 2018، قابل دسترسی در <https://www.dw.com/en/iranian-clerics-germany-stay-triggers-heated-social-media-debate/a-42131404>؛ باربارا موئنز و نیکلاس کاموت، «وزیر امور خارجه بلژیک در آستانه مشکلات به دلیل پیامدهای ویزاهای ایران»، پولیتیکو [Barbara Moens and Nicolas Camut, "Belgium's FM on the Brink over Iranian Visit," Politico, 22 ژوئن 2023، قابل دسترسی در <https://www.politico.eu/article/belgiums-fm-hadja-lahbib-on-the-brink-over-iranian-visit-fallout>؛ لئا بیورسترام، «سوئد-ایران: نوری با بازماندگان اعدام‌ها روبرو می‌شود»، جاستیس اینفو [Lena Bjurström, "Sweden-Iran: Noury Faces Death Row Survivors," JusticeInfo, 13 ژانویه 2022، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/86471-sweden-iran-noury-faces-death-row-survivors.html>؛ سلست کامیوتیک و لساندرا نوو، «مجموعه تحریم‌های هدفمند حقوق بشری ایران: بریتانیا شورای عالی انقلاب فرهنگی را در فهرست تحریم شدگان قرار می‌دهد»، شورای آتلانتیک [Celeste Kmiolek and Lisandra Novo, Iran Targeted in Human Rights Sanctions Series: UK Designates the Supreme Council of the Cultural Revolution, Atlantic Council, 26 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/iran-sanctions-series-uk-sccr>]

بازماندگان مذکور فراهم می‌آورد تا در انجام تحقیقات در مورد اظهارات شهود عینی و فراهم آوردن اطلاعات، پشتیبانی بیشتری فراهم نمایند.⁵

کشورهایی که در این گزارش آمده‌اند (بلژیک، انگلستان و ولز، فرانسه، آلمان، هلند، سوئد و سوئیس) تنها هفت حوزه قضایی از 148 عضو سازمان ملل متحد در سراسر جهان هستند که قوانینی برای تحقیق و تعقیب برخی یا همه جرایم اصلی بین‌المللی دارند، حتی وقتی این جرایم خارج از مرزهای این کشورها انجام بشوند.⁶ این هفت حوزه قضایی به چندین دلیل در این گزارش مورد بحث قرار گرفته‌اند، از جمله: قدرت ساختار صلاحیت قضایی جهانی‌شان و تناوب استفاده از آن؛ قوانین و سیاست‌های قوی آنها برای تعقیب جرایم فجیعی که در بیرون مرزهای آنها انجام شده؛ اندازه جوامع مهاجر ایرانی در این کشورها، به خصوص کسانی که از ستم و خشونت فرار کرده‌اند؛ و امکان سفر مقامات جمهوری اسلامی ایران به این حوزه‌های قضایی. این گزارش جزئیات مربوط به قوانین صلاحیت قضایی جهانی هر یک از این کشورها، چگونگی آغاز دادرسی‌ها، و اینکه کدامیک از حقوق قربانیان محافظت می‌شوند را مورد بررسی قرار می‌دهد. این گزارش همچنین نگاهی کلی بر اصول حقوقی در هر یک از این کشورها تا به امروز دارد، و امکان‌پذیر بودن رسیدگی به پرونده‌های موارد نقض حقوق در جمهوری اسلامی ایران، از جمله رسیدگی به چنین پرونده‌هایی در پرتو روابط دیپلماتیک با جمهوری اسلامی ایران را از نظر قانونی، عملی و سیاسی مورد تحلیل قرار می‌دهد.⁷ در پایان، گزارش حاضر، راهکارهای منطقه‌ای و خاص هر کشور را برای تسهیل پرونده‌های بیشتر علیه مجرمان جمهوری اسلامی ایران و تقویت هر چه گسترده‌تر چارچوب‌های صلاحیت قضایی جهانی ارائه می‌دهد.

راهکارها:

در سراسر اروپا:

توصیه به قانونگذاران

⁵ کورا انگلبرخت، «مادران ایرانی به خاطر دخترانشان تبعید را انتخاب می‌کنند»، نیویورک تایمز [Cora Engelbrecht, "Iranian Mothers Choose Exile for Sake of Their Daughters," New York Times 26 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در <https://www.nytimes.com/2023/07/24/world/middleeast/iran-women-girls-leave.html>]

⁶ «در باره این پروژه»، عدالت ماورای مرزها، بنیاد کلونی برای عدالت [About the Project, "Justice Beyond Borders, Clooney Foundation for Justice"]، تاریخ آخرین دسترسی: 1 دسامبر 2023، قابل دسترسی در <https://justicebeyondborders.com/page/about-the-project> (می‌گوید «148 عضو از 193 کشور عضو سازمان ملل (164 حوزه قضایی) قوانینی دارند که به آنها اجازه می‌دهد در مورد حد اقل یکی از جرایم اصلی بین‌المللی که خارج از مرزهای آنها ارتکاب یافته، تحقیق و پیگرد انجام دهند.» کشور بریتانیا به نظر می‌رسد که به عنوان یک کشور عضو سازمان ملل محسوب شده است. «کشور پادشاهی بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی»، عدالت ماورای مرزها، بنیاد کلونی برای عدالت [United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, "Justice Beyond Borders, Clooney Foundation for Justice"]، تاریخ آخرین دسترسی: 1 دسامبر 2023، قابل دسترسی در <https://justicebeyondborders.com/country/united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland> (توجه کنید که این گزارش فقط بر روی انگلستان و ویلز تمرکز کرده است، چون بریتانیا به سه حوزه قضایی تقسیم شده است (انگلستان و ویلز، اسکاتلند و ایرلند شمالی). نگاه کنید به «تذکر در مورد تحقیقات و پیگرد جنایات صلاحیت قضایی جهانی»، دولت بریتانیا [Note on the Investigation and Prosecution of Crimes of Universal Jurisdiction, Her Majesty's Government]، 2018، بند 5، قابل دسترسی در <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5b02c746e5274a52093587d3/universal-jurisdiction-note-web.pdf>

⁷ توجه کنید که این گزارش تا تاریخ 1 دسامبر 2023 به روز شده است.

- مقامات قانونگذار باید مرتباً قوانین کیفری، رویه‌های قضایی جنایی، و دیگر مقررات مربوطه را بازبینی نمایند تا هرگونه راه فرار از مجازات را مشخص نمایند. این بازبینی باید با توجه به مفاهیم در حال تکامل عدالت باشد، به ویژه برای جوامعی که از نظر تاریخی دچار محرومیت بوده‌اند. قانونگذاران باید حد اقل اطمینان حاصل نمایند که جرایم اصلی بین‌المللی را جرم تلقی کنند و هنگامی که چنین جنایاتی توسط و علیه اتباع دیگر کشورها و در کشوری دیگر صورت می‌گیرد، از صلاحیت قضایی جهانی برای تحقیق و و تعقیب قانونی این جنایات استفاده کنند. اگر آنها دارای چنین قوانینی نیستند، باید روند قانونگذاری برای ارائه قوانین یا اصلاحات مورد نیاز را آغاز نمایند.
- قانونگذاران باید علاوه بر این، هرگونه محدودیتی در مورد صلاحیت قضایی جهانی را مورد بازبینی قرار دهند به ویژه آنهایی که نسبت به معیارهای بین‌المللی موجود، دارای سختگیری بیشتری هستند. این امر برای مثال می‌تواند شامل موارد زیر باشد:
 - حذف ضرورت حضور فیزیکی مظنون پیش از آغاز تحقیقات؛
 - مجاز شمردن اعمال قوانین عطف به ما سبق در مورد قوانینی که جرایم اصلی بین‌المللی را جرم تلقی می‌نمایند؛⁸
 - حذف قاعده مرور زمان در مورد جرایم اصلی بین‌المللی؛
 - شمول استثنائات برای نقض اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل در مورد حفظ مصونیت و محافظت‌های عملی برای مقامات سابق حکومتی؛⁹
 - حذف الزامات مربوط به تأیید تحقیقات و/یا تعقیب‌های قانونی توسط مقامات غیر قضایی دولتی.

⁸ اگرچه قانون کیفری به طور کلی به عنوان یکی از عناصر حقوق متهمین، دارای مفادی بر علیه عطف به ما سبق است، اما برخی دادگاه‌ها استثنائاتی را برای جرایم اصلی بین‌المللی قائل شده‌اند. برای مثال دادگاه حقوق بشر اروپا دستور داده است در وضعیتی که قانون کیفری و مجازات‌ها موجود و قابل پیش‌بینی بوده اند قانون عطف به ما سبق در مورد جرایم اصلی بین‌المللی، نقض ماده 7 کنوانسیون حقوق بشر اروپا محسوب نمی‌شود. «مجموعه دادگاه اروپا برای اصول حقوق بشر در خصوص جرایم اصلی بین‌المللی»، شبکه نسل‌کشی []. “Digest of the European Court for Human Rights” Genocide Network, “Jurisprudence on Core International Crimes,” سپتامبر 2017، صص. 9-2، قابل دسترسی در <https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2017-09-digest-of-european-court-for-human-rights-jurisprudence-on-core-international-crimes-en.pdf>. همچنین نگاه کنید به «دادگاه کیفری فدرال» [BStR] Bundesstrafgericht، 23 سپتامبر 2021، A. contre Ministère public de la Confédération, Décision du 23 Septembre 2021 Cour des plaintes «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، تریال اینترنشنال و نهاد عدالت جوامع باز Briefing Paper: Universal Jurisdiction Law and Practice in Belgium, TRIAL International and [Open Society Justice Initiative]، مه 2022، ص. 12، قابل دسترسی در <https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2022/05/UJ-Belgium-EN-1.pdf>

⁹ برای مثال نگاه کنید به گزارشگر ویژه در مورد اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل، «گزارش سوم در باره اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل، نوشته دایر تلادی، گزارشگر ویژه» [Special Rapporteur on Peremptory Norm of General International Law (Jus Cogens), “Third Report on Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur”, بندهای 121-132، سند A/CN.4/714، 12 فوریه 2018، قابل دسترسی در <https://undocs.org/en/A/CN.4/714>؛ اتول الکساندر، «اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل و مصونیت از مجازات: مرور ماده 7 پیشنهادی کمیسیون حقوق بین‌الملل در مورد مصونیت مقامات دولتی در برابر صلاحیت قضایی کیفری خارجی»، آیینیو یوریس [Atul Alexander, “Jus Cogens and Immunity: Revisiting ILC Draft Article 7 on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction,” Opinio Juris، 19 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://opiniojuris.org/2022/07/19/jus-cogens-and-immunity-revisiting-ilc-draft-article-7-on-immunity-of-state-officials-from-foreign-criminal-jurisdiction/> (تمایل به جهت پذیرفتن استثنائات اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل در خصوص مصونیت شغلی را شرح می‌دهد.)

- قانونگذاران باید به منظور افزایش محافظت‌های لازم از شهود و قربانیان که با حفظ حقوق متهمان نیز متناسب باشد، تغییراتی از جهت قانونگذاری ایجاد نمایند.
- قانونگذاران باید تا آنجا که تغییرات مذکور نیاز به ایجاد اصلاحات قانونی دارد، چنین تغییراتی را انجام دهند تا امکان انجام تحقیقات ساختاری، پیگرد مضاعف، و ابزارهای دیگری که اجازه می‌دهند تحقیقات و اجرای قانون توسط مسئولان برای پاسخگو نمودن مجرمان انجام گیرد، فراهم شود.
- قانونگذاران باید بودجه کافی در اختیار مقامات بازرسی و قضایی که موارد پاسخگویی برای جرایم اصلی بین‌المللی را دنبال می‌کنند، قرار دهند و اطمینان حاصل نمایند که مقامات مزبور از منابع کافی برای مشارکت تأثیرگذار در جامعه مدنی و جوامع آسیب دیده برخوردار هستند.

توصیه به وزرا و دیگر مقامات دولتی

- وزرای امور خارجه و مقامات رسمی دولت‌ها باید متعهد شوند اجازه بدهند محاکماتی که تحت قوانین صلاحیت قضایی جهانی انجام می‌شوند بدون دخالت دولت ادامه یابند، به ویژه در مواردی که پیشبرد پرونده نیازمند تأیید آنها است.

توصیه به مقامات بازرسی و قضایی کشوری

- مقامات بازرسی و قضایی باید به بهترین نحوی که به آنها اجازه می‌دهد مجرمین را پاسخگو نمایند، اقدام کنند، از جمله:
 - در صورت لزوم همکاری با قانونگذاران تا اطمینان حاصل شود که آنها قادرند در مورد جرایم اصلی بین‌المللی تحقیقات ساختاری و نیز تحقیقات فردی انجام دهند؛
 - در حالی که باید اولویت را به دادرسی جرایم اصلی بین‌المللی و جنایاتی که بیشترین ارتباط را با جوامع آسیب دیده دارند، بدهند، در مواقعی که امکانپذیر باشد افراد مظنون را در خصوص تمام جرایم مربوطه به صورت مضاعف متهم نمایند.
 - همکاری با قانونگذاران و دیگر مقامات ذیربط به منظور ایجاد بخش‌هایی مجزا و مستقل که به پیگیری موضوع پاسخگویی در خصوص جرایم اصلی بین‌المللی اختصاص یافته باشد؛
 - مشارکت در سازمان یوروجاست (EuroJust) و تلاش و همکاری مشترک بین کشورها؛ و
 - همکاری با تلاش‌های بین‌المللی برای حقیقت‌یابی و پاسخگویی.
- بازرسان و مقامات قضایی باید به ویژه به مواردی اولویت دهند که بتواند مقامات رسمی جمهوری اسلامی ایران را برای جنایاتی که در ایران و در بیرون از مرزهای این کشور مرتکب شده‌اند، پاسخگو نماید، از جمله:
 - آغاز تحقیقات ساختاری در خصوص مواردی که به ارتکاب جرایم اصلی بین‌المللی توسط جمهوری اسلامی ایران مربوط می‌شود؛
 - این تحقیقات باید از جمله شامل قتل عام زندانیان 1988، آزار و اذیت معترضان و مخالفان، گروگانگیری، و آزار و اذیت اقلیت‌های مذهبی و قومی را شامل شود.
 - شامل کردن جرایمی که مقامات جمهوری اسلامی ایران مرتکب شده‌اند، یا در انجام آن مساعدت و معاونت کرده‌اند، در تحقیقات ساختاری مربوط به سوریه، اوکراین، و موارد قابل شمول دیگر؛ و
 - همکاری با کمیسیون حقیقت‌یاب بین‌المللی مستقل سازمان ملل در مورد ایران و نیز دیگر تلاش‌های جهانی در جهت حقیقت‌یابی و اجرای عدالت

- بازرسان و مسئولان قضایی باید در جهت تشخیص اولویت‌ها و نیازهای جوامع آسیب دیده، با جامعه مدنی همکاری نمایند. این باید یک فرآیند مستمر و متشکل از موارد ذیل باشد:
 - همکاری با جامعه مدنی و جوامع آسیب دیده برای شناسایی نواقصی که در انجام مراحل و سیاست‌ها وجود دارد، نواقصی که باید مطرح شوند، از قبیل محافظت از شهود و قربانیان یا مترجمین کتبی و شفاهی؛
 - همکاری با قانونگذاران به منظور اعمال و هدایت هر گونه تغییرات قانونی مورد نیاز؛
 - تلاش در جهت دستیابی به جوامع آسیب دیده، به ویژه جوامعی که تحقیقات در آنها به صورت فعال در جریان است و یا احتمال می‌رود چنین تحقیقاتی به طور فعال انجام شود (از قبیل پیگیری یکی از منازعات اخیر) یا در جوامعی که شکایتی به مراجع قانونی ارائه شده است، با این هدف که اعتماد این جوامع جلب شود؛ و
 - همکاری با مسئولان دادگاه‌ها برای حصول اطمینان از فراهم آوردن محافظت و پشتیبانی مورد نیاز برای قربانیان و شهود.
- مقامات قضایی و بازرسانی که با مسئولان دادگاه کار می‌کنند باید منابع خود را به کار گیرند تا اطمینان حاصل نمایند که مراحل دادرسی قادر به برآورده ساختن نیازهای منحصر به فرد محاکمات بین‌المللی مرتبط با جرایم اصلی بین‌المللی هستند، از جمله:
 - برگزار کردن دوره‌های آموزشی و آوردن شهود متخصص تا اطمینان حاصل شود که بازرسان، وکلا، قضات و سایر پرسنل دست اندر کار، از قوانین مربوطه، ریزه کاری‌های تحقیقات بین‌المللی و ملاحظات قابل توجه در بررسی شهادت قربانیان و بازماندگان فجایع، درک کافی دارند.
 - سرمایه گذاری در خدمات ترجمه شفاهی و کتبی که بتواند ضرورت‌های محاکمات مرتبط با جرایم اصلی بین‌المللی و جرایم مربوطه را تأمین نماید.

توصیه به بازرسان بین‌المللی و منطقه‌ای

- بازرسان بین‌المللی و منطقه‌ای، از قبیل تیم‌های تحقیقاتی مشترک یوروجاست (EuroJust)، باید اعضاء خود، از جمله حوزه‌های قضایی که در این گزارش ذکر شده‌اند را تشویق نمایند که در مورد جرایم اصلی بین‌المللی که توسط جمهوری اسلامی ایران و در ایران ارتکاب یافته است، تحقیقات ساختاری را آغاز نمایند.
- بازرسان بین‌المللی و منطقه‌ای باید جرایمی که توسط مقامات رسمی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با سوریه، اوکراین، و هر موقعیت مرتبط دیگر ارتکاب یافته، یا در انجام آن مساعدت و معاونت شده است را در تحقیقات ساختاری خود شامل نمایند.

بلژیک

- سیاستمداران بلژیکی باید در فکر خروج از معاهده سال 2022 کمک‌های حقوقی دوجانبه با ایران باشند (بر اساس قوانینی که در همان معاهده برای خروج از آن گذاشته شده است).
- قانونگذاران بلژیکی در اصلاحاتی که قرار است بر روی قانون کیفری و آئین دادرسی کیفری انجام شود، باید در نظر داشته باشند که برای تطابق کامل با صلاحیت قضایی جهانی، ضرورت وجود ارتباط با بلژیک برای یک پرونده را حذف کنند.

- قانونگذاران بلژیکی باید ارائه قوانینی را در نظر داشته باشند که به شاکیان خصوصی در یک پرونده اجازه بدهد در غیاب مجرم، تحقیقاتی را در مورد آنها آغاز نمایند و همچنین به شاکیان خصوصی پرونده اجازه بدهد علیه تصمیمات دادستانی مبنی بر عدم پیگرد چنین مواردی، استیناف نمایند.

انگلستان و ویلز¹⁰

- قانونگذاران بریتانیا باید لایحه (تعمیم) صلاحیت قضایی جهانی را تصویب کنند تا صلاحیت قضایی برای رسیدگی به جرایم اصلی بین‌المللی، شامل جنایاتی بشود که در خارج از مرزهای این کشور توسط هر شخصی، بدون توجه به ملیت یا محل اقامت وی ارتکاب یافته است. آنها همچنین باید اعمال صلاحیت قضایی را تا آنجا تعمیم دهند که حد اقل هر شخص [مجرمی] که در بریتانیا پیدا شود را شامل گردد.
- قانونگذاران بریتانیا باید موارد نقض حقوق بشر را که در قانون درآمدهای مجرمین در نظر گرفته شده، توسعه بدهند، برای مثال تا آنجا که با مواردی که در مقررات سال 2020 تحریم‌های جهانی حقوق بشری در نظر گرفته شده است، مطابقت نماید.¹¹

فرانسه

- قانونگذاران فرانسوی باید قانون مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی را اصلاح نمایند به طوری که سه محدودیت باقیمانده از بین برود و «شرکت داشتن شاکی خصوصی دعوی در دادرسی» در مرحله تحقیقات دوباره امکانپذیر بشود.

آلمان

- قانونگذاران آلمان باید پیشنهاد نویس قانونی که در مورد ارتقاء هر چه بیشتر حقوق بین‌المللی که در ژوئیه 2023 اعلام شد را تصویب کنند و تعریف جرایم را که در آئین دادرسی کیفری آمده و علیه حقوق بین‌المللی می‌باشد، تعمیم و بهبود بخشند؛ حقوق قربانیان را تقویت نمایند، و پخش اخبار مربوط به پرونده‌های مهم را به زبان‌های مربوطه اولویت بدهند. آنها همچنین باید به تعامل با جامعه مدنی برای اصلاح هرچه بیشتر قوانین آلمان در موارد لازم ادامه دهند.

¹⁰ همانگونه که در بالا اشاره شد، این گزارش بر روی انگلستان و ویلز تمرکز دارد زیرا آنها یکی از سه حوزه قضایی موجود در بریتانیا هستند. اما دولت و پارلمان بریتانیا اختیار رسیدگی به امور خارجی و تعیین خط مشی‌ها را برای انگلستان و ویلز محفوظ نگاه می‌دارند. بنابراین اقدامات پارلمان بریتانیا مستلزم حمایت قانونگذاران بریتانیا در سطح گسترده تری می‌باشد، از جمله آنهایی که خارج از انگلستان و ویلز می‌باشند. نگاه کنید به «تذکرات مربوط به تحقیقات و پیگرد جرایم اصلی بین‌المللی»، بند 5 [“Note on the Investigation and Prosecution of Crimes of Universal Jurisdiction”]؛ سوزان راب، «ساختار حقوقی در بریتانیا (انگلستان و ویلز): نگاهی کلی»، تامسون رویترز و کلیات عملی علم حقوق [Suzanne Rab, “Legal Systems in the UK (England and Wales): Overview,” Thomson Reuters Practical Law]، آخرین به روز رسانی 1 دسامبر 2022، قابل دسترسی در <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498>؛ «انتقال اختیارات: اطلاع رسانی»، خدمات عمومی بریتانیا [“Devolution: Factsheet,” UK Civil Service]، تاریخ آخرین دسترسی: 27 نوامبر 2023، قابل دسترسی در

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c38cc6ce5274a70ca3c3cef/DevolutionFactsheet.pdf>؛ «تحقیقات منطقه ای»، پارلمان بریتانیا [“Explore Regions,” UK Parliament]، تاریخ آخرین دسترسی: 27 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://members.parliament.uk/region>

¹¹ قوانین جهانی تحریم‌های حقوق بشری سال 2020، بخش 4 (بریتانیا).

- قانونگذاران آلمان باید پروتکل‌های محافظت از شهود را دوباره ارزیابی نمایند و از طریق مشورت با جوامع آسیب‌دیده، قوانینی را وضع نمایند که این محافظت‌ها را بهبود بخشد و نواقص موجود را برطرف نماید. این مشورت‌ها باید بر روی افرادی از قبیل جامعهٔ سوریایی، تمرکز داشته باشد که در محاکمات در آلمان شرکت داشته‌اند.
- دادستان‌های آلمان باید به محاکمهٔ عوامل غیر دولتی که مجرم هستند ادامه دهد، اما باید در مواردی که امکان‌پذیر است و مصونیت‌ها مانع از انجام دادرسی نمی‌گردد، به طور جمعی و هماهنگ برای تحقیق و پیگرد مقامات حکومتی کوشش کند.
- دادستان‌های آلمان باید فوراً پرونده‌ای که از جانب جمشید شارمهد علیه قوهٔ قضائیهٔ ایران طرح گردیده را مورد بررسی قرار دهند و درخواست شروع تحقیقات ساختاری در این مورد را بپذیرند.

هلند

- قانونگذاران هلند باید قانون مصوب 2003 در مورد جنایات بین‌المللی را اصلاح نمایند تا مصونیت شخصی و شغلی در مورد جنایات بین‌المللی از بین برود تا بتواند روندهای جهانی در رویهٔ قضایی دولت و قانون عرفی را بهتر منعکس نماید.

سوئد

- قانونگذاران سوئد باید وضع قوانینی را در نظر بگیرند که تضمین نماید غرامت‌های در یافت شده در پرونده‌های بین‌المللی، از جمله غرامت‌هایی که از عوامل تجاری گرفته شده است در میان قربانیان جنایات بین‌المللی مربوطه توزیع گردد. قوانین فوق می‌تواند شامل مقرراتی باشد که به قربانیان جرایم اصلی بین‌المللی که ساکن سوئد هستند و در دادگاه نیز غرامت به آنها تعلق گرفته است، حق دریافت غرامت از دولت بدهد و نیز شامل قوانینی بشود که وکلای افراد زیان دیده را موظف نماید به آنها در دستیابی به جوهری که به ایشان اعطا شده است، کمک نمایند.
- پلیس سوئد باید مراقب باشد تا به نیازهای قربانیان و خانواده‌های آنها، از جمله به مهاجران جوامع صدمه دیده که ساکن سوئد شده‌اند، بیش از پیش اولویت بدهد تا افرادی که ممکن است مایل باشند به عنوان اشخاص زیان دیده ثبت نام کنند را پیش از انجام محاکمات مربوطه شناسایی نماید.
- دادگاه‌های سوئد باید توجه کنند تا نیازهای جوامع صدمه دیده را اولویت دهند، از جمله با حصول اطمینان از ترجمهٔ کلیهٔ اسناد و مدارک مربوطه به زبان‌های لازم، از جمله به زبان‌های بین‌المللی از قبیل انگلیسی یا فرانسوی و نیز در دسترس گذاشتن آنها در سطح جهان.

سوئیس

- قانونگذاران سوئیس باید پیشنهاد مربوط به اضافه نمودن شکتجه به آئین دادرسی کیفری سوئیس به عنوان یک جرم مستقل را عملی سازند و اطمینان حاصل کنند که این جرم بدون الزام به جرم‌انگاری مضاعف، مشمول صلاحیت قضایی جهانی آنها بشود.
- دفتر دادستان کل باید امور کمک‌های حقوقی متقابل، تروریسم، حقوق کیفری بین‌المللی، و جرایم سایبری را از یکدیگر تفکیک نماید تا مسئولان آنها بتوانند وقت، بودجه، و پرسنل کافی برای پیگیری امور مربوط به پیگرد جرایم بین‌المللی داشته باشند.
- مقامات سوئیس باید رابطه خاص سوئیس با ایران را ارزیابی کنند و راه‌حلهایی پیدا کنند تا در سوئیس در عمل به افراد مجرم مصونیت از مجازات اعطا نشود.

واژه نامه

- **صلاحیت قضایی بر پایه هویت مرتکب (Active Personality Jurisdiction):** صلاحیت قضایی که اجازه می‌دهد یک کشور تخلفی که توسط اتباعش ارتکاب یافته را تحت پیگرد قرار دهد، حتی اگر در خارج از مرزهای آن کشور ارتکاب یافته باشد.¹²
- **اصل فرماندهی و مقام برتر (Command and superior liability):** اصلی است که بر پایه آن می‌توان فرماندهان و مقامات برتر را از لحاظ کیفری برای جرایمی که توسط زیردستان آنها ارتکاب یافته، مسئول شناخت.¹³
- **جرایم اصلی بین‌المللی (Core international crimes):** جنایات‌های نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، و جنایات جنگی.¹⁴
- **جنایت علیه بشریت (Crimes against humanity):** اعمالی (از قبیل قتل و شکنجه) که به عنوان یک حمله سازمان یافته یا گسترده علیه جمعیت غیر نظامی به کار گرفته شود.¹⁵
- **پیگرد مضاعف (Cumulative prosecution):** پیگرد یک عمل به عنوان تخلف‌های متعدد - مثلاً هم به عنوان جنایات جنگی و هم به عنوان جرایم مربوط به تروریسم.¹⁶
- **حقوق عرفی بین‌المللی (Customary international law):** قانون برگرفته شده از «قواعد عرفی که به عنوان قانون پذیرفته شده‌اند» و توسط کشورها لازم الاجرا هستند.¹⁷

¹² بت ون شاک، «آیا دادگاه جنایی بین‌المللی می‌تواند مقامات ایالات متحده را محاکمه نماید؟ - فرضیه انتقال اختیارات و نارضایی‌های آن (بخش دوم)»، جاست سکوریتی [Beth Van Schaack, "Can the Int'l Criminal Court Try US Officials?—The Theory of 'Delegated Jurisdiction' and Its Discontents (Part II)," Just Security آوریل 2018، قابل دسترسی در <https://www.justsecurity.org/54620/intl-criminal-court-officials-the-theory-delegated-jurisdiction-discontents-part-ii/>

¹³ گیدین باوس، جیمز ال. بیسکاف، و ناتالی ال. رید، «3- مسئولیت مقام مافوق» در کتابخانه حقوقدانان حقوق کیفری بین‌المللی (کمبریج: انتشارات دانشگاه کمبریج، [Gideon Boas, James L. Bischoff, and Natalie L. Reid,] (2010) "3—Superior Responsibility" in International Criminal Law Practitioner Library (Cambridge: Cambridge University Press, 2010)، صص. 277-142، قابل دسترسی در

<https://www.cambridge.org/core/books/abs/international-criminal-law-practitioner-library/superior-responsibility/7256AFEF7C7B70892C46817D1803AB31>

¹⁴ برای مثال نگاه کنید به «جرایم اصلی بین‌المللی»، آژانس اتحادیه اروپا برای همکاری‌های حقوق کیفری [Core "International Crimes," European Union Agency for Criminal Justice Cooperation دسترسی: 6 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/core-international-crimes>]. اگرچه برخی از جرایم، بخصوص تجاوز به حریم ارضی کشورها، گاهی اوقات در گروه این جنایات قرار می‌گیرند اما برای مقاصد به کار رفته در این گزارش شامل نشده‌اند. برای مثال نگاه کنید به «جنایات بین‌المللی - پیشگفتار»، مؤسسه اسر [Asser Institute, "International Crimes—Introduction," تاریخ آخرین دسترسی: 6 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.asser.nl/nexus/international-criminal-law/international-crimes-introduction>

¹⁵ «معاهده رم در باره دادگاه جنایی بین‌المللی»، ماده 7، 17 ژوئیه 1998، سری معاهدات سازمان ملل، شماره 2187، ص 3 [2187 UNTS]، (که از این پس معاهده رم نامیده خواهد شد).

¹⁶ «پیگرد مضاعف جنگجویان تروریست خارجی برای جرایم اصلی بین‌المللی و تخلفات مربوط به تروریسم»، شبکه تحقیقات و پیگرد نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت و جنایات جنگی و یوروجاست [Cumulative Prosecution of Foreign Terrorist Fighters for Core International Crimes and Terrorism-Related Offences," Network for investigation and prosecution of genocide, crimes against humanity and war crimes and EUROJUST، 202، ص 3، قابل دسترسی در https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/Partners/Genocide/2020-05_Report-on-cumulative-prosecution-of-FTFs_EN.PDF

- **مسئولیت مستقیم یا مسئولیت اولیه (Direct or primary liability):** اصلی که بر پایه آن می‌توان شخص را برای جرایمی که مستقیماً مسئول [انجام] آن بوده است، پاسخگو دانست.
- **جرم‌انگاری مضاعف (Double criminality):** اصلی که بر پایه آن، عملی هم در کشور محل ارتکاب و هم در کشور محل پیگرد، در زمان ارتکاب، جرم محسوب می‌شده است.¹⁸
- **مصونیت شغلی (Functional immunity):** مصونیتی است که «به اعمالی تعلق می‌گیرد که شخص در سمت رسمی شغلی خود انجام می‌دهد» و به عنوان مصونیت از مجازات به دلیل شغل (ratione materiae) نیز شناخته می‌شود.¹⁹
- **نسل‌کشی (Genocide):** این جنایت به معنای ارتکاب یک سلسله اعمالی است (از قبیل قتل) که به منظور نابود ساختن کامل یا بخشی از گروه‌های محافظت شده (از قبیل گروه‌های ملی، قومی، نژادی، یا مذهبی) صورت می‌گیرد.²⁰
- **اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل (Jus cogens):** گروهی از معیارهای بین‌المللی که هم لازم الاجرا هستند و هم در سطح جهانی به عنوان قوانین لازم الاجرا پذیرفته شده‌اند و عموماً شامل «ممنوعیت اعمال وحشتناک از قبیل جنایت علیه بشریت، نسل‌کشی، برده‌داری و قاچاق انسان» می‌شوند.²¹
- **صلاحیت قضایی بر پایه هویت قربانی (Passive personality jurisdiction):** صلاحیت قضایی که اجازه می‌دهد یک کشور تخلفی که علیه اتباعش ارتکاب یافته را تحت پیگرد قرار دهد، حتی اگر در خارج از مرزهای آن کشور ارتکاب یافته باشد.²²
- **مصونیت شخصی (Personal immunity):** مصونیتی است که به «مسئولیت حرفه‌ای و موقعیت» شخص تعلق می‌گیرد و به عنوان مصونیت شخصی (ratione personae) در برابر مجازات نیز شناخته شده است.²³
- **مسئولیت ثانویه (Secondary liability):** اصلی که بر پایه آن شخص می‌تواند به دلیل معاونت در جرم پاسخگو شناخته شود.²⁴

¹⁷ «قانون عرفی» کمیسیون بین‌المللی صلیب سرخ [“ Customary Law,” International Committee of the Red Cross], تاریخ آخرین دسترسی: 31 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/customary-law>

¹⁸ مونا گیوت و ولید محمود، «صلاحیت قضایی جهانی: مباحثی برای جهانی تر شدن الزام به جرم‌انگاری مضاعف در فرانسه»، آپینو یوریس [Universal Jurisdiction: Arguments for] Mona Ghyoot and Waleed Mahmoud, “Universal Jurisdiction: Arguments for a More ‘Universal’ Double Criminality Requirement in France,” Opinio Juris در <https://opiniojuris.org/2023/07/21/universal-jurisdiction-arguments-for-a-more-universal-double-criminality-requirement-in-france>

¹⁹ «چکیده مفاهیم: سمینار درباره تعهدات کشورها به موجب حقوق بین‌الملل عام در ارتباط با حصانت مقامات دولتی»، شورای اروپا [“ Concept Note: Seminar on States’ Obligations under Public International Law in Relation to Immunity of State Officials,” Council of Europe]، 21 سپتامبر 2022، قابل دسترسی در <https://rm.coe.int/concept-note-seminar-on-immunities-21-september-2022/1680a86354>

²⁰ «کنوانسیون منع و مجازات جرم نسل‌کشی، ماده 2»، 9 دسامبر 1948، سری معاهدات سازمان ملل شماره 78، ص 277 [78 UNTS 277].

²¹ «اصول و ضوابط لازم الرعایه حقوق بین‌الملل»، دانشکده حقوق کورنل [“Jus Cogens,” Cornell Law School]، تاریخ آخرین دسترسی: 1 نوامبر 2023، قابل دسترسی در https://www.law.cornell.edu/wex/jus_cogens

²² ون شاک، «آیا دادگاه جنایی بین‌المللی می‌تواند مقامات ایالات متحده را محاکمه نماید؟ - فرضیه انتقال اختیارات و نارضایی‌های آن (بخش دوم)»

²³ «چکیده مفاهیم: سمینار درباره تعهدات کشورها به موجب حقوق بین‌الملل عام در ارتباط با حصانت مقامات دولتی»، شورای اروپا [“ Concept Note: Seminar on States’ Obligations under Public International Law in Relation to Immunity of State Officials,” Council of Europe]، 21 سپتامبر 2022، قابل دسترسی در <https://rm.coe.int/concept-note-seminar-on-immunities-21-september-2022/1680a86354>

- **جرم مستقل (Standalone crime):** جرمی است که در گروه‌های بزرگتر جرایم (از قبیل جرایم اصلی بین‌المللی) قرار نمی‌گیرد.²⁵
- **تحقیقات ساختاری (Structural investigation):** تحقیقاتی است که بر روی یک منازعه وسیع (از قبیل مناقشه‌ای که در سوریه در جریان است) تمرکز دارد تا اینکه هر بار فقط بر روی یک مظنون یا بر روی یک «الگوی جنایی» تمرکز داشته باشد.²⁶
- **صلاحیت قضایی جهانی (Universal jurisdiction):** این یک مفهوم حقوقی است که به کشورها اجازه می‌دهد پرونده‌هایی را علیه مجرمانی مطرح کنند که در آن اعمال جنایی توسط اتباع خارجی و علیه اتباع خارجی در یک کشور خارجی ارتکاب یافته‌اند.²⁷
- **جنایات جنگی (War crimes):** موارد نقض حقوق و قوانین عرفی در منازعات مسلحانه، از قبیل مواردی که در کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل‌های الحاقی تدوین گردیده است.²⁸ جنایات جنگی فقط شامل اعمالی می‌شوند که در زمینه یک منازعه مسلحانه ارتکاب یافته باشند.²⁹ این شامل منازعات مسلحانه غیر بین‌المللی می‌شود اما شامل «تنش‌ها و آشوب‌های داخلی» نمی‌گردد.³⁰

پیشگفتار

دوران حوادث پس از مرگ مهسا ژینا امینی در سپتامبر 2022 به دست پلیس اخلاقی جمهوری اسلامی ایران و سرکوب و حمله جمهوری اسلامی ایران نسبت به مخالفان و معترضان صلح طلب که متعاقباً واقع شد، ناگهان علاقه شدیدی به پیدا کردن راه‌های جدید برای پاسخگو نمودن جمهوری اسلامی ایران، هم نسبت به فجایع گذشته و هم نسبت به جرایم و موارد جاری نقض شدید حقوق بشر به وجود آورد. در طی سال گذشته نیروهای امنیتی جمهوری اسلامی ایران چشم‌های اعتراض کنندگان را هدف قرار دادند تا آنها را عمداً نابینا نمایند و زنان را در زندان‌ها مورد خشونت‌های جنسی قرار دادند.³¹ جمهوری اسلامی ایران یا کارگزاران آن مظنون به مسموم کردن

²⁴ برای مثال نگاه کنید به «مسئولیت ثانویه: تصمیم‌گیری در مورد متهم نمودن مجرمان اصلی و همدستان»، دادستانی بریتانیا [“Secondary Liability: Charging Decisions on Principals and Accessories,” Crown Prosecution Service], 4 فوریه 2019، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/secondary-liability-charging-decisions-principals-and-accessories>

²⁵ برای یک نمونه از چنین استفاده‌ای، نگاه کنید به «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در آلمان»، تریال اینترنشنال و نهاد عدالت جوامع باز [“Briefing Paper: Universal Jurisdiction Law and Practice in Germany,” Open Society Justice Initiative and TRIAL International], آوریل 2019، ص 4، قابل دسترسی در <https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2022/05/UJ-Germany.pdf>

²⁶ «صلاحیت قضایی جهانی زیر ذره‌بین: تحلیل کتی بیش از 250 پرونده سوریه‌ای» مرکز دادخواهی و پاسخگویی سوریه [“Universal Jurisdiction Under Scrutiny: a Quantitative Analysis of 250+ Syrian Cases,” Syria Justice and Accountability Centre], ژوئن 2023، ص 14، قابل دسترسی در <https://syriaaccountability.org/content/files/2023/06/UJ-Report-EN.pdf>

²⁷ «صلاحیت قضایی جهانی»، تریال اینترنشنال [“Universal Jurisdiction,” TRIAL International], تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://trialinternational.org/topics-post/universal-jurisdiction>

²⁸ «جنایات جنگی»، سازمان ملل، تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://trialinternational.org/topics-post/universal-jurisdiction>؛ همچنین نگاه کنید به معاهده رم، ماده

8.

²⁹ همان.

³⁰ «پروتکل الحاقی به کنوانسیون‌های 12 اوت 1949 ژنو»، و مربوط به محافظت از قربانیان منازعات مسلحانه (پروتکل 2)، ماده 1، 8 ژوئن 1977، سری معاهدات سازمان ملل، شماره 1125، ص 3 [1125 UNTS 3]؛ «جنایات جنگی»؛ همچنین نگاه کنید به معاهده رم، ماده 8 (از این پس پروتکل الحاقی 2 نامیده خواهد شد).

³¹ آیدا فاجار، کاترین هایننت، و امید شمس، «استفاده جمهوری اسلامی از کور کردن به عنوان سلاح جنگی علیه معترضان»، ایران وایر [Aida Ghajar, Katherine Highnett, and Omid Shams, “The Islamic Republic’s Use of Blinding as a Weapon of War against Protesters,” IranWire], 2023، قابل دسترسی در

سازمان یافته دختران مدرسه‌ای که اغلب در اعتراضات شرکت می‌کردند، هستند.³² نهایتاً جمهوری اسلامی ایران به ارتکاب جنایات و موارد نقض حقوق بشری از قبیل سرکوب اقلیت‌های مذهبی و به گروگان گرفتن اتباع خارجی و دو تابعیتی که قبلاً هم در جریان بود، ادامه داد.³³

فرصت‌های ارزشمند برای پاسخگو نمودن محدود هستند، اما یک مورد اخیر در سوئد نمونه‌ای را ارائه داد که چگونه قوانین صلاحیت قضایی جهانی را می‌توان به کار گرفت.

در نوامبر 2019، حمید نوری، معاون دادیار زندان گوهردشت در طی قتل عام سال 1988 زندانیان، که در طی آن مقامات ایرانی هزاران زندانی سیاسی را اعدام کردند، از تهران به استکهلم پرواز نمود و گفته می‌شد که قرار بوده است وی به جزایر اسکاندیناوی و سپس به بارسلون و میلان سفر نموده و پس از آن به تهران بازگردد.³⁴ اما پلیس سوئد او را به محض ورود به کشور دستگیر نمود.³⁵ این دستگیری سریع به دلیل تلاش‌های یک زندانی سیاسی سابق بود که از قتل عام زندانیان جان سالم به در برده بود و اطلاعاتی در باره سفر احتمالی نوری به سوئد دریافت کرد. تلاش او همراه با کوشش‌های وکلایی بود که یک شکایت کیفری تهیه نموده و مقامات سوئد را از این واقعه باخبر ساختند.³⁶ این محاکمه در 10 اوت 2021 آغاز گردید و تقریباً یک سال بعد، پس از 92 روز محاکمه،

<https://static.prod.iranwire.com/pdfcomponent/Blinding as a Weapon of Suppression IUhe.pdf>؛ دیبا پرت و غنچه حبیبی زاد، «پزشکان می‌گویند نیروهای ایرانی به صورت‌ها و دستگاه تناسلی زنان معترض شلیک می‌کنند»، گاردین [Iranian Forces Shooting at Faces and Genitals of Female Protesters, Medics Say,] Guardian، 8 دسامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/global-development/2022/dec/08/iranian-forces-shooting-at-faces-and-genitals-of-female-protesters-medics-say>؛ سامانه قدرخان «فعال حقوقی از بدرفتاری جنسی جمعی در بازداشتگاه‌های ایرانی خبر می‌دهد»، ایران وایر [Activist Reports Mass Sexual Abuse in Iran's Detention Centers,] IranWire، 30 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/prisoners/110654-activist-reports-mass-sexual-abuse-in-irans-detention-centers/>

³² برای مثال نگاه کنید به «ایران: میلیون‌ها دختر مدرسه‌ای در خطر مسمومیت»، سازمان عفو بین‌الملل [Iran: Millions of Schoolgirls at Risk of Poisoning,] Amnesty International، 19 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/6696/2023/en/>

³³ برای مثال نگاه کنید به «ایران 2022»، سازمان عفو بین‌الملل [Iran 2022,] Amnesty International، تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/iran/report-iran/>

³⁴ جاشوا نوت، «حمید نوری: سوئد چگونه یک ایرانی مظنون به ارتکاب جنایات جنگی را دستگیر نمود»، بی بی سی [Joshua Nevett, "Hamid Nouri: How Sweden Arrested a Suspected Iranian War Criminal," BBC]، 5 سپتامبر 2021، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/world-europe-58421630>؛ کریستینا اندرسون و فرناز فصیحی، «مقام سابق ایرانی در دادگاه سوئد به جرم اعدام زندانیان محکوم شد»، نیویورک تایمز [Christina Anderson and Farnaz Fassihi, "Ex-Iranian Official Convicted by Swedish Court for Prison Executions," New York Times]، 14 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://www.nytimes.com/2022/07/14/world/europe/iranian-official-sweden-prison-executions.html>؛ غزال گلشیری، «محاکمه تاریخی حمید نوری در سوئد به اتهام دست داشتن در اعدام‌های 1988 ایران به عنوان یک چهره اصلی»، لوموند [Ghazal Golshiri, "Sweden's Historic Trial of Hamid Nouri," Le Monde]، 4 مه 2022، قابل دسترسی در https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/05/04/sweden-s-historic-trial-of-hamid-noury-accused-of-being-a-key-figure-in-iran-s-1988-executions_5982444_4.html

³⁵ نوت، «حمید نوری: سوئد چگونه یک ایرانی مظنون به ارتکاب جنایات جنگی را دستگیر نمود».

³⁶ بیوراسترام، «سوئد-ایران: نوری با بازماندگان اعدام‌ها مواجه می‌شود» [Bjurström, "Sweden-Iran: Noury Faces Death Row Survivors"]; نوت، «حمید نوری: سوئد چگونه یک ایرانی مظنون به ارتکاب جنایات جنگی را دستگیر نمود»

سوئد در روز 14 ژوئیه 2022 نوری را به جنایات جنگی و قتل محکوم نمود.³⁷ محاکمه مربوط به استیناف از این حکم در 8 نوامبر 2023 برگزار شد و قرار بود رأی دادگاه در روز 19 دسامبر 2023 صادر شود.³⁸ این نخستین و تا کنون تنها باری است که یک مجرم قتل عام زندانیان سال 1988 محکوم شده است.³⁹

سوئدبر اساس مقررات صلاحیت قضایی جهانی که بخشی از قوانین کشوری اش بود، توانست این پرونده را طرح نماید.⁴⁰ از آنجایی که صلاحیت قضایی جهانی در خالص ترین شکل خود به کشورها اجازه می‌دهد که حتی بدون حضور متهم در قلمروی آن کشورها به تعقیب قانونی وی بپردازند، بیشتر کشورها محدودیت‌های خاصی را وضع نموده‌اند که ملزم می‌دارد شخص مظنون به طور فیزیکی در آن کشور حضور داشته باشد و یا پرونده اصلی به طریقی با آن کشور پیوند داشته باشد.⁴¹ به علاوه، اکثر حوزه‌های قضایی متوجه وجود مصونیت شخصی یا شغلی برخی از مقامات رسمی خارجی که به سمت، وظایف، دوره خدمت و رفتار مورد نظر آنها بستگی دارد، هستند.⁴² با وجود این محدودیت‌ها، صلاحیت قضایی جهانی هنوز هم بدون شک فرصتی در اختیار وکلا و فعالان حقوقی قرار می‌دهد تا مجرمانی را تحت پیگرد قرار دهند که در غیر اینصورت می‌توانند از مجازات مصون بمانند. مثلاً اگر چه تلاش‌هایی که در جهت طرح موارد مربوط به منازعات سوریه در دادگاه جنایی بین‌المللی صورت گرفته، متوقف گردیده و موانعی بر سر راهشان قرار داده شده است، اما کشورهای اروپایی قادر بوده‌اند اطلاعاتی جمع آوری

³⁷ «گزارش 1: محاکمه تاریخی در باره اعدام‌های جمعی سال 1988 در ایران، در دادگاه ناحیه‌ای استکهلم آغاز می‌شود»، مدافعان حقوق مدنی [“Report 1: Historic Trial on 1988 Mass-Executions in Iran Begins in Stockholm” District Court,” Civil Rights Defenders، 10 اوت 2021، قابل دسترسی در <https://crd.org/2021/08/10/report-1-historic-trial-on-1988-mass-executions-in-iran-begins-in-stockholm-district-court/>؛ «گزارش 43: حکم دادگاه»، مدافعان حقوق مدنی [“Report 43: The Verdict,” Civil Rights Defenders، 17 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://crd.org/2022/07/17/report-43-the-verdict/>

³⁸ «پس از دو سال اکنون محاکمه به پایان می‌رسد»، مدافعان حقوق مدنی [“After Two Years—Now the Historic Trial Ends,” Civil Rights Defenders، 8 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://crd.org/2023/11/08/after-two-years-now-the-historic-trial-ends/>؛ اطلاعات از دادگاه تجدید نظر سوئد در باره اتمام جلسه استماع اصلی و زمان صدور رأی در پرونده جنایات شدید علیه بشریت و قتل در ایران در سال 1988، [“Information från Svea Hovrätt om avslutad huvudförhandling och tid för dom i mål om grovt folkrättsbrott och mord i Iran 1988” Svea Hovrätt]، 8 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.domstol.se/svea-hovratt/nyheter/2023/11/information-fran-svea-hovratt-om-avslutad-huvudforhandling-och-tid-for-dom-i-mal-om-grovt-folkrattsbrott-och-mord-i-iran-1988/>

³⁹ «ایران مجازات حبس ابد که توسط دادگاه سوئد برای مقام سابق زندان در ایران صادر شده، محکوم می‌کند»، رادیو اروپای آزاد/رادیو لیبرتی [“Iran Condemns Life Sentence Handed to Former Iranian Prison Official By RadioFreeEurope/RadioLiberty Court In Sweden,”، 14 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://www.rferl.org/a/iran-nouri-sweden-verdict/31942770.html>

⁴⁰ اندرسون و فصیحی، «مقام سابق ایرانی در دادگاه سوئد به جرم اعدام زندانیان محکوم شد».
⁴¹ «اجرای معاهده رم در مورد دادگاه کیفری بین‌المللی»، شبکه کیس ماتریکس [“Implementing the Rome Statute” Case Matrix Network of the International Criminal Court]، سپتامبر 2017، ص 53، قابل دسترسی در <https://www.legal-tools.org/doc/e05157/pdf>؛ «آماده سازی برای مبارزه علیه مصونیت در برابر مجازات»، مرکز بین‌المللی عدالت انتقالی [“Gearing Up the Fight Against Impunity,” International Center for Transitional Justice]، مارس 2022، صص 69-98، قابل دسترسی در https://www.ictj.org/sites/default/files/2022-03/ICTJ_Report_Specialized_Units_Web.pdf

⁴² برای مثال نگاه کنید به «مصونیت نمایندگان دولت»، کنفدراسیون سوئیس [“Immunity of State” Confédération Suisse Representatives]، تاریخ به روز رسانی 14 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://www.eda.admin.ch/eda/en/dfa/foreign-policy/international-law/privileges-and-immunities/immunity-state-representatives.html> (قانون عرفی بین‌المللی در باره مصونیت از مجازات را توضیح می‌دهد).

نمایند و پرونده‌هایی را علیه مجرمانی که وارد آن کشورها می‌شوند، مطرح نمایند.⁴³ آلمان، فرانسه و سوئد نیز تحقیقات ساختاری را در این مورد آغاز کرده‌اند و به بازرسان خود اجازه داده‌اند به جای آنکه صرفاً به طور انفرادی بر روی اشخاص مظنون تمرکز کنند، موارد جدی نقض حقوق بین‌الملل در منازعات سوریه را به طور کلی بررسی نمایند.⁴⁴ از آغاز ژوئن 2023 بیش از 250 مورد پیگرد داخلی مربوط به جنایاتی که توسط طرفین منازعه از 2011 به بعد در سوریه اتفاق افتاده، طرح گردیده‌اند.⁴⁵

در حالی که تاکنون تحقیقات کمی در باره جرایم اصلی بین‌المللی که توسط مقامات جمهوری اسلامی ایران ارتکاب یافته، انجام شده است و حتی تعداد محاکمات و محکومیت‌ها از آن هم کمتر بوده است، اما صلاحیت قضایی جهانی مسیری امیدبخش را در پیش رو قرار می‌دهد. به دنبال مرگ امینی در اثر آسیب‌هایی که این به اصطلاح «پلیس اخلاقی» جمهوری اسلامی ایران بر او وارد آورد و نیز سرکوب خشونت بار دولت بر علیه معترضان که متعاقباً اتفاق افتاد، بسیاری از ایرانیان برای در امان ماندن، به نقاط دیگر فرار کردند.⁴⁶ تعداد قابل توجهی از ایرانیانی که با این اعتراضات مرتبط بودند به اروپا رفتند، یعنی مکانی که بر طبق دانسته‌ها، مقامات جمهوری اسلامی ایران نیز به آن رفت و آمد می‌کنند و در آن دارایی دارند.⁴⁷ ایرانیان مخالف همچنین تهدیدهای فیزیکی توسط «کارگزاران» و مقامات جمهوری اسلامی ایران در داخل اروپا را نیز گزارش کرده‌اند.⁴⁸ علاوه بر این، یکی از خصوصیات اروپا این است که به ویژه تعداد زیادی از کشورهای آن دارای قوانین و اصول حقوقی مربوط به صلاحیت قضایی جهانی هستند.⁴⁹ بسیاری از دولت‌های اروپایی ادارات، کارکنان و منابعی را در داخل نیروی پلیس

⁴³ هاگان کموز، «چرا بررسی جنایات جنگی در سوریه برای دادگاه جنایی بین‌المللی تا این اندازه طول کشیده است؟» تی آر تی ورلد | Hakan Camuz, "What's Taking the ICC So Long to Investigate War Crimes in Syria?" TRT World [World], تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.trtworld.com/opinion/what-s-taking-the-icc-so-long-to-investigate-war-crimes-in-syria-55523>؛ «ارجاع سوریه به دادگاه جنایی بین‌المللی با شکست روبرو می‌شود زیرا رأی‌های منفی مانع از آن می‌شود که شورای امنیت پیشنهاد قطعنامه را به تصویب برساند»، سازمان ملل [Referral of Syria to International Criminal Court Fails as Negative Votes Prevent]، اطلاعات مطبوعاتی، 22 مه 2014، قابل دسترسی در <https://press.un.org/en/2014/sc11407.doc.htm>؛ «چگونه یک جنایتکار جنگی سوریایی در آلمان به مجازات رسید»، مجله نیویورک تایمز [Alia Malek, "How a Syrian War Criminal Was Brought to Justice—in Germany," New York Times Magazine], 25 ژانویه 2022، قابل دسترسی در <https://www.nytimes.com/2022/01/25/magazine/germany-trial-syria.html>

⁴⁴ «صلاحیت قضایی جهانی زیر ذره بین: تحلیل کمی بیش از 250 پرونده سوریایی»، ص 14. همان.

⁴⁵ انگلبرخت، «مادران ایرانی به خاطر دخترانشان تبعید را انتخاب می‌کنند».

⁴⁶ برای آمار کلی پناهندگان و مهاجران ایرانی در اروپا، نگاه کنید به «درخواست‌های پناهجویی و پناهندگان ایرانی» ورلد دیتا [WorldData]، «Asylum Applications and Refugees from Iran»، تاریخ آخرین دسترسی: 4 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.worlddata.info/asia/iran/asylum.php>؛ «جمعیت مهاجران از کشورهای مبدأ و جمعیت مهاجران به کشورهای مقصد»، مؤسسه خط مثنی مهاجرت [Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination, Migration Policy Institute]، تاریخ آخرین دسترسی: 4 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/%C4%B0mmigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination>؛ برای اطلاعات در مورد سفرها و دارایی‌های مقامات، برای مثال نگاه کنید به: داور، «تحریم‌های حقوق بشری در مورد ایران تنها سمبولیک نیستند»، «دو دهه سفرهای پزشکی به اروپا توسط مقامات ارشد نظام ایران»؛ شکیب، «اقامت روحانی ایرانی در آلمان بحث‌های داغی را برانگیخته است»؛ موئز و کاموت، «وزیر امور خارجه بلژیک در آستانه مشکلات به دلیل پیامدهای ویزاهای ایران»؛ «وزیر امور خارجه بلژیک در آستانه مشکلات به دلیل پیامدهای ویزاهای ایران»؛ بیورسترام، «سوئد-ایران: نوری با بازماندگان اعدام‌ها روبرو می‌شود»؛ کابوتیک و نوو، «مجموعه تحریم‌های هدفمند حقوق بشری ایران».

⁴⁷ گانگولی، «فعالان ایرانی در سراسر اروپا هدف تهدید و مزاحمت قرار می‌گیرند».

⁴⁸ برای مثال نگاه کنید به «عدالت فرای مرزها»، عدالت فرای مرزها، بنیاد کلونی برای عدالت [Justice Beyond Borders, Clooney Foundation for Justice]، تاریخ آخرین دسترسی: 4 اکتبر 2023 (این ابزار قوانین را در سطح جهان با یکدیگر مقایسه می‌کند و تمرکز نسبی در اروپا را نشان می‌دهد).

و ادارت دادستانی خود به این امر اختصاص داده‌اند تا بر روی جنایات بین‌المللی تمرکز نمایند.⁵⁰ یورو جاست که آژانس اتحادیه اروپا برای همکاری در زمینه حقوق کیفری می‌باشد نیز در جهت هماهنگ نمودن فعالیت‌های مربوط به دادخواهی در سراسر اتحادیه اروپا و نیز همکاری با کشورهای غیر عضو کمک می‌کند.⁵¹

بنابراین مقامات اروپایی فرصتی جدید و فزاینده برای تمرکز بر روی پرونده‌های مربوط به مجرمان جمهوری اسلامی ایران دارند. همانند سوریه، پناهندگان و مهاجرانی که از راه می‌رسند می‌توانند اطلاعات و شهادت‌های حیاتی برای بازرسان فراهم کنند. به ویژه اگر دولت‌ها در مورد مظالم جمهوری اسلامی ایران تحقیقات ساختاری را آغاز نمایند، می‌توان از اطلاعات به دست آمده برای تشکیل پرونده‌های کاملی استفاده کرد که قادر خواهد بود مرتکبین فجایع متعددی که توسط جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته است را مشخص نماید. سپس هنگامی که این مقامات جمهوری اسلامی ایران وارد اروپا می‌شوند، مسئولان می‌توانند به سرعت عمل کنند. اگرچه مراحل دادرسی بدون شک پیامدهای سیاسی و دیپلماتیک به دنبال خواهد داشت، اما شدت جرایم ارتكابی جمهوری اسلامی ایران همانگونه که شامل قوانین صلاحیت قضایی جهانی در سراسر قاره اروپا هم می‌شود، نیازمند اقدامات فوری و مستحکمی برای تضمین اجرای عدالت برای قربانیان و بازماندگان است.

حوزه‌های قضایی اروپا به ویژه می‌توانند بر روی اعمالی تمرکز نمایند که در گروه جرایم اصلی بین‌المللی قرار می‌گیرند و توسط جمهوری اسلامی ایران ارتکاب یافته‌اند.

- نسل‌کشی: چندین کشور از جمله سوئیس و فرانسه، گروهی با وابستگی سیاسی را به عنوان یک گروه محافظت شده محسوب می‌کنند.⁵² اگرچه اثبات نسل‌کشی به دلیل نیاز به اثبات وجود قصد و نیتی خاص دشوار است اما هدف قرار دادن مخالفان سیاسی از قبیل آنچه که در طی قتل عام زندانیان سال 1988 اتفاق افتاد، می‌تواند تحت قوانین نسل‌کشی مورد بررسی قرار گیرد.⁵³
- جنایات جنگی: چون جنایات جنگی شامل «تنش‌ها و آشوب‌های داخلی» نمی‌شود، این امر شمار اعمال مربوطه که توسط جمهوری اسلامی ایران و در داخل ایران ارتکاب یافته را محدود می‌سازد.⁵⁴ با این وجود، سوئد در محاکمه نوری استدلال نمود که منازعه ایران و عراق در سال 1988 یک منازعه

⁵⁰ «آماده سازی برای مبارزه علیه مصونیت در برابر مجازات»، مرکز بین‌المللی عدالت انتقالی، صص 3، 98-69.
⁵¹ «ما چه کسی هستیم»، آژانس اتحادیه اروپا برای همکاری‌های حقوق کیفری [“Who We Are,” European Union Agency for Criminal Justice Cooperation]، تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/who-we-are>؛ «جرایم اصلی بین‌المللی»، آژانس اتحادیه اروپا برای همکاری‌های حقوق کیفری.

⁵² «آئین نامه کیفری» [Schweizerisches Strafgesetzbuch]، 21 دسامبر 1938، ماده 264 (سوئیس)؛ «آئین نامه کیفری» [Code pénal]، ماده 1-211 (فرانسه)؛ شبکه کیس ماتریکس، اجرای معاهده رم در باره دادگاه جنایی بین‌المللی، صص 25-28

⁵³ برای اطلاع از اینکه چرا اثبات چنین امری دشوار است، نگاه کنید به: لیلا سادات، «چرا اثبات نسل‌کشی در برابر دادگاه جنایی بین‌المللی دشوار است»، ان پی آر [Leila Sadat, “Why Genocide Is Difficult to Prove Before an International Criminal Court,” NPR]، 12 آوریل 2022، قابل دسترسی در <https://www.npr.org/2022/04/12/1092251159/why-genocide-is-difficult-to-prove-before-an-international-criminal-court>؛ برای اطلاعات در باره اتهام نسل‌کشی توسط جمهوری اسلامی ایران، برای مثال نگاه کنید به «یک جنایت علیه بشریت در کوپه»، سیویتاس ماکسیمیا [“In Coppet, A Crime Against Humanity,” Civitas Maxima]، 22 ژوئیه 2021، قابل دسترسی در <https://civitas-maxima.org/2021/07/22/in-coppet-a-crime-against-humanity>؛ جولیا کراوورد، «چرا سوئیس یک پرونده قدیمی ایران برای نسل‌کشی را مجدداً به جریان می‌اندازد»، جاستیس اینفو [Julia Crawford, “Why Switzerland Is Relaunching an Iranian Cold Case for ‘Genocide,’” JusticeInfo]، 26 اکتبر 2021، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/83702-switzerland-relaunching-iranian-cold-case-genocide.html>

⁵⁴ «پروتکل 2، ماده 1: جنایات جنگی»، سازمان ملل؛ «معاهده رم»، ماده 8.

مسلحانه بین‌المللی بود که در آن عراق «بر روی شاخه مسلح مجاهدین خلق کنترل کلی» داشت.⁵⁵ این وضعیت به معنای آن بود که درگیری میان سازمان مجاهدین خلق و ایران بخشی از جنگ میان عراق و ایران بود.⁵⁶ بنابراین جنایاتی که علیه اعضاء و هواداران سازمان مجاهدین خلق در آن شرایط ارتکاب یافت، می‌تواند تحت قوانین جنایات جنگی ارزیابی شود.

- جنایت علیه بشریت: اعمالی را که می‌توان بر اساس این قوانین مورد بررسی قرار داد، عبارتند از قتل عام زندانیان سال 1988؛ سرکوب تظاهرات، از جمله تظاهرات نوامبر 2019 و تظاهرات ضد دولتی که در سپتامبر 2022 آغاز شد؛ و گروگانگیری اتباع خارجی و دو تابعیتی‌ها.⁵⁷

البته این فهرست شامل تمام موارد نمی‌شود و می‌تواند شامل جنایاتی که در خارج از ایران صورت گرفته نیز باشد. همانطور که گفته شد، آشکار است که جمهوری اسلامی در سرکوب‌های قابل توجهی علیه ایرانیان مخالف در خارج از مرزهای این کشور نیز دست دارد.⁵⁸ جمهوری اسلامی ایران همچنین در جنایاتی که در اوکراین و سوریه اتفاق افتاده‌اند نیز به دولت‌های روسیه و سوریه کمک و مساعدت نموده است.⁵⁹

⁵⁵ «گزارش 43: رأی دادگاه».

⁵⁶ همان.

⁵⁷ به عنوان مثال نگاه کنید به «اسرار خونین: چرا قتل عام‌های زندانیان 1988 جنایات جاری علیه بشریت است»، سازمان عفو بین‌الملل [“Blood-Soaked Secrets: Why Iran’s 1988 Prison Massacres Are Ongoing Crimes against Humanity,” Amnesty International, 2017, صص 8-10، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/12/MDE1394212018ENGLISH.pdf>؛

«بدون شک معقول: دیوان دعای نتیجه می‌گیرد که جنایت علیه بشریت توسط مقامات ایرانی ارتکاب یافته» آبان تریبونال Beyond Reasonable Doubt: Crimes against Humanity Committed by Iran’s Officials, Tribunal [“Finds,” Aban Tribunal, 4 اکتبر 2022، قابل دسترسی در <https://abantribunal.com/2022/10/04/judg>؛ «ایران: گزارش متخصص سازمان ملل به شورای حقوق بشر شواهد بیشتری در باره موارد گسترده نقض حقوق در ایران ارائه می‌دهد»، سازمان عفو بین‌الملل [“Iran: UN Expert’s Report to the Human Rights Council Provides Further Evidence of Widespread Violations in Iran,” Amnesty International, 21 مارس 2023، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/6566/2023/en>؛ کارلا فرستمن و مارینا شارپ، «بازداشت خودسرانه اتباع خارجی و دولتی به عنوان گروگانگیری توسط ایران و جنایت علیه بشریت»، ژورنال حقوق کیفری بین‌المللی [Carla Ferstman and Marina Sharpe, “Iran’s Arbitrary Detention of Foreign and Dual Nationals as Hostage-taking and Crimes Against Humanity,” Journal of International Criminal Justice, 20(2) (2022), صص 403-435، قابل دسترسی در <https://academic.oup.com/ijci/article/20/2/403/6543573>]

⁵⁸ برای مثال نگاه کنید به «ایران: سرکوب برون مرزی»، فریدم‌هاوس [“Iran: Transnational Repression,” Freedom House, 2021، قابل دسترسی در <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/iran>]

⁵⁹ برای اطلاعات در مورد تهیه پهپاد برای روسیه، برای مثال نگاه کنید به «ترور به طور مشروح: قطعات ساخت غرب در حملات شاهد-136 روسیه»، شرکاء جهانی برای حقوق بشر، ناکو، تروهاوندس، گلوبال دلیجنس [“Terror in the Details: Western-Made Components in Russia’s Shahed-136 Attacks,” International Partnership for Human Rights, NAKO, Truth Hounds, Global Diligence, 2023، صص 29-30، قابل دسترسی در https://www.iphronline.org/wp-content/uploads/2023/07/Report-drones-final_3.07.pdf؛ داین نیسنهام، «تحقیقات نشان می‌دهد قطعات ساخت چین به ایران در تهیه سریع پهپاد برای روسیه کمک می‌کنند» وال استریت ژورنال [“Chinese Parts Help Iran Supply Drones to Russia Quickly, Investigators Say,” Wall Street Journal, 12 ژوئن 2023، قابل دسترسی در <https://www.wsj.com/articles/china-helps-iran-supply-drones-to-russia-quickly-investigators-say-dd492264>]. برای اطلاعات در مورد کمک ایران به روسیه و به سوریه در سوریه، نگاه کنید به نیکل گراچفسکی، «ظهور همکاری‌های روسیه و ایران در سوریه»، مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌المللی [Nicole Grajewski, “The Evolution of Russian and Iranian Cooperation in Syria,” Center for Strategic and International Studies, 17 نوامبر 2021، قابل دسترسی در <https://www.csis.org/analysis/evolution-russian-and-iranian-cooperation-syria>؛ برای مرور کلی

فجایی که در هر یک از منازعات ارتکاب یافته، نگاه کنید به «سوریه 2022»، سازمان عفو بین‌الملل، تاریخ آخرین

به علاوه، حوزه‌های قضایی اروپا می‌توانند با استفاده از قوانین صلاحیت قضایی به بررسی جرایم مستقل نیز بپردازند. مقامات جمهوری اسلامی در جرایمی از قبیل قتل عمد، شکنجه، ناپدید شدن‌های اجباری، و گروگانگیری هم دست داشته‌اند، جرایمی که حوزه‌های قضایی اروپا در آن موارد دارای صلاحیت قضایی جهانی هستند.⁶⁰ اگرچه این مطلب موضوع این گزارش نیست اما قلمروهای قضایی می‌توانند از قوانین ضد تروریستی نیز در موارد مناسب استفاده کنند، به ویژه اگر دولت‌های اروپایی پیشنهاد کنند که سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک سازمان تروریستی محسوب شود.⁶¹

تحقیقات و محاکمات اروپایی تحت قوانین صلاحیت قضایی جهانی می‌تواند عدالتی که شدیداً مورد نیاز است را برای قربانیان و بازماندگان فجایع جمهوری اسلامی ایران که دادخواهی برایشان تا به امروز بینهایت محدود مانده است، برقرار نماید. مقامات قوه مجریه و قضائیه کشور همچنین می‌توانند به کمک اطلاعاتی که توسط جامعه مدنی فراهم می‌شود و نیز با کمک حقوقدانان از قوانین کشوری خود استفاده کنند و این قوانین را تنظیم کنند تا دیگر تلاش‌های جهانی را برای پاسخگو نمودن جمهوری اسلامی ایران تقویت نمایند.

فرصت‌های موجود در حوزه‌های قضایی اروپا

اکثر کشورهای اروپایی عضو معاهده رم در باره دادگاه جنایی بین‌المللی هستند که آنها را ملزم می‌دارد قوانینی در سطح کشور وضع نمایند که برای رسیدگی به نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، و جنایات جنگی، به دادگاه‌های کشوری صلاحیت قضایی اعطا نمایند.⁶² با این حال، هر کشوری مراحل و شیوه‌های خاص خود را برای پیگرد چنین جرایمی دارد، و چه به دلیل فرصت‌ها، منابع یا عوامل دیگر باشد، برخی کشورها نسبت به دیگران شیوه‌های صلاحیت قضایی بسیار قویتری ایجاد کرده‌اند. ضمناً بسیاری از دولت‌های اروپایی روابط خاصی با حکومت ایران دارند، حال چه به دلیل طرح پرونده‌ای علیه یک مقام رسمی، چه مذاکره در مورد بازگرداندن

دسترسی: 14 دسامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/syria/report-syria/>؛ «اوکراین 2022»، سازمان عفو بین‌الملل [Ukraine 2022, Amnesty International]، تاریخ آخرین دسترسی: 14 دسامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/ukraine/report-ukraine/>

⁶⁰ برای مثال نگاه کنید به «ایران 2022».

⁶¹ برای مثال نگاه کنید به «درخواست برکمانز، عضو مجلس برای پیشقدم شدن در اتحادیه اروپا به منظور قرار دادن سپاه پاسداران انقلاب ایران در فهرست گروه‌های تروریستی در اتحادیه اروپا»، توئید کامر [Motie van het lid Brekelmans over Binnen de EU het Voortouw Nemen om te Komen tot Plaatsing van de Iraanse Revolutionary Garde op de EU-terreurlijst]، 25 سپتامبر 2013، قابل دسترسی در <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023Z15921&did=2023D38840>. برای مثال‌های پیشین در مورد به کار گرفتن قوانین تروریسم، برای مثال نگاه کنید به «مجازات 20 سال حبس دیپلمات ایرانی برای توطئه بمبگذاری فرانسه تأیید شد» رادیو اروپای آزاد/رادیو لیبرتی [Iranian Diplomat's 20-Year Sentence for French Bomb Plot Confirmed, RadioFreeEurope/RadioLiberty]، 5 مه 2021، قابل دسترسی در <https://www.rferl.org/a/iran-belgium-france-terrorism-bombing-opposition-rally/31239101.html>.

⁶² «کشورهای عضو معاهده اروپا»، دادگاه جنایی بین‌المللی [The States Parties to the Rome Statute, International Criminal Court]، تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://asp.icc.int/states-parties-joining-the-international-criminal-court>؛ «پیوستن به دادگاه جنایی بین‌المللی»، دادگاه جنایی بین‌المللی [Criminal Court, International Criminal Court]، تاریخ آخرین دسترسی: 5 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Joining-Rome-Statute-Matters.pdf>

گروگان‌ها یا هر مورد دیگر که باشد، این موضوع ممکن است بر روی تصمیم‌گیری در مورد به کارگیری قوانین صلاحیت قضایی علیه مجرمان جمهوری اسلامی ایران تأثیر بگذارد.⁶³

نهایتاً اینکه چه حوزه قضایی‌ای پرونده‌ای را طرح کند یا تحقیقات ساختاری را آغاز نماید، به فرصت‌ها و مقاصد سیاسی بستگی دارد، از جمله اینکه آیا مجرم به طور فیزیکی در حوزه قضایی آن کشور حضور دارد یا خیر و آیا جرایم اصلی قابل پیگرد هستند یا خیر. برای آن دسته از دولت‌های اروپایی که دارای این شیوه‌های هنوز نوپا هستند، رویه قضایی محدود آنها این فرصت را برای دادستان‌ها و جامعه مدنی فراهم می‌آورد که راهکارهای انعطاف پذیر و واکنش پذیری که در این گزارش توصیه شده است را به کار گیرند. برای آن گروه از دولت‌ها که دارای یک سیستم‌های صلاحیت قضایی جهانی پیشرفته بوده و مرتباً با جمهوری اسلامی ایران در تعامل هستند، این گزارش می‌تواند راهنمایی‌های مفیدی فراهم آورد که چگونه از این پس می‌توان به بهترین وجه موارد را پیگیری نمود.

هنوز هم برای تمامی کشورهای اروپایی فرصت‌های زیادی وجود دارد تا قوانین صلاحیت قضایی جهانی، سیاست‌ها و شیوه‌های خود برای طرح پرونده‌های مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی را تقویت نمایند. حتی با تجربه ترین کشورها هم هنوز در مواردی می‌توانند قوانین صلاحیت قضایی و پذیرش پرونده‌ها را بهبود بخشند و به نیازهای جوامع آسیب دیده که امنیت و رفاه خود را برای دادخواهی به خطر می‌اندازند، گوش فرا دهند و نیازهای آنها را برآورده سازند.

توصیه‌ها

به قانونگذاران:

- قانونگذاران باید مرتباً قوانین کیفری خود، آئین دادرسی کیفری، و دیگر مقررات مرتبط را مورد بازبینی قرار دهند تا هرگونه نواقص مربوط به مصونیت از مجازات را پیدا کنند. این بازبینی باید مفاهیم در حال تکامل عدالت، به ویژه برای جوامعی که در گذشته به حاشیه رانده شده‌اند را در بر بگیرد. قانونگذاران حداقل باید این تضمین را بدهند که آنها جرایم اصلی بین‌المللی را جرم محسوب می‌کنند و دارای صلاحیت قضایی جهانی هستند تا هنگامی که اینگونه جنایات توسط اتباع خارجی و علیه اتباع خارجی در یک کشور دیگر ارتکاب می‌یابند، آنها را مورد تحقیق و پیگرد قرار دهند. اگر دارای چنین قوانینی نیستند، باید مراحل وضع قوانین مذکور را آغاز نموده و قوانین یا اصلاحات مورد نیاز را تدوین کنند.
- علاوه بر آن، قانونگذاران باید هرگونه محدودیتی در مورد صلاحیت قضایی جهانی را مورد بازبینی قرار دهند، بخصوص محدودیت‌هایی که نسبت به آنچه در قوانین پیشین بین‌المللی ذکر شده، دارای سختگیری‌های بیشتری هستند. این محدودیت‌ها به عنوان مثال می‌تواند شامل موارد زیر باشند:

⁶³ برای مثال‌هایی از این روابط، نگاه کنید به اندرسون و فصیحی، «مقام سابق ایرانی در دادگاه سوئد به جرم اعدام زندانیان محکوم شد»؛ پاتریک وینتور و جیمی گریسون «بالاخره آزاد شدند: زاغری – راتکلیف و آشوری پس از شش سال درد و رنج به بریتانیا باز می‌گردند»، گاردین [“Six-Year Ordeal,” Guardian, 16 مارس 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/news/2022/mar/16/nazanin-zaghari-ratcliffe-to-leave-iran-after-six-years-in-detention-reports>؛ بالتز ریگندینگر، «اعتراضات ایران موقعیت خاص سوئیس نسبت به ایران را مورد آزمایش قرار می‌دهد»، سوئیس اینفو [Balz Rigendinger, “Iranian Protests Test Switzerland’s Special Status with Iran,” SwissInfo, 15 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.swissinfo.ch/eng/business/switzerland-s-special-relationship-with-iran/48049266>

- حذف الزامات مربوط به حضور فیزیکی شخص مظنون پیش از شروع تحقیقات؛
- مجاز شمردن عطف قانون به ما سبق در مورد قوانینی که جرایم اصلی بین‌المللی را جرم می‌انگارد؛⁶⁴
- حذف محدودیت‌های مربوط به مرور زمان در مورد جرایم اصلی بین‌المللی؛
- شامل نمودن استثنائات در بارهٔ موارد نقض اصول و ضوابط لازم‌الرعایهٔ حقوق بین‌الملل در موارد محافظت‌های مصونیت شغلی برای مقامات رسمی دولتی؛⁶⁵
- حذف الزامات مربوط به تصویب تحقیقات و/یا پیگرد توسط مقامات رسمی و غیر قضایی دولت.
- قانونگذاران باید تغییراتی در قوانین ایجاد کنند که در تعادل با حفظ حقوق متهمان، محافظت‌های مربوط به شهود و قربانیان را افزایش دهد.
- قانونگذاران باید تا آنجا که این تغییرات نیازمند انجام اصلاحات در قوانین است، چنین قوانینی را تدوین نمایند تا بتوان از تحقیقات ساختاری، پیگردهای مضاعف، و دیگر ابزارهایی که انجام تحقیقات و اجرای قانون برای مجازات مجرمین را میسر می‌سازد، استفاده نمود.
- قانونگذاران باید بودجهٔ کافی برای پیگرد و به مجازات رساندن مجرمان جرایم اصلی بین‌المللی در اختیار بازرسان و مقامات قضایی قرار دهند و اطمینان حاصل نمایند که اینگونه مقامات منابع کافی برای مشارکت ارزشمند با جامعهٔ مدنی و جوامع آسیب دیده در اختیار دارند.

به وزرای امور خارجه و دیگر مقامات رسمی دولتی:

- وزرای امور خارجه و مقام‌های رسمی دولت باید متعهد بشوند که اجازه دهند محاکمه‌ها تحت قوانین صلاحیت قضایی جهانی برگزار گردند تا بدون دخالت دولت انجام شوند، به ویژه در مواردی که تأیید آنها برای به جریان افتادن پرونده‌ها لازم است.

به بازرسان و مسئولان قضایی کشوری:

⁶⁴ همانطور که در بالا گفته شد، اگرچه قانون کیفری به منظور دفاع از حقوق متهم به طور کلی قوانینی علیه عطف یک قانون به ما سبق دارد، اما دادگاه‌های خاصی استثنائاتی را برای جرایم اصلی بین‌المللی مجاز شمرده‌اند. برای مثال دادگاه حقوق بشر اروپا دستور داده است در وضعیتی که قانون کیفری و مجازات‌ها موجود و قابل پیشبینی بوده‌اند قانون عطف به ما سبق در مورد جرایم اصلی بین‌المللی نقض ماده 7 کنوانسیون حقوق بشر اروپا محسوب نمی‌شود. «مجموعهٔ دادگاه اروپا برای اصول حقوق بشر در خصوص جرایم اصلی بین‌المللی» [Digest of the European Court for Human Rights Jurisprudence on Core International Crimes], صص 9-2؛ همچنین نگاه کنید به «A. contre Ministère public de la Confédération, Décision du 23 Septembre 2021 Cour des plaints 2.1.3-2، ص 12؛ «خلاصهٔ گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 12.⁶⁵ برای مثال نگاه کنید به گزارشگر ویژه در مورد اصول و ضوابط لازم‌الرعایهٔ حقوق بین‌الملل، «گزارش سوم در بارهٔ اصول و ضوابط لازم‌الرعایهٔ حقوق بین‌الملل، نوشتهٔ دایر تلادی، گزارشگر ویژه» [Special Rapporteur on Peremptory Norm of General International Law (Jus Cogens), "Third Report on Peremptory Norms of General International Law (Jus Cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur", بندهای 121-132؛ الکساندر، «اصول و ضوابط لازم‌الرعایهٔ حقوق بین‌الملل و مصونیت از مجازات: مرور ماده 7 پیشنویس کمیسیون حقوق بین‌الملل در مورد مصونیت مقامات دولتی در برابر صلاحیت قضایی کیفری خارجی»] Atul Alexander, "Jus Cogens and Immunity: Revisiting ILC Draft Article 7 on Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction", (تمایل به جهت پذیرفتن استثنائات اصول و ضوابط لازم‌الرعایهٔ حقوق بین‌الملل در خصوص مصونیت شغلی را شرح می‌دهد.)

- بازرسان و مسئولان قضایی باید اقداماتی را انجام دهند که به بهترین نحو به آنها اجازه می‌دهد مجرمان را به مجازات برسانند، از جمله:
 - در صورت لزوم با قانونگذاران همکاری کنند تا اطمینان حاصل شود که بتوانند علاوه بر تحقیقات فردی، تحقیقات ساختاری را نیز در مورد جرایم اصلی بین‌المللی آغاز نمایند؛
 - در حالی که پیگرد جرایم اصلی بین‌المللی و جنایاتی که بیش از همه با جوامع آسیب دیده مرتبط هستند را اولویت می‌دهند، در مواقعی که امکانپذیر باشد افراد مظنون به جنایات مربوطه را تحت پیگرد مضاعف قرار دهند؛
 - همکاری با قانونگذاران و دیگر مقامات مربوطه برای ایجاد بخش‌های مستقل و مجزایی که به پیگیری مجازات جرایم اصلی بین‌المللی اختصاص داده شده باشند؛
 - مشارکت و همکاری با یووجاست و نیز انجام همکاری‌های دیگر میان دولت‌ها؛ و
 - همکاری با اقدامات حقیقت‌یابی بین‌المللی و پاسخگو نمودن مجرمان.
- بازرسان و مسئولان قضایی باید به ویژه پرونده‌هایی را در اولویت قرار دهند که می‌تواند مقامات جمهوری اسلامی ایران را برای جنایاتی که در ایران و در بیرون از مرزهای آن کشور مرتکب شده‌اند، پاسخگو نماید، از جمله:
 - آغاز تحقیقات ساختاری در بارهٔ موارد مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی که جمهوری اسلامی ایران مرتکب شده است؛
 - این تحقیقات باید علاوه بر موارد دیگر، شامل قتل عام زندانیان 1988، آزار و اذیت معترضان و مخالفان، گروگانگیری، و آزار و اذیت اقلیت‌های مذهبی و قومی بشود.
 - جنایاتی که مقامات جمهوری اسلامی ایران مرتکب شده‌اند و یا در انجام آن مساعدت و معاونت نموده‌اند را در تحقیقات ساختاری خود در بارهٔ سوریه، اوکراین، و دیگر موارد مربوطه شامل نمایند؛ و
 - همکاری با کمیسیون‌های مستقل حقیقت‌یاب بین‌المللی سازمان ملل در بارهٔ ایران و نیز دیگر اقدامات حقیقت‌یابی و پاسخگویی بین‌المللی.
- بازرسان و مسئولان قضایی باید با جامعهٔ مدنی و جوامع آسیب دیده همکاری کنند تا اولویت‌ها و نیازهای آنها را بشناسند. این باید یک جریان مستمر باشد که موارد زیر را شامل شود:
 - همکاری با جامعهٔ مدنی و جوامع آسیب دیده به منظور تشخیص نواقص موجود در دستورالعمل‌ها و سیاست‌ها که باید مطرح گردند، از قبیل محافظت از شهود و قربانیان یا خدمات ترجمهٔ کتبی و شفاهی؛
 - همکاری با قانونگذاران برای ایجاد یا هدایت کردن هرگونه تغییرات در قانون؛
 - تماس با جوامع آسیب دیده، به ویژه جوامعی که در آنها تحقیقات به طور فعال انجام می‌شوند یا اینکه قرار است انجام شوند (از قبیل دنبال کردن یک منازعهٔ جدید از ابتدا) و یا در مواردی که شکایت‌های کیفری رسمی انجام شده است، با هدف به دست آوردن اعتماد آنها؛ و
 - همکاری با مسئولان دادگاه برای کسب اطمینان از اینکه قربانیان و شهود از محافظت‌ها و حمایت‌های لازم برخوردار هستند.
- بازرسان و مسئولان قضایی که با مقامات دادگاه کار می‌کنند باید منابع خود را به کار گیرند تا اطمینان حاصل نمایند که مراحل دادرسی بتواند نیازهای منحصر به فرد محاکمات بین‌المللی مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی را برآورده سازند که شامل موارد زیر می‌شوند:
 - برگزاری دوره‌های آموزشی و دعوت از شهود متخصص برای حصول اطمینان از اینکه بازرسان، وکلا، قضات و دیگر پرسنل مربوطه درک کافی از قوانین مرتبط با این موضوع و تفاوت‌های

ظریف موجود در تحقیقات بین‌المللی داشته باشند و ملاحظات مهمی که در مصاحبه و ادای شهادت قربانیان و بازماندگان فجایع وجود دارد را درک کنند؛ و

- سرمایه‌گذاری در خدمات ترجمه کتبی و شفاهی که قابلیت پوشش دادن به دادگاه‌های مرتبط با جرایم اصلی بین‌المللی و جرایم مرتبط را داشته باشد.

به مسئولان تحقیقات منطقه‌ای و بین‌المللی:

- مسئولان تحقیقات منطقه‌ای و بین‌المللی، از قبیل تیم‌های تحقیقاتی مشترک و یورو جاست، باید اعضای خود، از جمله حوزه‌های قضایی مذکور در این گزارش را تشویق نمایند که در مورد وقایعی که به دست جمهوری اسلامی ایران در ارتکاب یافته و به جرایم اصلی بین‌المللی مربوط می‌شود، تحقیقات ساختاری خود را آغاز نمایند.
- مسئولان تحقیقات منطقه‌ای و بین‌المللی باید جنایاتی که مقامات جمهوری اسلامی ایران مرتکب شده و یا در انجام آن مساعدت و معاونت داشته‌اند را در تحقیقات ساختاری مربوط به سوریه، اوکراین و هر موقعیت مرتبط دیگری شامل کنند.

بلژیک

طی چند سال گذشته تحولاتی در بلژیک روی داده‌اند که به عدالتخواهی و پاسخگویی در ایران تا حدی مرتبط بوده‌اند. اگرچه محاکمه مقامات رسمی جمهوری اسلامی ایران در دادگاه‌های بلژیک برای جرایم اصلی بین‌المللی مبهم باقی مانده است اما این حوزه قضایی در گذشته یک دیپلمات ایرانی را به جرم تروریسم و در ارتباط با یک نقشه ناکام بمبگذاری در تجمع مخالفان در فرانسه در سال 2021 در یک دادگاه بلژیکی محاکمه و محکوم نمود.⁶⁶ متأسفانه این دیپلمات و تروریست که مجرم شناخته شده بود، پس از تحمل کمتر از دو سال از مجازات حبس بیست ساله خود، به عنوان بخشی از مبادله زندانیان بین مقامات بلژیکی و جمهوری اسلامی ایران برای یک امدادگر بلژیکی و دیگر اتباع اروپایی که خودسرانه در ایران بازداشت شده بودند، آزاد گردید.⁶⁷ ترتیبات قانونی در پس این مبادله به صورت یک معاهده کمک‌های حقوقی متقابل بود که این سؤال را مطرح می‌سازد که اگر نهایتاً یک مجرم محکوم به راحتی پیش از طی دوران مجازات خود به دلیل ملاحظات سیاسی از زندان آزاد می‌شود، آیا هیچیک از دیدارهای آینده مقامات جمهوری اسلامی ایران که مسئول این فجایع بوده‌اند، خواهد توانست به دستگیری و پیگرد این افراد در دادگاه‌های بلژیک منتهی شود. از آنجایی که امکان سفر مقامات رسمی جمهوری اسلامی ایران به بلژیک وجود دارد، که یک نمونه اخیر آن حضور علیرضا زاکانی، شهردار تهران در جلسه ملاقات شهرداران در بروکسل در ژوئن 2023 بود، این نگرانی وجود دارد که آیا مقامات بلژیکی هنگامی که با حضور ناقضان حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران در بلژیک، فرصتی مناسب دست دهد، می‌توانند درخواست تحقیقات

⁶⁶ استیون ارلانگر، «دیپلمات ایرانی در توطئه بمبگذاری در تجمع مخالفان در فرانسه محکوم شد»، نیویورک تایمز [Steven Erlanger, "Iranian Diplomat Is Convicted in Plot to Bomb Opposition Rally in France,"] New York Times, آخرین به روز رسانی: 15 فوریه 2021، قابل دسترسی در <https://www.nytimes.com/2021/02/04/world/europe/iranian-diplomat-convicted-bomb-plot.html>

⁶⁷ شارلوت ون کمپنهاوت، «در مبادله زندانیان، سه زندانی اروپایی دیگر با اسدی از ایران معاوضه گردیدند»، رویترز [Charlotte Van Campenhout, "Three More Europeans Exchanged for Iran's Assadi in Prisoner] Reuters, آخرین به روز رسانی: 3 ژوئن 2023، قابل دسترسی در <https://www.reuters.com/world/three-other-europeans-exchanged-irans-assadi-iran-belgium-prisoner-swap-2023-06-02/>

را پیگیری کنند و این اقدام را خواهند کرد یا خیر.⁶⁸ فرصت‌ها و چالش‌های عدالتخواهی در بلژیک در بخش زیر با جزئیات بیشتری مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

چارچوب:

بلژیک در مورد جرایم اصلی بین‌المللی دارای صلاحیت قضایی جهانی است.⁶⁹ در این موارد جرم‌انگاری مضاعف مورد نیاز نیست.⁷⁰

شکجه به عنوان یک جرم مستقل در قانون کیفری تعریف شده است اما موضوع صلاحیت قضایی جهانی از ماده 12 مکرر در بخش مقدمه آئین دادرسی کیفری اقتباس می‌شود که تصریح می‌نماید: «صلاحیت قضایی برای محاکمه تخلفاتی که مشمول [قوانین بین‌المللی ناشی از یک معاهده یا عرف] [یا قانونی که از اتحادیه اروپا استخراج گردیده] می‌شوند و بلژیک ملزم به انجام آن است، به طوری که [قانون مذکور] به هر طریق ممکن بلژیک را ملزم نماید که پرونده مزبور را به منظور اجرای دادرسی به مقامات صالحه خویش تحویل دهد.»⁷¹ بلژیک از سال 1993 در مورد جنایات جنگی، و از سال 1999 در مورد نسل‌کشی و جنایت علیه بشریت دارای صلاحیت قضایی جهانی بوده است.⁷² سپس در 5 اوت 2003 جرایم اصلی بین‌المللی نیز به قانون کیفری اضافه شد به طوریکه بلژیک به طور برون مرزی هم دارای صلاحیت قضایی خواهد بود (اما این امر مستلزم وجود پیوند با بلژیک است).⁷³ تحت اصول و رویه قضایی موجود، جرایم اصلی بین‌المللی شامل قانون عطف به ما سبق

⁶⁸ شارلوت ون کمپنهاوت، «نخست وزیر و وزیر امور خارجه بلژیک در مورد رسوایی ویزیای ایران در پارلمان مورد استیضاح قرار گرفتند»، رویترز [Charlotte Van Campenhout, "Belgian PM, Foreign Minister Quizzed in Parliament in Iran Visa Scandal," Reuters, 21 ژوئن 2023، قابل دسترسی در <https://www.reuters.com/world/belgian-pm-foreign-minister-quizzed-parliament-iran-visa-scandal-2023-06-21/>]

⁶⁹ «قانون کیفری بلژیک» [C.Pén/Sw]، ماده 136 مکرر، 136 سوم، 136 چهارم.

⁷⁰ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 17، (از مصاحبه‌ای با بازپرس فدرال در دادستانی فدرال در سال 2021 نقل قول می‌کند).

⁷¹ این ترجمه غیر رسمی است و از خلاصه گزارش تریبال اینترنشنال در مورد قوانین صلاحیت قضایی بلژیک گرفته شده است. توجه کنید که ماده 417(1) در مارس 2022 دوباره به 417 مکرر شماره گذاری شده. «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک» صص 8-9. برای نمونه فرانسوی 417 مکرر قانون کیفری و 12 مکرر آیین دادرسی کیفری، به ترتیب نگاه کنید به قانون کیفری بلژیک، ماده 417(1)؛ آیین دادرسی کیفری بلژیک، ماده 12 مکرر (در قسمت مقدمه). برای شماره گذاری مجدد 417 مکرر به 417(1)، نگاه کنید به «قوانین، احکام، فرامین و مقررات [Lois, Décrets, Ordonnances et Règlements]»، ام. پی. 14 اوت 2002، ماده 94.

⁷² نگاه کنید به «قانون مبارزه با موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی سال 1999»، کمیته بین‌المللی سازمان صلیب سرخ [Law on the Repression of Serious Violations of International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross, 1999]، تاریخ آخرین دسترسی: 2 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://ihl-databases.icrc.org/en/national-practice/law-repression-serious-violations-international-humanitarian-law-1999> (در سندی که در پایین متن قانون آمده توضیح می‌دهد که قانون اصلی 16 ژوئن 1993 به کنوانسیون‌های بین‌المللی ژنو در 12 اوت 1949 و نیز به پروتکل‌های 1 و 2 9 ژوئن 1977 محدود می‌گردد)؛ «قانون اصلاح قانون 1993 در مورد مجازات موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی سال 2003» کمیته بین‌المللی صلیب سرخ [Law Amending the 1993 Law on the Punishment of Serious Violations of International Humanitarian Law, 2003, International Committee of the Red Cross]

دسترسی: 1 نوامبر 2022، قابل دسترسی در https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=CE6F90F33E3C2C68C1257D35004F0DCB&action=openDocument&xp_countrySelected=BE&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state

⁷³ «قانون 5 اوت 2003 مربوط به مبارزه با موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی» [Loi du 5 août 2003, relative à la répression des infractions graves au droit international humanitaire]، 5 اوت 2003،

می‌شوند زیرا از پیش هم بر اساس کنوانسیون‌ها یا عرف، قوانین و مقرراتی وجود داشته است که به اندازه کافی در دسترس متهم بوده و برای وی قابل پیش بینی بوده است.⁷⁴ همچنین این جرایم شامل مرور زمان نمی‌شوند.⁷⁵ در مورد شکنجه، کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی، و ترذیلی توسط بلژیک تصویب و از 25 ژوئیه 1999 به اجرا گذاشته شده.⁷⁶ با این وجود، این جرم به عنوان یک جرم مستقل عموماً شامل مرور زمان می‌شود که دوره آن به طور کلی بسته به هر مورد بخصوص، ده تا بیست سال است.⁷⁷ تا تاریخ نوامبر 2023 معلوم نیست آیا قانونی که پیشتر گفته شد و عطف به ما سبق را مجاز می‌داند، شامل شکنجه نیز می‌گردد یا خیر.

رؤسای کشورها، رؤسای دولت‌ها، وزرای امور خارجه و «دیگر افرادی که مصونیت‌شان در حقوق بین‌الملل مورد تأیید قرار گرفته» حق دارند مصونیت شغلی داشته باشند.⁷⁸ در پرونده یروودیا بین بلژیک و جمهوری دموکراتیک کنگو، دادگاه جنایی بین‌المللی نتیجه گرفت که بر اساس قانون عرفی بین‌المللی هیچ استثنائی در مورد مصونیت از مجازات برای جنایات جنگی یا جنایت علیه بشریت برای وزرای فعلی امور خارجه وجود ندارد اما از جمله متذکر شد که اعمالی که توسط یک وزیر پیشین امور خارجه «به طور خصوصی» انجام شده البته از این امر، مستثنی است.⁷⁹ به علاوه، دیوان عالی کشور بلژیک در تصمیم فوریه 2003 خود برای نخست وزیر اسرائیل، آریل شارون برای جرایم انتسابی نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، و جنایات جنگی، مصونیت از مجازات قائل شد اما اجازه داد که پرونده‌ای که علیه اموس یارون، رئیس ستاد ارتش اسرائیل مطرح شده بود جریان یابد، که نشان می‌دهد شارون را می‌توان پس از اتمام دوران نخست وزیری‌اش، تحت محاکمه قرار داد.⁸⁰

ماده 16، قابل دسترسی در <https://competenceuniverselle.files.wordpress.com/2011/07/loi-du-5-aout-2003-texte-de-loi.pdf>

⁷⁴ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 12 (از دادگاه فرانسوی زبان بدوی بروکسل، شعبه قانون اساسی نقل قول می‌کند، 20 اکتبر 2017، روزنامه رسمی 2018، شماره 6، ص 259).

⁷⁵ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 12 مکرر (در قسمت مقدمه).

⁷⁶ «کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی، و ترذیلی»، معاهدات سازمان ملل، تاریخ آخرین دسترسی: 2 اکتبر 2023، قابل دسترسی در

<https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=080000028003d679>

⁷⁷ برای الزامات تعیین مجازات برای جرم شکنجه، نگاه کنید به «قانون کیفری بلژیک»، 9 ژوئن 1867، ماده (2) 417؛ برای راهنمای مرور زمان، نگاه کنید به «آیین دادرسی بلژیک»، ماده 21 (قسمت مقدمه).

⁷⁸ «قانون 5 اوت 2003 مربوط به مبارزه با موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی»، ماده 13، قابل دسترسی در

[https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/Belgium_Serious_Violations_of](https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/Belgium_Serious_Violations_of_International_Humanitarian_Law_2003.pdf)

[International Humanitarian Law 2003.pdf](https://cjad.nottingham.ac.uk/documents/implementations/pdf/Belgium_Serious_Violations_of_International_Humanitarian_Law_2003.pdf) (ترجمه این قانون را ارائه می‌دهد)؛ «قانون 5 اوت 2003 مربوط به مبارزه با موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی»، ماده 16 (ترجمه فرانسوی قانون)؛ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، صص 37-38؛ مجمع عمومی سازمان ملل، «نشست 68 مجمع عمومی، کمیته ششم، مرور گزارش کمیسیون حقوق بین‌الملل در مورد کار نشست 65، تفاسیر بلژیک در مورد موضوع مصونیت مقامات دولتی از صلاحیت قضایی کیفری خارجی»، تاریخ آخرین دسترسی: 1 نوامبر 2022، قابل دسترسی در

https://legal.un.org/ilc/sessions/66/pdfs/english/iso_belgium.pdf

⁷⁹ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، صص 37-38؛ «حکم جلب آوریل 2000 (جمهوری دموکراتیک کنگو علیه بلژیک)، حکم I.C.J. Rep 2002، ص. 3، بندهای 58-61، 14 فوریه 2002.

⁸⁰ «پرونده شارون و یارون، دادگاه پژوهش، 26 ژوئن 2002 و 10 ژوئن 2003 و دیوان عالی کشور 14 فوریه 2003 و 24 سپتامبر 2003»، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، تاریخ آخرین دسترسی: 1 نوامبر 2022، قابل دسترسی در [https://ihl-](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/caseLaw.xsp?documentId=E62DEBB9290042B6C12576770046E382&action=openDocum)

[databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/caseLaw.xsp?documentId=E62DEBB9290042B6C12576770046E382&action=openDocum](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/caseLaw.xsp?documentId=E62DEBB9290042B6C12576770046E382&action=openDocum)

؛ [ent&xp_countrySelected=BE&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/caseLaw.xsp?documentId=E62DEBB9290042B6C12576770046E382&action=openDocum)؛ مارلیس سایمونز، «شارون پس از پایان دوران صدارت با محاکمه در بلژیک روبروست» نیویورک تایمز [Sharon]، 13 فوریه 2003، قابل دسترسی در

<https://www.nytimes.com/2003/02/13/world/sharon-faces-belgian-trial-after-term-ends.html>

Marlise Simons, "Sharon Faces Belgian Trial After Term Ends," New York Times, 13 February 2003, available at <https://www.nytimes.com/2003/02/13/world/sharon-faces-belgian-trial-after-term-ends.html>

اقامه دعوی

دادستان فدرال در چهار شکل می‌تواند تحقیقات یک پرونده را آغاز نماید: با دریافت حکم جلب بین‌المللی؛ هنگامی که دلیل قابل قبولی وجود داشته باشد که یک پناهجو مرتکب یک جنایت بین‌المللی شده است؛ پس از آنکه شکایتی به دفتر دادستانی فدرال تسلیم و ثبت شده باشد؛ یا بنا به اقدام شخص دادستان.⁸¹ وزیر دادگستری هم می‌تواند به دادستان دستور دهد تا تحقیقات را در باره یک پرونده آغاز نماید، اما صدور چنین دستوری برای پیگرد قانونی، دادستانی را مجبور نمی‌کند که پس از باز شدن پرونده موضع خاصی نسبت به آن اتخاذ نماید (و دادگاه‌های کیفری را نیز مکلف نمی‌کند).⁸² اگر دادستان فدرال تشخیص دهد که پرونده مزبور نباید طرح گردد زیرا شرایطی وجود دارد که طرح پرونده در سیستم قضایی به نفع اجرای عدالت و اجرای تعهدات بین‌المللی بلژیک نیست، وی می‌تواند پرونده را بدون داشتن گزینه پژوهش، مختومه اعلام نماید.⁸³

اگر دادستان فدرال به این باور برسد که: شکایت مزبور به وضوح بی پایه و اساس است؛ واقعیات با موارد جدی نقض حقوق بشردوستانه همخوانی ندارد؛ یا شکایت مذکور نمی‌تواند سبب انجام پیگرد قابل قبول و محکمه پسند بشود؛ وی باید پرونده را به شعبه بررسی کیفرخواست در دادگاه پژوهش بروکسل ارجاع نماید و این نهاد تصمیم می‌گیرد که آیا اساسی برای تعقیب کیفری پرونده وجود دارد و آیا پیگرد قانونی برای این پرونده قابل طرح است یا خیر.⁸⁴ دادستان فدرال می‌تواند علیه تصمیم شعبه بررسی کیفرخواست، به دیوان عالی کشور درخواست تجدید نظر بدهد.⁸⁵ حالت چهارمی هم وجود دارد که در آن اگر پرونده تحت قلمرو قضایی دادگاه جنایی بین‌المللی، یا یک دادگاه بین‌المللی دیگر، یا حوزه قضایی محل وقوع جرم قرار گیرد، دادستان فدرال باید پرونده را بسته و وزیر دادگستری را از این امر باخبر سازد.⁸⁶ اگر هیچیک از چهار حالت فوق شامل نشود و یا اگر شعبه بررسی کیفرخواست تصمیم بگیرد که پرونده باید به جریان بیافتد، دعوی به بازپرس ارجاع می‌گردد.⁸⁷ پس از اتمام تحقیقات، بازپرس پرونده را به دادستان باز می‌گرداند تا آن را به بخش اقدامات بدوی پیش از محاکمه بفرستد و این بخش یا پرونده را رد می‌کند و یا آن را به دادگاه کیفری ارجاع می‌نماید.⁸⁸ در این مرحله دوباره

⁸¹ دادگستری فدرال دارای صلاحیت است. «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 19، (از مصاحبه‌ای با بازپرس فدرال در دادستانی فدرال در سال 2021 نقل قول می‌کند)؛ «دادگستری فدرال»، مینیستر پابلیک [“Ministère Public”, Parquet Fédéral [Federal Prosecutor’s Office]], تاریخ آخرین دسترسی: 2 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.om-mp.be/fr/votre-mp/parquet-federal/contact>

⁸² «قانون اساسی بلژیک سال 1831 با اصلاحات تا سال 2014»، کانستیتوت پراجکت [Belgium’s Constitution of 1831 with Amendments through 2014, Constitute Project]، فایل پی دی اف در تاریخ 27 آوریل 2022 تولید شده، ماده 151، بخش 1، قابل دسترسی در

https://www.constituteproject.org/constitution/Belgium_2014.pdf?lang=en؛ “Vocabulaire Politique: Ministère Public,” Centre de recherche et d’information socio-politiques <https://www.vocabulairepolitique.be/ministere-public>

⁸³ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 10(1) مکرر (در مقدمه).

⁸⁴ همان.

⁸⁵ همان.

⁸⁶ برای جرایم ارتكابی پس از 30 ژوئن 2002، وزیر دادگستری در باره وقایع پرونده اطلاعاتی در اختیار دادگاه جنایی بین‌المللی قرار خواهد داد. همان.

⁸⁷ همان.

⁸⁸ «آیین دادرسی کیفری بلژیک» مواد 127، 128، 133 (کتاب اول)؛ «دادگاه‌های معمولی - مقدمه»، یوروپین جاستس [“Ordinary Courts—Introduction,” European Justice]، آخرین به روز رسانی: 28 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-be-en.do?member

دادستان‌ها و شاکیان خصوصی دعوی می‌توانند در مورد تصمیم بخش اقدامات بدوی، درخواست تجدید نظر بدهند.⁸⁹

بلژیک به طور رسمی اجازه نمی‌دهد تحقیقات ساختاری انجام شوند.⁹⁰ به علاوه، با اضافه شدن جرایم اصلی بین‌المللی در سال 2003، مقامات بلژیک تنها در صورتی می‌توانند تحقیقات در مورد پرونده را آغاز نمایند که آن پرونده با بلژیک ارتباط داشته باشد.⁹¹ سپس در صورتی صلاحیت قضایی برای پیگرد عامل جرم خواهند داشت که وی در بلژیک باشد، یا ساکن بلژیک باشد، یا در زمان وقوع جرم، عامل جرم تبعه بلژیک بوده باشد یا فرد متهم، پناهنده‌ای باشد که بلژیک محل اقامت عادی وی بوده است، یا شخصی بوده که به طور عادی و قانونی به مدت حد اقل سه سال در بلژیک سکونت داشته است.⁹² به علاوه برای قابلیت مسموع بودن پرونده، الزام به حضور [مظنون] نیز می‌باشد، یعنی لازم و کافی است که مظنون در بلژیک پیدا و دیده شده باشد، که آن نیز به نوبه خود این سؤال را مطرح می‌سازد که آیا حضور وی به اندازه کافی به درازا کشیده است که مصونیت کامل از مجازات سبب بروز احساس بی عدالتی و رسوایی شود.⁹³ اگر چه جرایم اصلی بین‌المللی مشمول موضوع قابلیت پذیرش و مسموع بودن پرونده نمی‌شوند اما شکنجه به عنوان یک جرم مستقل مشمول این الزامات می‌شود.⁹⁴ شاکیان خصوصی دعوی هم نمی‌توانند در غیاب عامل جرم، علیه وی اقامه دعوی نمایند.⁹⁵

مشارکت قربانی

قربانیان می‌توانند به عنوان طرف زیان دیده یا به عنوان شاکی خصوصی مشارکت نمایند.⁹⁶ طرف‌های زیان دیده باید شخصاً و یا توسط یک وکیل بیانیه‌ای را برای دادستان یا پلیس تهیه کنند که حقوق خاصی را به آنها اعطا می‌کند (مانند اینکه وکیل به آنها کمک کند و یا دفاع از آنها را بر عهده گیرد، بتوانند مدارکی را به پرونده اضافه نمایند، و از برخی از تصمیم‌ها مطلع شوند).⁹⁷ قربانیانی که بخواهند درخواست غرامت نمایند می‌توانند به عنوان شاکی خصوصی به بازپرس یا به دادگاه‌های مدنی اقامه دعوی کنند.⁹⁸ به قربانیانی که به عنوان شاکی خصوصی ثبت می‌شوند، حقوق اضافی تعلق می‌گیرد، مانند درخواست برای انجام تحقیقات بیشتر، و اینکه اگر درخواست کنند، بازپرس حد اقل یک بار اظهارات آنها را بشنود، یا اینکه علیه تصمیمات برخی از دادگاه‌ها بتوانند در طی مراحل دادرسی کیفری درخواست استیناف نمایند.⁹⁹ نهادهای حقوقی در صورتی که آسیبی ندیده باشند تنها در

⁸⁹ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 135 (کتاب اول).

⁹⁰ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 22، (از مصاحبه‌ای با بازپرس فدرال در دادستانی فدرال در سال 2021 نقل قول می‌کند).

⁹¹ همان. ص 15 (از مصاحبه‌ای با بازپرس فدرال در دادستانی فدرال در سال 2021 نقل قول می‌کند)؛ «قانون 5 اوت 2003 مربوط به مبارزه با موارد جدی نقض قانون بشردوستانه بین‌المللی»، ماده 16.

⁹² «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده (1) مکرر (مقدمه).

⁹³ دیوان عالی کشور [“Conclusions du Ministère Public du 30 Mai 2007”]، 30 مه 2007؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 12 (مقدمه).

⁹⁴ دیوان عالی کشور [“Conclusions du Ministère Public du 30 Mai 2007”]، 30 مه 2007؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 12 (مقدمه).

⁹⁵ دیوان عالی کشور [“Conclusions du Ministère Public du 30 Mai 2007”]، 30 مه 2007.

⁹⁶ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 5 مکرر (مقدمه)؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 63 (کتاب 2، مقدمه 3).

⁹⁷ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 5 مکرر (مقدمه)

⁹⁸ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 63 (کتاب اول)؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 4 (مقدمه)؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 347 (کتاب 2، مقدمه 2).

⁹⁹ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، مواد 61 پنجم، 63، 127 (کتاب اول)؛ «آیین دادرسی کیفری بلژیک»، ماده 359 (کتاب 2، مقدمه 2)؛ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 30.

صورتی می‌توانند شاکی خصوصی بشوند که هدف آنها محافظت از حقوق بشر یا آزادی‌های اساسی مذکور در قانون اساسی بلژیک باشد و در صورتی که چند شرط مشخص دیگر نیز برآورده شوند.¹⁰⁰

پرونده‌های صلاحیت قضایی جهانی

حد اقل دوازده پرونده بلژیکی وجود داشته‌اند که مشمول صلاحیت قضایی جهانی شده‌اند، از جمله حد اقل هفت مورد محکومیت مربوط به نسل‌کشی رواندا.¹⁰¹ چند پرونده دیگر، بخصوص آنهایی که مربوط به نسل‌کشی رواندا و جنگ لیبریا می‌شوند، هنوز در جریان هستند.¹⁰² اخیراً بلژیک در تحقیقات مربوط به جنایات جنگی در مورد قتل

¹⁰⁰ مخصوصاً «هدف سازمان» باید «دارای ماهیت خاصی باشد که از به دست آوردن منافع کلی متمایز باشد»؛ سازمان باید این هدف را «برای دراز مدت و به طور کارآ» دنبال کند؛ اقدامات مدنی باید در جهت این هدف باشد «با این قصد که دفاع از هدف مزبور را تضمین نماید»؛ و در این اقدام «فقط یک هدف جمعی» باید مطرح باشد. «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 28 (چند نظریه دادگاهی را نقل قول می‌کند)؛ «حقوق قضایی بلژیک»، ص 17.

¹⁰¹ ولفگانگ کالک، «از پینوشه تا رامزفلد: صلاحیت قضایی جهانی در اروپا 2008-1998»، ژورنال حقوق بین‌الملل میسینگان [Wolfgang Kaleck, "From Pinochet to Rumsfeld: Universal Jurisdiction in Europe 1998-2008", Michigan Journal of International Law 30 (2009), شماره 933، قابل دسترسی در https://www.ecchr.eu/fileadmin/Fachartikel/Kaleck_From_Pinochet_to_Rumsfeld_Spring_2009.pdf؛ «دادستان علیه اتین نزابونیمان و ساموئل نداشیکیروا با نام مستعار ساموئل مانزی»، پایگاه اطلاعاتی جرایم بین‌المللی [Prosecutor v. Étienne Nzabonimana and Samuel Ndashyikirwa alias Samuel Manzi, "International Crimes Database]، تاریخ آخرین دسترسی: 3 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://internationalcrimesdatabase.org/Case/999/Nzabonimana-and-Ndashyikirwa>؛

«04/05/07 رواندا – بلژیک – بلژیک قانون صلاحیت قضایی جهانی خود را برای سومین بار اعمال می‌کند»، جاستس اینفو Rwanda/Belgium—Belgium Applies Its Law on Universal Jurisdiction for the Third / 04.05.07” [Time, “JusticeInfo 4 مه 2007، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/18698-en-en-040507-rwandabelgium-belgium-applies-its-law-on-universal-jurisdiction-for-the-third-time94649464.html>؛ «یک رواندایی در محاکمه نسل‌کشی به بیست سال حبس مجازات می‌شود»، رویترز [Rwandan Gets 20 Years in Genocide Trial, “Reuters”]، 5 ژوئیه 2007، قابل دسترسی در <https://www.reuters.com/article/us-rwanda-genocide-belgium/rwanda-gets-20-years-in-genocide-trial-idUSL051276320070705>؛ «بانکدار سابق رواندایی برای جنایات جنگی به سی سال حبس محکوم می‌شود»، فرانس توئنٹی فور [Former Rwandan Banker Gets 30-Year Sentence for War Crimes, “France24]، 1 دسامبر 2009، قابل دسترسی در <https://www.france24.com/en/20091201-genocide-rwanda-bank-director-brussels-war-crimes-justice>؛ «فابین نرست»، تریال اینترنشنال [Fabien Neretse, “TRIAL International]، آخرین به روز رسانی: 7 آوریل 2021، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/fabien-neretse/>

¹⁰² «کریستوف ندانگالی»، تریال اینترنشنال [Christophe Ndangali, “TRIAL International]، آخرین به روز رسانی: 29 مارس 2022، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/christophe-ndangali>؛ «ارنست گاکوایا و امانوئل نکوندویمپیه» تریال اینترنشنال [Ernest Gakwaya and Emmanuel Nkunduwimye, “TRIAL International]، آخرین به روز رسانی: 23 مارس 2021، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/ernest-gakwaya>؛ «مارتینا جانسون»، تریال اینترنشنال [Martina Johnson, “TRIAL International]، آخرین به روز رسانی: 8 آوریل 2021، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/martina-johnson>؛ «همچنین نگاه کنید به افرم روگیریزا، «بلژیک: صراف، شبه نظامی و رواندایی دانشگاهی» جاستس اینفو [Ephrem Rugiriza, “Belgium: The Money Changer, the Militiaman, and the Rwandan Academic, “JusticeInfo]، 19 نوامبر 2020، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/46033-belgium-money-changer-militiaman-rwandan-academic.html>؛ «کیگالی در انتظار تصمیم قوه قضاییه بلژیک در مورد سه فراری مرتبط با نسل‌کشی است»، نیو تایمز [James Karuhanga, “Kigali Awaits Decision by Belgian Judiciary on Three Genocide Fugitives, “New Times]، 6 اکتبر 2020، قابل دسترسی در <https://www.newtimes.co.rw/news/kigali-awaits-decision-belgian-judiciary-three-genocide-fugitives#.X4b-dn2wZsQ.whatsapp>؛ گابیل

سال 1961 پاتریس لومومبا، نخست وزیر کنگو که در آن وزرای بلژیک در سال 2001 «اخلاقاً مسئول شناخته شدند»، پیشرفت کرده است.¹⁰³ این تحقیقات ابتدا در سال 2012 آغاز گردید اما پیشرفت آن بسیار کند بوده و فقط دو تن از متهمان هنوز زنده هستند.¹⁰⁴ یک پروندهٔ مربوط به نسل‌کشی رواندا در 9 اکتبر 2023 آغاز گردید، اگرچه که یکی از متهمان آن بنا به گزارش‌ها مبتلا به زوال عقل سالخورده است.¹⁰⁵ پروندهٔ دیگری که مربوط به

پانسلت، «جنایات جنگی لیبریا: بازرسان بلژیکی در مورد مارتینا جانسون به کندی عمل می‌کنند»، جاستس اینفو [Gaëlle Ponselet, "Liberia War Crimes: Belgian Investigators Drag Feet on Martina Johnson," JusticeInfo], 2 آوریل 2020، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/44069-liberia-war-crimes-belgian-investigators-drag-feet-on-martina-johnson.html>؛ کلارا گلدیمان، «در انتظار عدالت برای جنایات جنگی منتسب به مارتینا جانسون در لیبریا»، جنیوا سولوشنز [Clara Guldemann, "Waiting for Justice on Martina Johnson's Alleged War Crimes in Liberia," Geneva Solutions], 4 آوریل 2022، قابل دسترسی در <https://genevasolutions.news/global-news/waiting-for-justice-on-martina-johnson-s-alleged-war-crimes-in-liberia>

¹⁰³ مخصوصاً در ژانویه 2022 بازرسی مسئول تحقیقات، دستور داد جستجوی جدیدی در پارلمان فدرال بلژیک انجام شود که در نتیجه حدود دویست فایل پر از اسناد و مدارک به دست آمد. شعبه بررسی کیفرخواست در اکتبر 2022 دستور داد که این کار قانونی بوده است. «شعبه بررسی کیفرخواست راه را برای ادامه تحقیقات در مورد لومومبا هموار می‌سازد»، براسلز تایمز [Indictment Chamber Paves the Way for Lumumba Investigation to Continue, "Brussels Times], 8 اکتبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.brusselstimes.com/302095/indictment-chamber-paves-the-way-for-lumumba-investigation-to-continue>؛ این بلک، «بلژیک متهم به قتل عمدی یک چهره معروف»، گاردین [Ian Black, "Belgium Blamed for Icon's Murder," Guardian], 17 نوامبر 2001، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2001/nov/17/humanities.research>؛ «اتین داویگنون»، تریال اینترنشنال [Etienne Davignon, "TRIAL International"], 17 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/etienne-davignon>؛ «جک براسین دلا بیسیه»، تریال اینترنشنال [Jacques Brassinne de la Buissière, "TRIAL International"], آخرین به روز رسانی: 17 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/jacques-brassinne-de-la-buissiere>.

¹⁰⁴ جیسون برک، «بلژیک قرار است دندان طلای پاتریس لومومبا را در اقدای نمادین جبران جنایات استعماری بازگرداند»، گاردین [Jason Burke, "Belgium to Return Patrice Lumumba's Gold Tooth in Bid to Atoné for Colonial Crimes," Guardian], 18 ژوئن 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/18/belgium-patrice-lumumba-gold-tooth-return>؛ «شعبه بررسی کیفرخواست راه را برای ادامه تحقیقات در مورد لومومبا هموار می‌سازد»، براسلز تایمز ["Indictment Chamber Paves the Way for Lumumba Investigation to Continue," Brussels Times]

¹⁰⁵ گابیل پانسلت، «هیچ مانعی وجود نداشت، فضا نبود»، جاستس اینفو [Gaëlle Ponselet, "Roadblock, There Wasn't the Space," JusticeInfo], 17 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/123304-there-was-no-roadblock-there-wasnt-the-space.html>؛ «پیر باسابوسه» تریال اینترنشنال [Pierre Basabose, "TRIAL International"], آخرین به روز رسانی: 29 مارس 2022، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/pierre-basabose>؛ گابیل پانسلت، «پیر باسابوسه حضور ذهن ندارد اما محاکمه خواهد شد»، جاستس اینفو [Gaëlle Ponselet, "Pierre Basabosé is 'Mentally Absent' but Will Be Tried," JusticeInfo], 21 اوت 2023، قابل دسترسی در <https://www.justiceinfo.net/en/120450-pierre-basabose-is-mentally-absent-but-will-be-tried.html>؛ «درخواست انصراف پرزیدنت در پروندهٔ پیر باسابوسه رد شد» آر تی ای اینفو ["La Demande de Récusation de la Présidente Rejetée dans le Dossier de Pierre Basabosé"], 22 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در <https://www.rtl.be/actu/belgique/faits-divers/la-demande-de-recusation-de-la-presidente-rejetee-dans-le-dossier-de-pierre-basabose>؛ «محاکمهٔ دو مقام سابق رواندایی به جرم نسل‌کشی در بروکسل آغاز می‌شود» فرانس توننتی فور ["Trial of Two Former Rwandan Officials for 'Crime of Genocide' Opens in Brussels," France24], 9 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.france24.com/fr/europe/20231009-le-proc%C3%A8s-de-deux-anciens-responsables-rwandais-pour-crime-de-g%C3%A9nocide-s-ouvre-%C3%A0-bruxelles>.

پنج مقام سابق دولت گواتمالا می‌باشد نیز هنوز منتظر محاکمه است.¹⁰⁶ در ماه نوامبر، بستگان یک سیاستمدار کشته شده اهل کنگو، در بلژیک اقامه دعوی نمودند و رئیس اطلاعات و امنیت ارتش کنگو را که یک تبعه بلژیکی می‌باشد به شکنجه و قتل متهم نمودند.¹⁰⁷

از پرونده‌هایی که پیشرفتی در آنها حاصل نشده اکثراً اتمام پرونده به علت مشکلات عملی بوده است.¹⁰⁸ به علاوه، یک پرونده علیه الکسیس تامبو موآمبا برای جنایات جنگی، جنایت علیه بشریت، و ارتکاب فساد در جمهوری دمکراتیک کنگو، غیر قابل پذیرش تشخیص داده شد، که ظاهراً به دلیل فقدان شواهد و مدارک در باره دو اتهام نخست و نیز نداشتن صلاحیت قضایی در مورد اتهام فساد بود.¹⁰⁹

بلژیک همچنین پرونده‌هایی را تحت قوانین تروریسم در دادگاه طرح نموده است. به عنوان مثال، اسدالله اسدی که با یک مأموریت دیپلماتیک در اتریش مرتبط بود و یکی از مأموران وزارت اطلاعات و امنیت ایران بود، در سال 2021 به دلیل نقشی که در تلاش برای تهیه مواد منفجره برای یک حمله برنامه ریزی شده به یک تجمع مخالفان ایرانی در پاریس داشت، محکوم شد.¹¹⁰ دادگاه ادعای اسدی مبنی بر داشتن مصونیت دیپلماتیک را رد کرد و وی

¹⁰⁶ «Manoel Benedicto Lucas Garcia and Others,» TRIAL International, آخرین به روز رسانی: 3 مه 2023، قابل دسترسی در

<https://ujim.trialinternational.org/latest-post/manuel-benedicto-lucas-garcia-and-others/>.

¹⁰⁷ «بستگان سیاستمدار مقتول کنگویی در بلژیک علیه رئیس اداره اطلاعات به دادگاه شکایت کردند» براسلز تایمز

Relatives of Slain Congolese Politician File Suit in Belgium against Intelligence Chief,» Brussels [Times]، 8 نوامبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.brusselstimes.com/belgium/787972/relatives-of-slain-congolese-politician-file-suit-in-belgium-against-intelligence-chief>.

¹⁰⁸ «میشل دسایدیلر پس از اعلام جرم در زندان درگذشت»؛ پس از آنکه دادستانی اعلام کرد قصد دارد تزیپی لیونی را دستگیر و بازجویی کند، سفرش به بلژیک را کنسل کرد؛ و حسن حابره در عوض در شعبه امور فوق العاده افریقا محاکمه و محکوم گردید. «میشل دسایدیلر» تراپال اینترنشنال [TRIAL International, «Michel Desaedeleer,»]، آخرین به

روز رسانی: 8 ژوئیه 2020، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/michel-desaedeleer/>.

«تزیپی لیونی» تراپال اینترنشنال [TRIAL International, «Tzipi Livni,»]، آخرین به روز رسانی: 15

ژوئیه 2020، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/tzipi-livni/>؛ «حسن حابره»

تراپال اینترنشنال [«Hissène Habré,»]، آخرین به روز رسانی: 27 ژوئیه 2020، قابل دسترسی در

<https://ujim.trialinternational.org/latest-post/hissene-habre/>.

¹⁰⁹ «الکسیس تامبو موآمبا» تراپال اینترنشنال [TRIAL International, «Alexis Thambwe Mwamba,»]، آخرین به

روز رسانی: 24 مارس 2021، قابل دسترسی در <https://ujim.trialinternational.org/latest-post/alexis-thambwe-mwamba/>.

«حذف موانع: دسترسی به عدالت در اروپا برای قربانیان جنایات بین‌المللی»، فدراسیون جهانی حقوق بشر، مرکز قانون اساسی و حقوق بشر اروپا، و ریدرس هلند [«Breaking Down Barriers: Access to Justice in Europe for Victims of International Crimes,» FIDH, ECCHR, and REDRESS Nederland]، ص 33، قابل دسترسی در

https://www.ecchr.eu/fileadmin/Publikationen/Breaking_Down_Barriers_EN_web_FINAL_2020-11-08.pdf؛ «دادگاه از دادرسی پرونده سیاستمدار کنگویی به جرم سرنگون کردن هواپیمای مسافربری در سال 1998

امتناع می‌کند»، براسلز تایمز [«Court Declines to Prosecute Congolese Politician for Shooting Down Civilian Plane in 1998,» Brussels Times]، 12 ژانویه 2020، قابل دسترسی در

<https://www.brusselstimes.com/88886/court-declines-to-prosecute-congolese-politician-for-shooting-down-civilian-plane-in-1998>.

¹¹⁰ قابل توجه است که علیرغم آنچه در پرونده‌های صلاحیت قضایی جهانی وجود دارد، بخشی از این توطئه در بلژیک صورت گرفت و بلژیک درخواست استرداد اسدی را کرد. ارلانگر، «دیپلمات ایرانی در توطئه بمبگذاری در تجمع مخالفان در فرانسه محکوم شد»؛ جیمی دتمر، «دادگاه بلژیک دیپلمات ایرانی را برای توطئه تروریستی به 20 سال حبس محکوم کرد»، صدای آمریکا [«Belgian Court Hands Iranian Diplomat 20 Years for Terrorism Plot,» Jamie Dettmer, Voice of America]، 4 فوریه 2021، قابل دسترسی در <https://www.voanews.com/a/middle-east-belgian-court-hands-iranian-diplomat-20-years-terrorism-plot/6201596.html>؛ «دیپلمات ایرانی

را برای «اقدام به کشتار تروریستی و شرکت در فعالیت‌های یک گروه تروریستی» گناهکار شناخته و او را به بیست سال حبس محکوم نمود.¹¹¹ در سال 2023 هم پلیس بلژیک یک مرد عراقی را که به عضویت القاعده مظنون بود دستگیر نمود و او را به «چند فقره قتل با مقاصد تروریستی، شرکت در فعالیت‌های یک گروه تروریستی، جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت» محکوم نمود و یک مرد سوریایی که به ارتکاب جنایات جنگی به عنوان بخشی از دولت اسلامی عراق و شام (داعش) مظنون بود را نیز دستگیر کرد.¹¹² در سال 2015 نیروهای امنیتی بلژیک یک «سرکوب ملی گروه‌های چچن» را آغاز کردند، از جمله افرادی که به جنگیدن در سوریه مشکوک بودند، و با تحقیقات در باره اعضای گروه‌های افراطی که با بلژیک پیوندی داشتند، مربوط بودند.¹¹³ اما در سال 2020 دیوان عالی کشور بلژیک اظهار داشت که در وضعیت منازعات مسلحانه غیر بین‌المللی یا جنگ‌های داخلی، جایی که استفاده مجاز از نیروی ارتش وجود دارد، قوانین ضد تروریسم نمی‌توانند علیه طرف‌هایی مورد استفاده قرار بگیرند که در غیر این صورت ممکن بود به عنوان یک گروه تروریستی محسوب شوند.¹¹⁴

وضعیت فعلی پرونده‌های مربوط به ایران

از نقطه نظر حقوقی، بلژیک برای به جریان انداختن پرونده‌ها تحت قوانین صلاحیت قضایی جهانی خود، دارای موقعیت خوبی است. قوانین و رویه قضایی آن به طور کلی به نفع شاکیان است، به ویژه هنگامی که صحبت از قانون معطوف به ماسبق و مرور زمان باشد؛ قربانیان می‌توانند در محاکمات شرکت کرده و درخواست غرامت نمایند؛ و این کشور دارای سابقه طرح پرونده‌هایی در موارد مختلف درگیری‌ها می‌باشد. بلژیک در نظر دارد اصلاحات بیشتری هم بر روی آئین دادرسی کیفری خود و هم بر روی قانون کیفری‌اش انجام دهد تا سیستم حقوق کیفری خود را بیش از پیش «انسانی‌تر، واضح‌تر و مدرن‌تر» نماید، از جمله با اضافه کردن جنایت بین‌المللی بوم‌کشی [ویرانگری زیست محیطی].¹¹⁵ اما نشانه‌هایی وجود دارد که گستره قوانین صلاحیت قضایی

-
- به جرم شرکت در توطئه بمبگذاری با استرداد از آلمان روبرو است»، بی بی سی [Iranian Diplomat Faces “Extradition from Germany over ‘Bomb Plot,’” BBC, 1 اکتبر 2018، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/world-europe-45705799>
- ¹¹¹ ارلانگر، «دیپلمات ایرانی در توطئه بمبگذاری در تجمع مخالفان در فرانسه محکوم شد»
- ¹¹² «بلژیک عراقی مظنون به جنایات جنگی القاعده در بغداد را دستگیر می‌کند»، عرب نیوز [Belgium Arrests Iraqi “Suspected of Al-Qaeda ‘War Crimes’ in Baghdad,” Arab News, 5 مه 2023، قابل دسترسی در <https://www.arabnews.com/node/2298121/middle-east>
- ¹¹³ کریستین اولیور، «نیروهای امنیتی بلژیک 16 تن را در سرکوب گروه‌های چچن دستگیر می‌کنند»، فایننشیل تایمز Christian Oliver, “Belgian Security Forces Arrest 16 in Crackdown on Chechen Groups,” Financial Times, 8 ژوئن 2015، قابل دسترسی در <https://www.ft.com/content/9e06a18c-0df2-11e5-9a65-00144feabdc0>
- ¹¹⁴ «دولت بلژیک برخورد با تصمیم دیوان عالی خود در مورد حزب کارگران کردستان را نادیده می‌گیرد»، براسلز تایمز [Belgian Government Defies Ruling of Its Supreme Court on PKK,” Brussels Times, 30 ژانویه 2020، قابل دسترسی در <https://www.brusselstimes.com/92787/belgian-government-defies-ruling-of-its-supreme-court-on-pkk>
- ¹¹⁵ «اصلاح آئین نامه کیفری»، نیوز بلجیم [Réforme de la Procédure Pénale (Reform of Criminal Procedure),” news.belgium.be/fr/reforme-de-la-procedure-penale, 23 دسامبر 2020، قابل دسترسی در <https://news.belgium.be/fr/reforme-de-la-procedure-penale>؛ «ویرانگری محیط زیست و تحریک به خودکشی به قانون کیفری بلژیک افزوده خواهد شد»، براسلز تایمز [Ecocide and Incitement to Suicide to be Added to Belgian Penal Code,” Brussels Times, 5 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.brusselstimes.com/317531/ecocide-and-incitement-to-suicide-to-be-added-to-belgian-penal-code>؛ «واضح‌تر؛ مه‌ریان‌تر و مناسب برای امروز: بلژیک قصد اصلاح قانون کیفری خود را دارد»، براسلز تایمز [Clearer, Kinder and Fit for Today: Belgium to Overhaul Penal Code,” Brussels Times, 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.brusselstimes.com/318299/more-humane-clearer-and-modern-belgium-to-overhaul-penal-code>؛ «زکيه خطاي جرم ويرانگري محيط زيست را در قانون کيفري گنجانده است»، زکيه خطایی

جهانی بلژیک هم به دلیل نفوذ سیاسی و هم به علت کمبود منابع، دچار محدودیت‌هایی است. یک اصلاحیه سال 2003 بر روی قانون کیفری، که ظاهراً به اجرا گذاشته شد تا از پیگرد قانونی رئیس جمهور سابق امریکا، جورج دبلیو بوش و دیگر مقامات امریکا جلوگیری نماید، به دلیل ایجاد «فیلترهایی» از قبیل الزام به وجود ارتباطی میان پرونده و بلژیک تا پرونده را قابل استماع نماید، صلاحیت قضایی بلژیک را به طور قابل ملاحظه‌ای محدود نمود.¹¹⁶ علاوه بر آن، مقامات قضایی کیفری بلژیک به طور کلی با فشار کاری زیاد و کمبود منابع مواجه هستند که اغلب سبب می‌شود پرونده‌ها به میزان قابل ملاحظه‌ای به تعویق بیافتند.¹¹⁷ در نتیجه این خطر وجود دارد که مقامات بلژیکی پرونده‌های مربوط به امور داخلی کشور را اولویت دهند زیرا معمولاً تحقیق و محاکمه آنها در مقایسه با پرونده‌های حساس و پیچیده سیاسی که باید تحت قوانین صلاحیت قضایی جهانی مورد بررسی قرار گیرند، آسان‌تر است.

تأثیرات و حساسیت‌های سیاسی به ویژه می‌تواند تعداد پرونده‌های مربوط به ایران را کاهش دهد. در واقع در 21 ژوئیه 2022، پارلمان بلژیک یک معاهده کمک‌های حقوقی متقابل را با ایران امضاء نمود که به ایرانیانی که در بلژیک محکوم شده بودند اجازه می‌داد باقیمانده دوران حبس خود را در ایران سپری کنند و بالعکس.¹¹⁸ این جریان به طور گسترده‌ای به عنوان یک قرارداد مبادله زندانیان به منظور معاوضه اسدی با اولیویه وانداکاستیل، امدادگر بلژیکی که به عنوان گروگان در ایران نگاه داشته شده بود، دیده شد.¹¹⁹ در نتیجه منتقدان استدلال کرده‌اند که این

“CP | Zakia Khattabi Fait Inscrire le Crime D’écocide dans le Code Penal [PC | Zakia Khattabi Has]
[the Crime of Ecocide Included in the Penal Code],” *Zakia Khattabi*

<https://khattabi.belgium.be/fr/crime-ecocide>

¹¹⁶ ریچارد برنشتاین، «بلژیک شور و اشتیاق قضایی خود را بازنگری می‌کند»، نیویورک تایمز [Richard Bernstein,]
“Belgium Rethinks Its Prosecutorial Zeal,” *New York Times*, 1 آوریل 2003، قابل دسترسی در

؛ <https://www.nytimes.com/2003/04/01/world/belgium-rethinks-its-prosecutorial-zeal.html>

«خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در بلژیک»، ص 4؛ «قانون موارد نقض شدید قانون

بشر دوستانه بین‌المللی، سال 2003»، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ [International Committee of the Red Cross
“Law on Serious Violations of International Humanitarian Law, 2003,” *International Committee of the Red Cross*,
2002، قابل دسترسی در

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/implementingLaws.xsp?documentId=8F23100E777C86AF41256E61004516B0&action=o>

؛ «بلژیک: لغو قانون صلاحیت قضایی جهانی» دیده بان حقوق بشر [penDocument&xp_countrySelected=BE&xp_topicSelected=GVAL-992BU6&from=state
; “Belgium: Universal Jurisdiction Law Repealed,” *Human Rights Watch*

[Human Rights Watch], 1 اوت 2003، قابل دسترسی در

<https://www.hrw.org/news/2003/08/02/belgium-universal-jurisdiction-law-repealed>

¹¹⁷ «دادستان عمومی بروکسل خواستار تأسیس صندوق برای تقویت نیروهای پلیس و قضایی شد»، براسلز تایمز

[“Brussels Prosecutor General Calls for Fund to Strengthen Police, Judiciary,” *Brussels Times*], 1
سپتامبر 2022، قابل دسترسی در

<https://www.brusselstimes.com/282069/brussels-prosecutor-general-calls-for-fund-to-strengthen-police-judiciary>

¹¹⁸ کامیل گیجز، «پارلمان بلژیک معاهده تعویض زندانی با ایران را تأیید می‌نماید»، پولیتیکو [Camille Gijs, “Belgian
Parliament Approves Prisoner Swap Treaty with Iran,” *Politico*], 21 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در

<https://www.politico.eu/article/prewrite-belgian-parliament-signs-off-treaty-allowing-convicted-terrorist-to-be-sent-back-to-iran/>

¹¹⁹ دنیل بافی، «منتقدان گفتند معاهده تبادل زندانیان بین ایران و بلژیک جان افراد را در معرض خطر قرار می‌دهد.»،

گاردین [Daniel Boffey, “Critics Told ‘Lives at Stake’ Over Belgium-Iran Prisoner Swap Treaty,” *Guardian*]

[*Guardian*], 5 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/05/critics-told-lives-at-stake-over-belgium-iran-prisoner-swap-treaty>؛ استیون ارلانگر، «بلژیک معاهده معاوضه

زندانی با ایران را تصویب می‌کند»، نیویورک تایمز [Steven Erlanger, “Belgium Ratifies Prisoner-Exchange
Treaty with Iran,” *New York Times*], 21 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در

<https://www.nytimes.com/2022/07/21/world/europe/belgium-iran-prisoner-exchange-treaty.html>

معاهده در واقع تسلیم پذیری در برابر گروگان‌گیری ایران است و قانون‌مداری را در بلژیک تضعیف می‌کند.¹²⁰ این جریان به ویژه با توجه به هزینه سنگین محاکمه و تأثیرات کم محکوم نمودن مجرم، احتمال اینکه بلژیک هیچیک از ایرانیان را مورد پیگرد قرار دهد را به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش می‌دهد و بنابراین بلژیک را به یک پناهگاه امن برای مقامات مجرم جمهوری اسلامی ایران مبدل می‌سازد.¹²¹ دیوان عدالت قانون اساسی بلژیک در 8 دسامبر 2022 پس از آنکه ده نفر که در محاکمه اسدی از شاکیان بودند، درخواست ابطال این معاهده را نمودند، معاهده مزبور را به حال تعلیق درآورد.¹²² در ژانویه 2023 جمهوری اسلامی ایران مجازات حبس و اندک‌استیل را از بیست و هشت سال به چهل سال و تحمل هفتاد و چهار ضربه شلاق افزایش داد.¹²³ اما در مارس 2023 دیوان عدالت قانون اساسی معاهده را معتبر دانست و در روز 26 مه پس از وساطت عمان، واندک‌استیل و اسدی به ترتیب به بلژیک و ایران بازگشتند.¹²⁴ سه شهروند اروپایی دیگر که در ایران نگاه داشته شده بودند (یک دانمارکی و دو شهروند اتریشی - ایرانی) نیز به عنوان بخشی از این مبادله بازگردانده شدند و در 3 ژوئن در بلژیک فرود آمدند.¹²⁵ کمی بعد، در همان ماه بلژیک به چهارده مقام رسمی جمهوری اسلامی ایران، از جمله به شهردار تهران ویزا اعطا کرد تا در جلسه ملاقات شهرداران در بروکسل شرکت کنند، که این واقعه بحثی را در میان سیاستمداران بلژیکی به راه انداخت که آیا باید از خوشامدگویی به مقاماتی که متهم به نقض حقوق بشر هستند یا اعطای ویزا به آنها خودداری نمود و از «ناخشنود ساختن ... [که] عواقبی را برای افراد بیگانه در ایران در بر خواهد داشت» پیشگیری نمود.¹²⁶

¹²⁰ بافی، «منتقدان گفتند معاهده تبادل زندانیان بین ایران و بلژیک جان افراد را در معرض خطر قرار می‌دهد.»؛ ارلانگر، «بلژیک معاهده معاوضه زندانی با ایران را تصویب می‌کند»

¹²¹ سلسلت کامیوتیک، «یک مجرم ایرانی حکم حبس ابد دریافت می‌کند. دیگری احتمالاً آزاد می‌شود»، ایران سورس [Celeste Kmitek, "One Iranian Perpetrator gets a Life Sentence. Another is Potentially Set Free,"] <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/one-iran-source-26-june-2022>، قابل دسترسی در <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/one-iran-source-26-june-2022>، 26 ژوئن 2022، هستی آریانا رستمی، «تلاش‌های اروپا برای به مجازات رساندن مقامات رسمی ایران برای جنایاتی که مرتکب شده اند»، مؤسسه خاور میانه Hasti Aryana Rostami, "Europe's Efforts to Hold Iranian Officials Accountable for their Crimes,"] <https://www.mei.edu/publications/europes-efforts-to-hold-iranian-officials-accountable-their-crimes>، 18 اوت 2022، قابل دسترسی در <https://www.mei.edu/publications/europes-efforts-to-hold-iranian-officials-accountable-their-crimes>

¹²² نیکلاس کاموت، «دادگاه بلژیک معاهده مبادله زندانی با ایران را به تعویق انداخته است»، پولیتیکو [Nicolas Camut, "Belgian Court Puts Iran Prisoner-Swap Treaty on Hold," Politico] <https://www.politico.eu/article/belgium-court-assadollah-assadi-iran-prisoner-swap-treaty/>، 8 دسامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.politico.eu/article/belgium-court-assadollah-assadi-iran-prisoner-swap-treaty/>

¹²³ ویلهلمینه پرویسن، «ایران مجازات امدادگر بلژیکی را به 40 سال حبس و 74 ضربه شلاق افزایش می‌دهد»، پولیتیکو [Wilhelmine Preussen, "Iran Increases Sentence of Belgian Aid Worker to 40 Years] <https://www.politico.eu/article/olivier-vandecasteele-iran-increases-sentence-belgium-belgian-aid-worker-40-years-74-lashes/>، 10 ژانویه 2023، قابل دسترسی در <https://www.politico.eu/article/olivier-vandecasteele-iran-increases-sentence-belgium-belgian-aid-worker-40-years-74-lashes/>

¹²⁴ فیلیپ بلکینسپ، «دادگاه عالی بلژیک معاهده مبادله زندانی با ایران را تأیید می‌کند»، رویترز [Philip Blenkinsop, "Top Belgian Court Upholds Prisoner Exchange Treaty with Iran," Reuters] <https://www.reuters.com/world/top-belgian-court-upholds-prisoner-exchange-treaty-iran-2023-03-03/>، 3 مارس 2023، قابل دسترسی در <https://www.reuters.com/world/top-belgian-court-upholds-prisoner-exchange-treaty-iran-2023-03-03/>؛ «اولیویه واندک‌استیل: امدادگر بلژیکی در مبادله با دیپلمات ایرانی، آزاد شد»، بی بی سی [Olivier Vandecasteele: Belgian Aid Worker Freed in Exchange for Iranian Diplomat," BBC] <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-65721707>، 26 مه 2023، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-65721707>

¹²⁵ مقامات بلژیک گفتند از این معامله با نام «عملیات بلک استون» نام می‌برند که به گفته بلک استون اشاره می‌کند که گفت «بهتر است ده گناهکار فرار کنند تا اینکه یک بیگانه رنج بکشد.» «سه تبعه اروپایی آزاد شده توسط ایران، وارد بلژیک می‌شوند»، فرانس توننتی فور ["Three European Nationals Released by Iran Arrive in Belgium,"] <https://www.france24.com/en/middle-east/20230603-three-european-nationals-released-by-iran-arrive-in-belgium>، 3 ژوئن 2023، قابل دسترسی در <https://www.france24.com/en/middle-east/20230603-three-european-nationals-released-by-iran-arrive-in-belgium>

¹²⁶ موئنز و کاموت، «وزیر امور خارجه بلژیک در آستانه مشکلات به دلیل پیامدهای ویزاهای ایران»

توصیه‌ها

موارد زیر اقدامات قاطعانه‌ای هستند که در کنار آنچه در بخش فوق در مورد تمامی اروپا توصیف شد، می‌تواند به استحکام قوانین و اجرای آنها در بلژیک کمک کند.

- سیاستمداران بلژیکی باید در فکر خروج از معاهده کمک‌های حقوقی دو جانبه با ایران (بر اساس مفادی که در این معاهده برای انجام آن آمده است) باشند.¹²⁷
- قانونگذاران بلژیکی باید در اصلاحات برنامه ریزی شده مربوط به قانون کیفری و آیین دادرسی کیفری، در نظر داشته باشند که در تطابق کامل با صلاحیت قضایی جهانی، الزام وجود ارتباط میان پرونده و بلژیک را حذف نمایند.
- قانونگذاران بلژیکی باید در فکر وضع قوانینی باشند که به شاکیان خصوصی اجازه دهد تحقیقاتی را به صورت غیابی علیه مجرمان انجام دهند و نیز به شاکیان خصوصی اجازه دهند علیه تصمیمات دادستان برای عدم پیگیری چنین موقعیت‌هایی، استیناف کنند.

انگلستان و ویلز

انگلستان و ویلز که محل اسکان جامعه بزرگی از مهاجران ایرانی هستند که بسیاری از آنها از خشونت‌ها و اذیت و آزار در ایران در طی چهار دهه گذشته فرار کرده‌اند، هر دو، مرکزی برای مستندسازی‌های بسیاری هستند که وجود موارد نقض حقوق بشر و جنایات فجیع در ایران را ثابت می‌کند. با این وجود، شهرت لندن به عنوان محلی که نقطه ضعف‌های قانونی در آن به اتباع خارجی که در کشورهای خود در فساد و تخلفات حقوق بشری دست داشته‌اند اجازه می‌دهد به طور گمنام در آن به خریداری املاک و ذخیره اموال بپردازند نیز مقامات سابق و فعلی جمهوری اسلامی ایران که به دنبال تخلیه ثروت خود در محلی دور از تأثیرات تورم‌های ایران هستند را به سوی خود جذب کرده است.¹²⁸ این امر امکان سفر چنین مقاماتی به بریتانیا را فراهم می‌آورد. در قانونی که در حال حاضر فقط اجازه می‌دهد اتباع بریتانیایی یا ساکنان قانونی آن تحت پیگرد قرار گیرند، باید چند تغییر صورت گیرد.¹²⁹ این موضوع و چالش‌های دیگر و نیز فرصت‌هایی که برای تلاش در جهت اجرای عدالت در مورد مقامات جمهوری اسلامی ایران در دادگاه‌های بریتانیا وجود دارد، ذیلاً مورد بررسی و تحقیق قرار خواهند گرفت.

چارجوب:

¹²⁷ برای ترجمه انگلیسی این معاهده، نگاه کنید به «معاهده میان کشور پادشاهی بلژیک و جمهوری اسلامی ایران در مورد معاوضه افراد محکوم به حبس» جاستیس فور ایران [Treaty between the Kingdom of Belgium and the Islamic Republic of Iran on the Transfer of Sentenced Persons, Justice for Iran]، 11 مارس 2022، قابل دسترسی در <https://justice4iran.org/wp-content/uploads/2022/07/The-treaty-between-the-Kingdom-of-Belgium-and-the-Islamic-on-the-Transfer-of-Sentenced-Persons.pdf>

¹²⁸ اولیور بولاو، «مجرمان، اولیگارش‌ها و کلبتوکرات‌ها [صدرنشینان و دزدان قدرتمند] هنوز مالک قسمت‌های بزرگی از بریتانیا هستند – و آنها از این نقطه ضعف قانون برای گمنام ماندن استفاده می‌کنند»، گاردین [Oliver Bullough, "Criminals, Oligarchs and Kleptocrats Still Own Large Chunks of the UK—and They're Using This Loophole to Stay Anonymous," Guardian]، 3 فوریه 2023، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/feb/03/uk-property-ownership-legal-loophole-transparent-identity>

¹²⁹ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ریدرس، بنیاد کلونی برای عدالت [Global Britain, Global REDRESS, Clooney Foundation for Justice]، اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://redress.org/wp-content/uploads/2023/10/Global-Britain-Global-Justice-report.pdf>

انگلستان و ویلز بر اساس قانون حقوق کیفری مصوب 1988 و نیز موارد جدی نقض کنوانسیون‌های ژنو بر طبق قانون کنوانسیون‌های ژنو مصوب 1957، در مورد جنایت شکنجه دارای صلاحیت قضایی جهانی هستند.¹³⁰ بر طبق قانون دادگاه جنایی بین‌المللی مصوب 2001، مقامات انگلستان و ویلز می‌توانند جرایم اصلی بین‌المللی را هم تحت پیگرد قرار دهند اما به شرط آنکه در انگلستان و ویلز ارتکاب یافته باشد یا آنکه در خارج از مرزهای آنها توسط یک تبعه بریتانیایی یا یک مقیم بریتانیا، یا فردی که مشمول قوانین صلاحیت قضایی بریتانیا می‌شود، ارتکاب یافته باشد.¹³¹ لایحه (بسط) صلاحیت قضایی جهانی که در پی گسترش صلاحیت قضایی جهانی در ارتباط با جنایات یاد شده است، به طوری که جرایم ارتکابی در خارج از انگلستان و ویلز را نیز «بدون توجه به ملیت یا محل اقامت مجرم» شامل گردد، در سال 2023 توسط مجلس عوام وضع شد.¹³² بر طبق قانون تروریسم مصوب 2006، انگلستان و ویلز در مورد برخی از اقدامات تروریستی برون مرزی در صورتی که آن اقدامات در بریتانیا هم جرم محسوب شوند، دارای صلاحیت قضایی هستند، از جمله عضویت در سازمان‌هایی که در فهرست گروه‌های تروریستی قرار گرفته‌اند.¹³³ گروگان‌گیری و چند جرم دیگر نیز شامل قوانین صلاحیت قضایی جهانی می‌گردند.¹³⁴ به غیر از جرایم مربوط به توطئه، نیازی به الزامات جرم‌نگاری مضاعف نیست.¹³⁵

اگرچه قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، قانون کنوانسیون‌های ژنو، قانون تروریسم مصوب 2006، و قانون حقوق کیفری (از طریق «اصول معمول مسئولیت ثانویه بر اساس قانون کشوری») همیشه مسئولیت مستقیم [در ارتکاب جرم] را هم شامل می‌شوند، اما مسئولیت ثانویه را هم در بر می‌گیرند.¹³⁶ قانون دادگاه جنایی بین‌المللی شامل مسئولیت فرماندهی و مقام ارشد نیز می‌گردد و اگرچه قانون کنوانسیون‌های ژنو صراحتاً چنین مسئولیتی را شامل نمی‌شود اما هنوز هم ممکن است در چنین مواردی اعمال گردد.¹³⁷

از جهت صلاحیت قضایی زمانی، قوانین موجود در انگلستان و ویلز در مورد صلاحیت قضایی جهانی برای شکنجه، جرایمی را تحت پوشش قرار می‌دهد که در 29 سپتامبر 1988 یا پس از آن ارتکاب یافته باشند.¹³⁸ برای موارد جدی نقض کنوانسیون‌های ژنو، این قوانین جرایمی را شامل می‌شوند که بر اساس کنوانسیون‌های 1949 از تاریخ 31 ژوئیه 1957 به بعد اتفاق افتاده باشند؛ همچنین جرایم مشمول پروتکل الحاقی 1 اگر از 20 ژوئیه 1998 و جرایم مشمول پروتکل الحاقی سوم اگر از 5 آوریل 2010 اتفاق افتاده باشند، مشمول این صلاحیت قضایی

¹³⁰ «قانون حقوق کیفری مصوب 1988»، بخش 134 (بریتانیا)، «قانون کنوانسیون‌های ژنو، مصوب 1957»، بخش 1 (بریتانیا).

¹³¹ «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001»، بخش 51 (بریتانیا).

¹³² «لایحه (بسط) صلاحیت قضایی جهانی» (بریتانیا).

¹³³ «قانون تروریسم مصوب 2006»، بخش 17 (بریتانیا)؛ «قانون تروریسم مصوب 2000»، بخش 11 (بریتانیا).

¹³⁴ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، نهاد عدالت جوامع باز، تریال اینترنشنال ریپورس [“Briefing Paper: Universal Jurisdiction Law and Practice in England and Wales,” Open Society Justice Initiative, TRIAL International, and REDRESS]، مه 2022، ص 4، قابل دسترسی در <https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2022/05/UJ-England-and-Wales-1.pdf>؛ «قانون گروگان‌گیری مصوب 1982»، بخش 1، بریتانیا.

¹³⁵ «قانون حقوق کیفری، مصوب 1977»، بخش 1 (الف) (3) (بریتانیا)؛ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 15.

¹³⁶ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 34؛ «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001»، بخش‌های 51-52 و 55 (بریتانیا)؛ «قانون حقوق کیفری مصوب 1988»، بخش 134 (بریتانیا)؛ «قانون کنوانسیون‌های ژنو مصوب 1957»، بخش 1، (بریتانیا)؛ «قانون گروگان‌گیری مصوب 1982» (بریتانیا)؛ «قانون تروریسم مصوب 2006»، بخش 17 (بریتانیا)؛ «قانون تروریسم مصوب 2000م»، بخش 11 (بریتانیا).

¹³⁷ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 34؛ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، صص 10-11؛ «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001»، بخش 65 (بریتانیا)؛ «قانون کنوانسیون‌های ژنو مصوب 1957»، (بریتانیا).

¹³⁸ «قانون حقوق کیفری مصوب 1988»، بخش 134 (بریتانیا).

می‌گردند.¹³⁹ اکثر جرایم اصلی بین‌المللی اگر پس از اول ژانویه 1991 ارتکاب یافته باشند را می‌توان تحت پیگرد قرار داد.¹⁴⁰ اما جنایت علیه بشریت یا جنایات جنگی بر طبق ماده 8 (2) (ب) یا (ه) معاهده رم که بین اول ژانویه 1991 و اول سپتامبر 2001 وقوع یافته باشند، تنها در صورتی تحت پیگرد قرار خواهند گرفت که در هنگام وقوع بر طبق قوانین بین‌المللی آن زمان، جنایت محسوب شده باشند، در غیر اینصورت تنها در صورتی تحت پیگرد قرار خواهند گرفت که پس از اول سپتامبر 2001 ارتکاب یافته باشند.¹⁴¹ البته بسته به نوع جرم، صلاحیت قضایی برون مرزی در مورد تخلفات تروریسم می‌تواند حتی از سال 2000 نیز اعمال شود.¹⁴² با این وجود، اگر آن سازمان در تاریخی که عضویت شخص در آن آغاز شده در فهرست گروه‌های تروریستی نبوده و شخص متهم در زمانی که سازمان مزبور در فهرست قرار گرفته، در فعالیت‌های آن سازمان شرکت نداشته، این امر، دفاعی در برابر اتهام عضویت در سازمانی است که در لیست گروه‌های تروریستی قرار گرفته است.¹⁴³ در مورد شکنجه، موارد جدی نقض حقوق بشر یا جرایم اصلی بین‌المللی، هیچگونه قاعده مرور زمانی شامل نمی‌شود.¹⁴⁴

به علاوه، قانون منافع مجرمانه شامل مقرراتی در خصوص اقدام کشور برای بازیافت اموالی است که در کشور از طریق اعمال مجرمانه حاصل گردیده‌اند که شامل «ارتکاب موارد جدی سوء استفاده یا نقض حقوق بشر و یا در ارتباط با آن» می‌شود.¹⁴⁵ این شامل شکنجه یا رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی، یا ترذیلی توسط یک مقام دولتی علیه یک افشاگر یا یک مدافع حقوق بشر می‌گردد.¹⁴⁶ قانون منافع مجرمانه همچنین می‌تواند در مورد جرایم نیز اعمال شود، برای مثال اگر شخص محکوم از اعمال مجرمانه خود منتفع گردیده باشد.¹⁴⁷

درست همانند دیگر کشورها، موضوع مصونیت مقامات رسمی خارجی یک مانع عمده بر سر راه پیگرد قانونی است. رؤسای کشورها در طی دورانی که در سیمت خود شاغل هستند، دارای مصونیت شخصی در قبال اعمال شخصی و اقدامات شغلی خود هستند و پس از آن نیز از مصونیت شغلی برخوردار خواهند بود.¹⁴⁸ وزرای دفاع و

¹³⁹ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 11 (تاریخ‌های به اجرا گذاشته شدن قوانین ذیل را نقل می‌کند: قانون کنوانسیون‌های ژنو، قانون (اصلاحیه) کنوانسیون ژنو مصوب 1995، و قانون (پروتکل) کنوانسیون‌های ژنو و یونایتد پرسنل، مصوب 2009).

¹⁴⁰ «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001»، بخش 65 (الف) (بریتانیا).

¹⁴¹ ماده 8 (2) (بی) و (ای) معاهده رم جنایات نابودسازی جمعیت و شکنجه را شرح داده. «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001»، بخش 65 (الف) (بریتانیا)؛ «معاهده رم»، مواد 8 (2) (بی) و 8 (2) (ای).

¹⁴² «یادداشت جهت اطلاع: کار با قوانین مبارزه با تروریسم، تحریم‌های ضد تروریستی و کنترل صادرات»، دولت بریتانیا،

11 اکتبر 2021، قابل دسترسی در <https://www.gov.uk/government/publications/operating-within-counter-terrorism-legislation/for-information-note-operating-within-counter-terrorism-legislation>.

¹⁴³ «قانون تروریسم مصوب 2000»، بخش 11 (2) (بریتانیا).

¹⁴⁴ برای دیگر جرایم قابل تعقیب، هیچگونه اصل کلی برای تعیین محدودیت زمانی وجود ندارد. قانون گروگان‌گیری مصوب 1982 هیچگونه محدودیت زمانی تعیین نمی‌کند. برای اینکه برخی از تخلفات تروریسم که از شدت کمتری برخوردار است در دادگاه ناحیه‌ای تحت محاکمه قرار گیرد، یک محدودیت زمانی شش ماهه وجود دارد. «خلاصه گزارش: قانون

صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 12؛ «یادداشت تحقیقاتی: قوانین محدودیت در موضوعات کیفری»، اداره کل کتابخانه، تحقیقات و مستندسازی [Research Note: Limitation Rules in Criminal

Directorate-General for Library, Research and Documentation], مه 2017، بندهای 8 و 10، قابل دسترسی در https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-12/ndr-2017-005_synthese_en_neutralisee_finale.pdf

مصوب 2006»، بخش‌های 1، 2، 6، 8، و 17 (بریتانیا)؛ «قانون تروریسم مصوب 2000»، بخش 11 (بریتانیا).

¹⁴⁵ «قانون منافع مجرمانه مصوب 2002»، بخش‌های 241-240 (بریتانیا).

¹⁴⁶ همان، بخش 241-ای (بریتانیا).

¹⁴⁷ همان، بخش 6 (بریتانیا).

¹⁴⁸ «قانون مصونیت کشوری، مصوب 1978»، بخش (1) 14 (بریتانیا) (مصونیت‌ها و امتیازاتی که در بخش‌های مربوطه در این قانون به کشورهای خارجی و مشترک المنافع اعطا شده را به «رهبران یا دیگر سران آن کشور در سمتی که در دولت

امور خارجه نیز خود به خود دارای مصونیت شخصی هستند.¹⁴⁹ دادگاه پژوهش انگلستان اعطای وضعیت مأموریت ویژه به مقامات رسمی خارجی در مورد برخی از مقامات رسمی خارجی که از انگلستان دیدن می‌کنند را تأیید نموده و به رسمیت شناختن مصونیت ناشی از مأموریت ویژه را به قانون عرفی نیز بسط داده است، که این امر ظاهراً بر اساس به رسمیت شناختن این مصونیت بر طبق قانون عرفی بین‌المللی می‌باشد.¹⁵⁰

اقامه دعوی

تیم جنایات جنگی در مرکز فرماندهی مبارزه با تروریسم پلیس متروپولیتن (SO15) مسئول تحقیق در مورد جنایات جنگی، جنایت علیه بشریت، شکنجه، و نسل‌کشی است.¹⁵¹ بخش مبارزه با تروریسم در دفتر دادستانی کشور مسئول انجام پیگردها است.¹⁵²

بریتانیا «شروع به پذیرفتن و تصویب تحقیقات ساختاری» نموده است و تیم مبارزه با جنایات جنگی اشاره کرده است که قصد دارد در باره هر یک از مواردی که دادگاه جنایی بین‌المللی در مورد آن تحقیق می‌کند، شروع به انجام تحقیقات ساختاری نماید.¹⁵³ علاوه بر آن، قربانیان و شهود می‌توانند اطلاعات را از طریق پلیس متروپولیتن

دارند نیز بسط می‌دهد؛) کلین واربریک، انتشارات، «وقایع جاری: حقوق بین‌الملل دولتی»، فصلنامه حقوق بین‌الملل و تطبیقی [Comparative Law Quarterly]، ص 53 (ژوئیه 2004)، شماره 770، قابل دسترسی در <https://www.legal-tools.org/doc/ac15e8/pdf>؛ «آر علیه بارتل و کمیسریای پلیس برای پلیس متروپولیتن و دیگران»، دادرسی تکمیلی پینوشه [R. v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex Parte Pinochet]؛ «آر علیه اونز و دیگری و کمیسریای پلیس برای پلیس متروپولیتن و دیگران»، دادرسی تکمیلی پینوشه [R. v. Pinochet]؛ پرونده سال 1999، گزارش حقوقی AC 1، ص 47، «گزارش 1999 به مجلس اعیان بریتانیا»، صص 17، 18-17، 24-38، 55-62، 80-94، 101-108 (انگلستان)؛ همچنین نگاه کنید به «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، صص 34-35؛ واربریک، انتشارات، «وقایع جاری: حقوق بین‌الملل دولتی»، صص 769-770.

¹⁴⁹ بت ون شاک، «مصونیت‌ها و تعقیب کیفری در ایالات متحده و فراسوی آن»، جاست سکوریبتی [Beth Van Schaak, "Immunities and Criminal Prosecution within the United States & Beyond," Just Security]، 9 ژوئیه 2014، قابل دسترسی در <https://www.justsecurity.org/12679/immunities-criminal-prosecution-united-states/>؛ واربریک، انتشارات، «وقایع جاری: حقوق بین‌الملل دولتی»، صص 772-774 (تا حدی شامل حکم دادگاه در باره حکم جلب ژنرال شائول موفاز هم می‌شود).

¹⁵⁰ «مصونیت ناشی از مأموریت ویژه و پرونده ژنرال حجازی» ریدرس [Special Mission Immunity and General REDRESS, "Hegazy Case,"]، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://redress.org/casework/generalhegazycase/>؛ «کنوانسیون مأموریت‌های ویژه»، مواد 1 و 31 و 21 ژوئن 1985، سری معاهدات سازمان ملل، شماره 1400، ص 231 [1400 UNTS 231]؛ «حزب آزادی و عدالت و دیگران»، آر (پرونده درخواست کننده) علیه وزیر امور خارجه و مشترک المنافع و دیگران، نشخه اصلاح شده 2، سال 2018، گزارش دادگاه پژوهش، بخش مدنی، سال 1719، ص 136، (انگلستان).

¹⁵¹ «راهنمای مرجع جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت»، دادستانی بریتانیا [War Crimes/Crimes Against Humanity Referral Guidelines, "Humanity Referral Guidelines,"]، 7 اوت 2015، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/publication/war-crimes-crimes-against-humanity-referral-guidelines>؛ «جنایت جنگی را گزارش کنید»، پلیس متروپولیتن [Report a War Crime, Metropolitan Police]، تاریخ آخرین دسترسی: 4 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.met.police.uk/advice/advice-and-information/war-crimes/af/report-a-war-crime>؛ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 18.

¹⁵² «راهنمای مرجع جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت».

¹⁵³ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 15.

برای تیم جنایات جنگی ارسال نمایند.¹⁵⁴ تیم جنایات جنگی پس از دریافت این اطلاعات، گستره و وضعیت واقعه را مورد ارزیابی و بررسی قرار می‌دهد و نهایتاً تصمیم می‌گیرد که آیا انجام تحقیقات «امن و متناسب» امکانپذیر است یا خیر.¹⁵⁵ اگر تیم جنایات جنگی به این نتیجه برسد که انجام تحقیقات امکانپذیر است، شروع به انجام تحقیقات کامل می‌نماید.¹⁵⁶ در طی مراحل ارزیابی و تحقیقات، تیم جنایات جنگی برای دریافت راهنمایی در مورد تحقیقات اولیه از قبیل موضوعاتی مانند صلاحیت قضایی، احتمال وجود مصونیت از مجازات، یا احتمال وجود تخلفات، ممکن است با بخش مبارزه با تروریسم در دفتر دادستانی ارتباط برقرار کند.¹⁵⁷

تیم مبارزه با جنایات جنگی پس از اتمام تحقیقات کامل، مجموعه شواهد به دست آمده را به بخش مبارزه با تروریسم دادستانی ارسال می‌کند که آن هم به نوبه خود تشخیص خواهد داد آیا تعقیب قانونی پرونده را آغاز نماید یا خیر.¹⁵⁸ این تشخیص بر پایه معیارهای ارزیابی حقوقی است که دادستان‌ها را ملزم می‌دارد در ابتدا تصمیم بگیرند آیا شواهد عرضه شده، «قابلیت طرح شدن دارد، قابل اعتماد و معتبر است» یا خیر و سپس آیا انجام چنین پیگردی به نفع عموم مردم می‌باشد یا خیر.¹⁵⁹ قابل توجه است که اگرچه برخی از پرونده‌ها به دلیل فقدان شواهد کافی متوقف گردیده‌اند، اما از سال 2021 به بعد، این اداره هرگز موردی نداشته که در آن نفع عموم مردم در باره شکنجه یا جنایات دیگر بر طبق قانون دادگاه جنایی بین‌المللی وجود نداشته باشد.¹⁶⁰ بخش مبارزه با تروریسم دادستانی همچنین ممکن است در صورت وجود نگرانی در مورد افشای مطالب حساس، از انجام پیگرد و دادرسی خودداری کند.¹⁶¹ در چنین وضعیتی دادستان کل باید در مورد انجام پیگرد رضایت بدهد.¹⁶² از سال 2018 تا 2022 دفتر دادستانی کل فقط در چهار مورد از ابراز رضایت خودداری نموده است که همگی مربوط به پیگردهای خصوصی بوده‌اند.¹⁶³ با این وجود، نیاز به دریافت رضایت هنوز هم خطر نفوذ سیاسی را در بر دارد که «ممکن است به منظور مانع شدن از انجام پیگردها به کار گرفته شود به ویژه در مواقعی که ممکن است علایق دیپلماتیک در سطح گسترده‌تری در معرض خطر باشد.»¹⁶⁴

نیاز به حضور یا سکونت فرد مظنون در انگلستان و ویلز نیز به جرم انتسابی بستگی دارد. برای شکنجه و موارد شدید نقض کنوانسیون ژنو، تحقیقات می‌توانند بدون حضور شخص مظنون آغاز شوند؛ با وجود این، پیش از آنکه بتوان حکم جلب صادر نمود یا اینکه شخص رسماً متهم گردد، باید در کشور حضور داشته باشد یا اینکه قرار باشد در کشور حضور یابد.¹⁶⁵ برای آنکه انگلستان و ویلز صلاحیت قضایی خود را بر روی جرایم اصلی

¹⁵⁴ «جنایت جنگی چیست؟»، پلیس متروپولیتن [What Is a War Crime?] Metropolitan Police، تاریخ آخرین دسترسی: 31 اکتبر 2023، قابل دسترسی در <https://www.met.police.uk/advice/advice-and-information/war-crimes/what-is-a-war-crime/>

¹⁵⁵ «راهنمای مرجع جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت».

¹⁵⁶ همان.

¹⁵⁷ همان.

¹⁵⁸ همان.

¹⁵⁹ همان.

¹⁶⁰ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 16.

¹⁶¹ همان؛ «صلاحیت قضایی»، دادستانی بریتانیا، 5 اکتبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/jurisdiction>

¹⁶² «راهنمای مرجع جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت».

¹⁶³ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 39.

¹⁶⁴ همان.

¹⁶⁵ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 13 (از مصاحبه‌ای با یک افسر

پلیس تیم جنایات جنگی نقل قول می‌کند و نیز در باره حکم جلب بریتانیا علیه ژنرال دارن الماگ از سپتامبر 2005 شرح می‌دهد که به نظر می‌رسد در دسترس عموم قرار ندارد. از آرشیو اینترنتی وبسایت هیکمان و رز اسناد محدودی در دسترس است: «مظنون جنایات جنگی پس از صدور حکم جلب توسط دادگاه بریتانیا از جنگ عدالت بریتانیا فرار می‌کند»، وکلای

بین‌المللی اعمال نمایند باید شخص مظنون در زمان وقوع جنایت یا تبعه و یا ساکن بریتانیا بوده باشد و یا اینکه پس از ارتکاب جرم هم تبعه و هم ساکن بریتانیا باشد و همچنین وی باید در زمان شروع دادرسی در بریتانیا سکونت داشته باشد.¹⁶⁶ اما تحقیقات زمانی می‌تواند آغاز گردد که شخص مظنون ساکن بریتانیا باشد یا قبلاً ساکن بریتانیا بوده و «امید واقعی و معقولی وجود دارد» که وی به بریتانیا باز گردد.¹⁶⁷ به علاوه، عبارت «ساکن بریتانیا» تعریف گسترده و وسیعی را در بر می‌گیرد که از آن جمله می‌توان موارد زیر را نام برد: هر فردی که دارای اجازه اقامت دائم در بریتانیا باشد، اجازه ورود و ماندن در بریتانیا برای کار یا تحصیل داشته باشد، و یا فردی که به طور قانونی در بریتانیا در بازداشت به سر ببرد.¹⁶⁸ افراد همچنین می‌توانند به طور خصوصی درخواست صدور حکم جلب نمایند.¹⁶⁹ اما از اکتبر 2023 به بعد هیچگونه پیگرد خصوصی موفقیت آمیزی انجام نشده است و حقوقدانان اخطار می‌کنند که «در عمل کاملاً غیر ممکن است که بتوان برای یک جنایت بین‌المللی، به طور خصوصی اقامه دعوی نمود.»¹⁷⁰ این مراحل مستلزم تکمیل درخواست‌نامه برای احضار یا جلب می‌باشد که به دفتر یک دادگاه ارسال می‌شود تا در آنجا قاضی، بازپرس یا مشاور حقوقی یک قاضی ارشد تصمیم بگیرند که آیا می‌توان این پرونده را به جریان انداخت یا خیر.¹⁷¹ برای پرونده‌های مربوط به برخی جرایم انتسابی خاص که در خارج از بریتانیا ارتکاب یافته باشند، از جمله شکنجه، جنایات جنگی بر طبق قانون جنایات جنگی مصوب 1991، گروگان‌گیری و موارد نقض جدی کنوانسیون‌های ژنو، رئیس دادستانی باید قبلاً رضایت خود را برای صدور حکم جلب اعلان نماید، اما برای جرایم اصلی بین‌المللی که مشمول قانون دادگاه جنایی بین‌المللی می‌شوند، صدور چنین رضایتی لازم نیست.¹⁷² رئیس دادستانی باید این درخواست را بر اساس معیارهای ارزیابی حقوقی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.¹⁷³ اگر «شواهد کافی برای گذار از مرحله بررسی شواهد بر پایه معیارهای ارزیابی حقوقی وجود نداشته باشد» و «نیز از جهت قبول وثیقه نیز خطر قابل ملاحظه‌ای در ارتباط با شخص مظنون وجود داشته باشد و تمام شواهد هم تا زمانی که باید وی را از بازداشت آزاد نمود، آماده نباشند، مگر آنکه علیه وی رسماً اعلام جرم شده باشد» در آنصورت رئیس دادستانی بر اساس «آزمون آستانه یا حد نهایی» وضعیت را مورد تجزیه و

هیکنان و رز] "Israeli War Crimes Suspect Evades British Justice after UK Court Issues Warrant," [Hickman & Rose Solicitors، 11 سپتامبر 2005، قابل دسترسی در <https://web.archive.org/web/20060110025522/http://www.hickmanandrose.co.uk/news05.html>

¹⁶⁶ علاوه بر آن، جرم ارتکابی باید در بخشی از انگلستان که دادرسی در آن انجام می‌شود، جرم محسوب شود. «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001» بخش 68 (بریتانیا).
¹⁶⁷ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 14؛ «راهنمای مرجع جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت».
¹⁶⁸ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 14؛ «قانون دادگاه جنایی بین‌المللی، مصوب 2001» بخش 67 (ای) (بریتانیا).
¹⁶⁹ برای اطلاعات در مورد احکام جلب خصوصی، نگاه کنید به «قانون دادرسی تخلفات مصوب 1985»، بخش 6 (بریتانیا).

¹⁷⁰ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 40.
¹⁷¹ «پیگرد خصوصی»، دولت بریتانیا [Private Prosecutions, United Kingdom Government]، 22 فوریه 2022، قابل دسترسی در <https://www.gov.uk/government/publications/private-prosecutions/private-prosecutions>

¹⁷² «قانون اصلاحات روبنایی پلیس و مسئولیت اجتماعی، مصوب 2011»، بخش 153 (بریتانیا)؛ همچنین نگاه کنید به «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 40.
¹⁷³ «جنایات جنگی/جنایت علیه بشریت: راهنمای درخواست برای رضایت ریاست دادستانی به منظور درخواست حکم جلب خصوصی بر طبق بخش 1 (چهار-ای) قانون دادگاه ناحیه ای، مصوب 1980»، دادستانی بریتانیا [War Crimes/Crimes Against Humanity: Guidance for Making an Application for DPP Consent for an Application for a Private Arrest Warrant in Accordance with Section 1(4A) of the Magistrates' Courts Act 1980, Crown Prosecution Service]، آوریل 2016، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/publication/war-crimes-crimes-against-humanity-guidance-making-application-dpp-consent-application>

تحلیل قرار می‌دهد.¹⁷⁴ این عمل مستلزم وجود شک معقول است که شخص مظنون مرتکب تخلف شده است و دلایل معقولی هم وجود دارند که باور کنیم در مدت زمان معقول بتوان اطلاعات قابل شناسایی را جمع آوری نمود به طوری که بتوان «یک دیدگاه واقعی نسبت به محکوم نمودن شخص بر طبق معیارهای ارزیابی حقوقی» را اثبات نمود.¹⁷⁵

اقامه دعوی بر اساس قانون منافع مجرمانه را می‌توان توسط یک «نهاد قوه مجریه» طرح نمود که بر اساس آنچه راهنمای دولت توضیح داده، می‌تواند رئیس دادستانی، رئیس اداره موارد جدی جعل اسناد، یا رئیس سازمان ملی جرایم باشد.¹⁷⁶

مشارکت قربانی

قانون بریتانیا «قربانی» را به عنوان فردی توصیف می‌کند که خود و بستگان نزدیکش در نتیجه یک تخلف جنایی آسیب دیده‌اند.¹⁷⁷ وزارت دادگستری دوازده حق را برای قربانیان تضمین می‌کند، از قبیل حق دریافت اطلاعات در باره غرامت، دریافت اطلاعات در باره تحقیقات و پیگرد قانونی، و حق ارائه بیانیه شخصی توسط قربانی.¹⁷⁸ اینکه چه حقوقی به شخص تعلق گیرد، از جمله به این بستگی دارد که آیا پرونده به دادگاه ارجاع بشود یا خیر و اینکه آیا این جرم به پلیس گزارش شده است یا نه.¹⁷⁹ اگر متهمین محکوم شوند، ممکن است به آنها دستور داده شود که

¹⁷⁴ همان.

¹⁷⁵ همان.

¹⁷⁶ هر کس که اطلاعاتی دارد می‌تواند آن را به دفتر دادستانی بریتانیا یا به اداره موارد جدی جعل اسناد ارائه دهد، و یا اگر شخصی، خود قربانی نیست می‌تواند آن را به طور گمنام به وبسایت کرایم استاپرز [CrimeStoppers] گزارش کند. سازمان ملی جرایم گزارش‌های جنایات را نمی‌پذیرد. «قانون منافع مجرمانه، مصوب 2002»، بخش 243 (بریتانیا)؛ «لایحه جنایات شدید» دولت بریتانیا [United Kingdom Government] «Serious Crime Bill,» ژوئن 2014، بند 13؛ «قانون اصلاحات روبنایی پلیس و مسئولیت اجتماعی، مصوب 2011» [Police Reform and Social Responsibility Act 2011]، بخش 153 (بریتانیا)؛ «اطلاعات و پشتیبانی برای قربانیان و شهود»، اداره دادستانی بریتانیا [Information and Support for Victims & Witnesses,] Crown Prosecution Services، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/information-and-support-victims-witnesses>؛ «گزارش کردن جعل اسناد جدی، رشوه خواری و فساد»، اداره موارد جدی جعل اسناد [Reporting Serious Fraud,] Serious Fraud Office [Bribery and Corruption,] تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.sfo.gov.uk/contact-us/reporting-serious-fraud-bribery-corruption/>؛ «به طور گمنام اطلاعات بدهید»، کرایم استاپرز [Give Information Anonymously,] CrimeStoppers، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://crimestoppers-uk.org/give-information/forms/give-information-anonymously>؛ «لطفاً هیچ جنایتی را به این نهاد گزارش نکنید»، سازمان ملی جرایم [Please Do Not Report a Crime Here,] National Crime Agency، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/contact-us/10-report-a-crime>.

¹⁷⁷ بستگان نزدیک به طور کلی به همسر، والدین، «منتسبین درجه اول» خواهر و برادر و وابستگان آنها اطلاق می‌شود. دیگران (برای مثال اولیاء و مراقبت کنندگان) «می‌توانند بنا به تشخیص افرادی که این خدمات را فراهم می‌کنند، بستگان نزدیک محسوب شوند.» «مجموعه دستورالعمل‌ها برای قربانیان جنایات در انگلستان و ویلز»، وزارت دادگستری [Code of Practice for Victims of Crime in England and Wales, Ministry of Justice]، نوامبر 2020، پاراگراف 3، قابل دسترسی در

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974376/victims-code-2020.pdf

¹⁷⁸ همان، پاراگراف‌های 1-3.

¹⁷⁹ در تمامی دوازده حق غیر از سه مورد آنها، گزارش کردن جنایت به پلیس الزامی است. مواردی که نیاز به گزارش به پلیس ندارد عبارتند از: حق توانایی داشتن برای درک کردن و درک شدن، ارجاع شدن به خدمات حمایت و پشتیبانی، و شکایت کردن در مورد حقوقی که رعایت نشده‌اند. همان، پاراگراف‌های 1-3.

به قربانیان غرامت پردازند، مثلاً برای آسیب‌های شخصی یا درد و رنجی که متحمل شده‌اند.¹⁸⁰ دارای و اموالی که مصادره شده باشند، از قبیل اموالی که بر طبق قانون منافع مجرمانه مصادره می‌شوند نیز می‌توانند برای پرداخت غرامت مورد استفاده قرار گیرند.¹⁸¹ اگر ساکنان بریتانیا به دلیل یک جنایت خشونت آمیز در خارج از انگلستان، ویلز، یا اسکاتلند آسیب ببینند، نیز می‌توانند در شرایط بخصوصی از مقامات مسئول غرامت آسیب‌های ناشی از جرم، غرامت دریافت کنند.¹⁸²

برونده‌های صلاحیت قضایی جهانی

انگلستان و ویلز در پیگیری پرونده‌های صلاحیت قضایی جهانی دارای سوابق متناقضی هستند. در سال 1988 پلیس لندن فرمانروای سابق شیلی، ژنرال آگوستو پینوشه را متعاقب حکم جلب از اسپانیا، دستگیر کرد و نهایتاً اجازه داد وی را به دلیل جرایم شکنجه و توطئه برای ارتکاب شکنجه به اسپانیا مسترد نمایند.¹⁸³ اگرچه این نخستین محاکمه صلاحیت قضایی جهانی نبود، اما به عنوان یک رخداد مهم در پاسخگویی به دلیل نقض حقوق بشر محسوب می‌شود.¹⁸⁴

اما پرونده‌های پس از آن، در انگلستان و ویلز با موانعی روبرو شده‌اند که از جمله به دلیل فقدان تمایل سیاسی کافی و نیز وجود چالش‌های قانونی بوده است. مثلاً چالش‌هایی از ناهمخوانی‌های میان الزامات اعلام جرم برای برخی از جرایم نشأت گرفته‌اند، که از آن جمله‌اند الزام به حضور و/یا سکونت شخص، دلایل متفاوت برای مجرم شناختن شخص، و صلاحیت زمانی؛ اعطای مصونیت ناشی از مأموریت ویژه به افراد مظنون؛ و نیز شیوه معمول مبنی بر عدم تحقیق تا زمانی که مجرم در قلمرو بریتانیا حضور داشته باشد.¹⁸⁵ حد اقل در سه مورد دفتر امور خارجه بریتانیا موقعیت مأموریت ویژه اعطا نمود و پرونده‌های دیگر هم پس از آنکه معلوم شد شخص دارای

¹⁸⁰ «چگونه قربانیان جنایات می‌توانند درخواست غرامت نمایند»، پلیس متروپولیتن [How Victims of Crime Can Apply for Compensation, Metropolitan Police], تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.met.police.uk/ar/applyregister/vc/compensation-for-victims-of-crime>؛ «منافع حاصل از جرم»، دادستانی بریتانیا [Proceeds of Crime, Crown Prosecution Service]، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/crime-info/proceeds-crime>

¹⁸¹ «منافع حاصل از جرم»، دادستانی بریتانیا [Proceeds of Crime, Crown Prosecution Service]، 19 دسامبر 2019، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/proceeds-crime>؛ «منافع حاصل از جرم»، دادستانی بریتانیا [Proceeds of Crime, Crown Prosecution Service]، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.cps.gov.uk/crime-info/proceeds-crime>

¹⁸² «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 34؛ «راهنمای غرامت برای آسیب‌های ناشی از جرم»، دولت بریتانیا [Criminal Injuries Compensation: A Guide, United Kingdom Government]، تاریخ آخرین دسترسی: 23 سپتامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.gov.uk/guidance/criminal-injuries-compensation-a-guide>

¹⁸³ «پیشینه پینوشه»، سازمان دیده بان حقوق بشر [The Pinochet Precedent, Human Rights Watch]، 1 نوامبر 1998، قابل دسترسی در <https://www.hrw.org/report/1998/11/01/pinochet-precedent/how-victims-can-pursue-human-rights-criminals-abroad>؛ جرمیا لی، «پیشینه پینوشه: میراثی متناقض برای حقوق بشر»، جوریست [Jeremiah Lee, "The 'Pinochet Precedent': A Mixed Legacy for Human Rights," Jurist]، 11 دسامبر 2006، قابل دسترسی در <https://www.jurist.org/commentary/2006/12/pinochet-precedent-mixed-legacy-for/>

¹⁸⁴ «پرونده پینوشه، یک رخداد مهم»، سازمان دیده بان حقوق بشر [Pinochet Case a Landmark, Human Rights Watch]، 12 ژانویه 2000، قابل دسترسی در <https://www.hrw.org/news/2000/01/12/pinochet-case-landmark>

¹⁸⁵ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، صص 42-57.

مصونیت بوده، بسته شدند.¹⁸⁶ در یک مورد هم مأموران اسکاتلندیارد یک حکم جلب سری برای یک فرمانده پیشین اسرائیلی گرفتند اما یک وابسته نظامی از سفارت اسرائیل در هیتر و سوار هواپیما شده و به وی هشدار داد که از هواپیما پیاده نشود.¹⁸⁷ مأمورانی هم که برنامه ریزی کرده بودند وی را دستگیر نمایند از ترس آنکه مبادا با مقاومت مسلحانه روبرو شوند، از دخول به هواپیما خودداری نمودند.¹⁸⁸ حداقل دو پرونده دیگر هم به دلیل فقدان شواهد کافی متوقف گردیدند.¹⁸⁹

با وجود این، حداقل سه مورد محکومیت مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی وجود داشته است و به نظر می‌رسد که چند مورد تحقیق نیز در جریان باشند. آنتونی ساونیوک به دلیل جنایاتی که به عنوان مأمور آلمان نازی در بلاروس در طی جنگ جهانی دوم مرتکب شده بود، به جنایات جنگی محکوم شد که این نخستین و ظاهراً تنها مورد محکومیت بر اساس قانون جنایات جنگی مصوب 1991 بوده است. - و جنگ سالار افغانی، فریادی زرداد نیز در سال 1005 در آنچه که به نظر می‌رسد نخستین پرونده شکنجه در بریتانیا بر اساس قوانین صلاحیت قضایی جهانی بوده است، محکوم گردید.¹⁹⁰ در سال 2007 یک سرباز بریتانیایی به نام داندل بین بر طبق قانون دادگاه جنایی بین‌المللی به جنایات جنگی خود که رفتار غیر انسانی با عراقیان بود اعتراف کرد.¹⁹¹ علاوه بر اینها،

¹⁸⁶ «مصونیت ناشی از مأموریت ویژه و پرونده ژنرال حجازی»؛ هریت شروود «به وزیر اسرائیلی، حزبی لیوینی برای دیدار از بریتانیا مصونیت دیپلماتیک داده شد»، گاردین [Harriet Sherwood, "Israeli Minister Hzipli Livni Given Diplomatic Immunity for UK Visit," *Guardian*, 13 مه 2014، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2014/may/13/israel-tzipi-livni-diplomatic-immunity-uk>؛ پیشنهاد مصونیت و بیانیه منافع ایالات متحده در شماره 10، لی وگزم و همکاران علیه بوزیلای [Suggestion of Immunity and Statement of Interest of the United States at 10, Li Weixum et al. v. Bo Xilai, 568 F. Supp. 2d 35 (2008) (No. 04-0649 (RJL))] قابل دسترسی در <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/98832.pdf>؛ ون شاک، «مصونیت‌ها و تعقیب کیفری در ایالات متحده و فراسوی آن»؛ انتشارات واربریک «وقایع جاری: حقوق بین‌الملل دولتی»، صص 773، 770.

¹⁸⁷ ویکرام داد، «پلیس تروریسم از درگیری مسلحانه با ژنرال اسرائیلی واهمه داشت»، گاردین [Vikram Dodd, "Terror Police Feared Gun Battle with Israeli General," *Guardian*, 19 فوریه 2008، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/uk/2008/feb/19/uksecurity.israelandthepalestinians>]. همان.

¹⁸⁸ اوئن بوکات، «مأمور نیپالی از اتهام شکنجه زندانی مظنون به طرفداری از مائو تپرتنه شد»، گاردین [Owen Bowcott, "Nepalese Officer Cleared of Torturing Suspected Maoist Detainees," *Guardian*, 6 سپتامبر 2016، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/law/2016/sep/06/nepalese-officer-col-kumar-lama-cleared-torturing-maoist-detainees>؛ «تپرتنه سرهنگ کومار لاما: تعقیب قانونی افراد مظنون به ارتکاب شکنجه باید برای بریتانیا یک اولویت باقی بماند»، ریدرس [Colonel Kumar Lama's Acquittal: Prosecuting Torture Suspects Should Remain a Priority of the UK," REDRESS, 6 سپتامبر 2017، قابل دسترسی در <https://redress.org/news/colonel-kumar-lamas-acquittal-prosecuting-torture-suspects-should-remain-a-priority-of-the-uk/>؛ دومینیک کاسیانی، «اتهامات شکنجه علیه همسر سابق رهبر پیشین لیبریا باطل شد»، بی بی سی [Dominic Casciani, "Torture Charges Against Former Liberia Leader's Ex-Wife Dismissed," BBC, 6 دسامبر 2019، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/uk-50685426>]. همان.

¹⁹⁰ «ساونیوک، جنایتکار جنگی نازی در زندان درگذشت»، گاردین [Nazi War Criminal Sawoniuk Dies in Jail," *Guardian*, 7 نوامبر 2005، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/uk/2005/nov/07/secondworldwar.world>؛ «زرداد افغانی به 20 سال حبس محکوم شد»، بی بی سی [BBC, "Afghan Zardad Jailed For 20 Years," BBC, 19 ژوئیه 2005، قابل دسترسی در http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4695353.stm].

¹⁹¹ استیون موریس، «نخستین سرباز بریتانیایی که به جنایات جنگی محکوم شده، به دلیل بدرفتاری با غیر نظامیان عراقی، محبوس می‌شود»، گاردین [Steven Morris, "First British Soldier to Be Convicted of a War Crime is Jailed for Ill-Treatment of Iraqi Civilians," *Guardian*, 30 آوریل 2007، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/uk/2007/may/01/military.iraq>؛ «رجینا علیه پین» [Regina v. Payne]

چندین پرونده موفق دیگر نیز در ارتباط با اتهامات تروریستی، از قبیل حمایت از سازمان‌های تروریستی موجود در فهرست گروه‌های تروریستی و شرکت در اقدامات آماده سازی برای اعمال تروریستی وجود داشته‌اند.¹⁹²

تحقیقات جاری شامل جنایات انتسابی می‌شود که گمان می‌رود در لیبریا، سیرالئون، رواندا، عراق، کویت و سریلانکا ارتکاب یافته‌اند.¹⁹³ در ژوئیه 2023 وزارت دفاع تأیید کرد که تحقیقاتی مربوط به جنایات جنگی در مورد اعضای نیروهای ویژه بریتانیا در خصوص جنایات انتسابی که در افغانستان ارتکاب یافته‌اند، در جریان است.¹⁹⁴ همانطور که در بالا اشاره شد، انتظار می‌رود تیم جنایات جنگی مبارزه با تروریسم (اس - او - 15) نیز در باره موقعیت‌هایی که در حال حاضر دادگاه جنایی بین‌المللی در حال بررسی آنهاست، یک سلسله تحقیقات ساختاری را آغاز نماید.¹⁹⁵ اما افزایش میزان تحقیقات لزوماً سبب تعقیب قانونی بیشتر نخواهد شد. در واقع، 5 مظنون رواندایی از سال 2006 تحت تحقیقات قرار گرفته‌اند، بدون آنکه هیچ پرونده‌ای وارد مرحله دادرسی بشود و پلیس متروپولیتن هم حداقل سه شکایت در باره جنایاتی که توسط مقامات امارات متحده عربی انجام شده، دریافت کرده است و هیچ نشانه‌ای وجود ندارد که آیا این شکایات پیگیری شده‌اند یا خیر.¹⁹⁶

2007/411، 30 آوریل 2007، قابل دسترسی در

<https://internationalcrimesdatabase.org/Case/811/Payne/>

¹⁹² «چاودری و انور علیه آر.» [Choudary & Anor v R.]، (2016) دادگاه پژوهش انگلستان و ویلز [EWCA (Crim) 61 (Eng.)].

¹⁹³ تام گیلپی، «مردی که مظنون به ارتکاب جنایات جنگی در لیبریا بود در لندن دستگیر شد» اسکای نیوز [Tom Gillespie, "Man Arrested in London on Suspicion of Liberia War Crimes," Sky News 27 اوت 2020، قابل دسترسی در

<https://news.sky.com/story/man-arrested-in-london-on-suspicion-of-war-crimes-in-relation-to-conflicts-in-liberia-12057693>؛ «پلیس بریتانیا مردی را به اتهام ارتکاب جنایات جنگی در لیبریا دستگیر نمود»، آسوشیتد پرس [UK Police Arrest Man Over Alleged War Crimes in Liberia, Associated Press 7 سپتامبر 2022، قابل دسترسی در

<https://apnews.com/article/crime-arrests-war-crimes-england-ccdbe1ee85e5e3a8778e84a5f4c87c06>؛ «جنایات جنگی سیرالئون: شخص مظنون دستگیر شده و خانه وی در لیدز مورد تفتیش قرار گرفت»، بی بی سی [Sierra Leone War Crimes: Suspect Held and House Searched in Leeds, BBC 18 مه 2021، قابل دسترسی در

<https://www.bbc.com/news/uk-england-leeds-57159333>؛ «وینسنت براون (باجینیا)» TRIAL [Vincent Brown (Bajinya), TRIAL International] آخرین به روز رسانی: 4 آوریل 2022، قابل دسترسی در

<https://ujim.trialinternational.org/latest-post/vincent-brown/>؛ «بازبینی سالانه صلاحیت قضایی جهانی در 2023»، TRIAL International [Universal Jurisdiction Annual Review 2023, TRIAL International]، آوریل 2023، صص 89-90 و 92، قابل دسترسی در

https://redress.org/wp-content/uploads/2023/04/01_TRIAL_UJAR_2023_DIGITAL_27_03.pdf

¹⁹⁴ «وزارت دفاع [بریتانیا] تأیید کرد که نیروهای ویژه این کشور در مرکز تحقیقات جنایات جنگی افغانستان قرار دارند»، بی بی سی [Special Forces at Centre of Afghanistan War Crimes Inquiry, MoD Confirms, BBC 5 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در

<https://www.bbc.com/news/uk-66106980>؛ «بریتانیای جهان شمول، عدالت جهان شمول»، ص 15.

¹⁹⁵ چهار تن دستگیر شده و با محاکمه جهت استرداد مواجه بودند که در 2006 آغاز شد و دوباره در 2013 به همراه یک مظنون دیگر برای محاکمات مربوط به استرداد دستگیر شدند. «وینسنت براون (باجینیا)»، TRIAL International [Brown (Bajinya), TRIAL International]؛ اوئن بوکات، «از پلیس متروپولیتن درخواست شد در مورد ادعای مربوط به شکنجه سه قطری توسط مقامات امارات متحده عربی تحقیق کند»، گاردین [Met Asked to Investigate Claims UAE Officials Tortured Three Qataris, Guardian 12 سپتامبر 2017، قابل دسترسی در

<https://www.theguardian.com/uk-news/2017/sep/12/metropolitan-police-uae-torture-quataris-officials>؛ «ایالات متحده، بریتانیا و ترکیه به طور جدی درخواست کردند مظنون‌های جنایات جنگی امارات متحده عربی دستگیر شوند»، الجزیره [US, UK, Turkey Urged to Arrest UAE 'War Crimes' Suspects, Al Jazeera 12 فوریه 2020، قابل دسترسی در

<https://www.aljazeera.com/news/2020/2/12/us-uk-turkey-urged-to-arrest-uae-war-crimes-suspects>؛ «عربستان سعودی و امارات متحده عربی در کیفرخواست بریتانیا برای تحقیقات جنایات جنگی یمن، هدف قرار گرفته‌اند»، ایندپندنت [Saudi Arabia and UAE Targeted in UK Petition for Yemen War Crimes Investigation, Independent 20 اکتبر 2021، قابل

سرانجام به نظر می‌رسید که هیچ اقدام دولتی در ارتباط با قانون منافع مجرمانه در ارتباط با قوانین حقوق بشری انجام نشده‌اند. سازمان‌های جامعه مدنی دعوایی در خصوص قانون منافع مجرمانه و در ارتباط با واردات پنبه از ناحیه شینجیانگ چین ارائه کرده‌اند.¹⁹⁷ با این حال اکثر گفتگوهای مرتبط با قانون منافع مجرمانه در باره افرادی که با مشکلات حقوق بشری مرتبط هستند، بیشتر تمایل دارند بر روی اتهامات فساد مانند پرونده‌های اولیگارشی‌های روسیه و اشراف قزاقستان تمرکز کنند.¹⁹⁸

به طور کلی، ثابت شده است که در انگلیس و ویلز دشوار است بتوان چنین پرونده‌هایی را طرح نمود، و آن پرونده‌هایی هم که پیشرفت داشته‌اند، با مشکلاتی از مترجمان ناکارآمد تا تأخیر در تحقیقات و دادگاه‌ها روبرو شده‌اند.¹⁹⁹ علاوه بر آن، دولت بریتانیا در سال 2011 مفاد صلاحیت قضایی جهانی خود را اصلاح کرد تا برای قربانیان انجام درخواست بازداشت دشوارتر شود که این عمل به طور گسترده‌ای به عنوان یک حرکت سیاسی برای محافظت از مقامات اسرائیلی در برابر محاکمه تعبیر گردید.²⁰⁰ هنوز هم پیشرفت‌هایی از قبیل شروع

دسترسی در <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/saudi-uae-yemen-icc-guernica-37-b1942068.html>

¹⁹⁷ «بریتانیا: ورود کالاهای تولیدی اجباری در زندان‌های چین را متوقف کنید»، شبکه اقدامات حقوق جهانی [UK: Halt Forced Prison Labour Goods from China], Global Legal Action Network، تاریخ آخرین دسترسی: 7 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://www.glanlaw.org/copy-of-uyghur-forced-labour>؛ هارون صدیق، «به دادگاه در مورد عدم تحقیقات بریتانیا در مورد واردات مربوط به کار اجباری غیر قانونی اویغورها گفته شد»، گاردین Haroon Siddique, "Failure to Investigate UK Imports Linked to Forced Uyghur Labour Unlawful, [Court Told," *Guardian*، 25 اکتبر 2022، قابل دسترسی در

<https://www.theguardian.com/world/2022/oct/25/failure-investigate-uk-imports-linked-forced-uyghur-labour-unlawful-high-court>

¹⁹⁸ اندرو اسپرو، «اولیگارشی‌های روسی در بریتانیا با قوانین جدیدی در مورد مبارزه با «پول‌های غیر قانونی» مواجه هستند»، گاردین [Andrew Sparrow, "Russian Oligarchs in UK Face New Laws Tackling 'Dirty Money,'" *Guardian*، 27 فوریه 2022، قابل دسترسی در

<https://www.theguardian.com/politics/2022/feb/28/russian-oligarchs-in-uk-face-new-laws-tackling-dirty-money>؛ یان اونگود تاماس، «چگونه اشراف قزاقستان ثروت خود را در املاک بریتانیا سرمایه‌گذاری کرده‌اند»، گاردین [Jon Ungoed-Thomas, "How the Kazakh Elite Put its Wealth into UK Property," *Guardian*، 8 ژانویه 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/08/how-the-kazakh-elite-put-its-wealth-into-uk-property>

¹⁹⁹ دویکاهاول، «محاکمه ناموفق کومار لاما: ایجاد مشکل برای صلاحیت قضایی جهانی»، ژورنال اروپایی حقوق بین‌الملل: گفتگو [Devika Hovell, "The 'Mistrial' of Kumar Lama: Problematizing Universal Jurisdiction," *EJIL:Talk*، 6 آوریل 2017، قابل دسترسی در <https://www.ejiltalk.org/the-mistrial-of-kumar-lama-problematizing-universal-jurisdiction/>؛ «وینست براون (باجینیا)»، *تراپال اینترنشنال*

²⁰⁰ این تغییرات مخصوصاً مانع شدند که قضات دادگاه‌ها در دادرسی‌های خصوصی بتوانند بدون داشتن اجازه از ریاست دادستانی احکام جلب صادر کنند. جانی پاول، «بریتانیا قوانین را اصلاح می‌کند تا اسرائیلی‌ها را در برابر پیگرد قانونی محافظت کند»، *جرورالم پست* [Johnny Paul, "UK Amends Law to Protect Israelis from prosecution," *Jerusalem Post*، 15 سپتامبر 2011، قابل دسترسی در <https://www.jpost.com/diplomacy-and-politics/uk-amends-law-to-protect-israelis-from-prosecution>

؛ الکساندرا مالاتستا، «بریتانیا قوانینی را از تصویب می‌گذراند که دستگیری افراد تحت صلاحیت قضایی جهانی را محدود می‌نماید.» *جوریست* [Alexandra Malatesta, "UK Passes Law Limiting Arrests Under Universal Jurisdiction," *Jurist*، 16 سپتامبر 2011، قابل دسترسی در <https://www.jurist.org/news/2011/09/uk-passes-law-limiting-arrests-under-universal-jurisdiction>؛ مایکل منزفیلد، «جنایتکاران جنگی، آسوده بخوابید»، گاردین [Michael Mansfield, "Sleep Easy, War Criminals," *Guardian*، 7 اکتبر 2011، قابل دسترسی در

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/oct/07/israel-tzipi-livni>؛ «قانون اصلاحات پلیس و مسئولیت اجتماعی مصوب 2011» [Police Reform and Social Responsibility Act 2011]، بخش 153 (بریتانیا)، قابل دسترسی در <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/13/section/153/enacted>

تحقیقات ساختاری نشان می‌دهد که مسئولان در تلاشند تا دادرسی‌های مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی را در اولویت قرار دهند.

وضعیت فعلی پرونده‌های مربوط به ایران

اگرچه انگلستان و ویلز چند گزینه داخلی امیدوارکننده را در پیش روی خود دارند و پیشنهادهای هم در پارلمان بریتانیا برای تقویت این گزینه‌ها و برطرف کردن نقاط ضعف قانون ارائه شده است، اما آنها غالباً برای به کار گرفتن این گزینه‌ها میل و رغبتی از خود نشان نداده و بسیار کند عمل کرده‌اند.²⁰¹ همانطور که در بالا ذکر شد، قوانین بریتانیا نه تنها جرایم اصلی بین‌المللی را شامل می‌شوند بلکه دو طرح دیگر در ارتباط با ایران را هم در بر می‌گیرند که به ویژه به این موضوع ارتباط دارد: صلاحیت قضایی جهانی در خصوص گروگانگیری، یعنی جنایتی که جمهوری اسلامی ایران غالباً علیه اتباع بریتانیایی ایرانی مرتکب شده است، و قانون منافع مجرمانه که می‌تواند در پاسخ به گزارش‌های مربوط به ایرانیان ثروتمند وابسته به رژیم در بریتانیا مورد استفاده قرار گیرد.²⁰² با این وجود همانطور که قبلاً ذکر شد، غالباً ثابت شده است که پیگیری چنین پرونده‌هایی در انگلستان و ویلز دشوار بوده است.

²⁰¹ «لایحه (بسط) صلاحیت قضایی جهانی (بریتانیا)» [Universal Jurisdiction (Extension) Bill (UK)]، قابل دسترسی در <https://bills.parliament.uk/bills/3454>، (آخرین به روز رسانی: 26 آوریل 2023)؛ ریچارد ویلر، «عضو مجلس: جنایتکاران جنگی می‌توانند بدون ترس از تعقیب قانونی از بریتانیا دیدن کنند مگر آنکه قانون تغییر نماید»، ایندپندنت [Richard Wheeler, "War Criminals Could Visit UK Without Prosecution Fear Unless Law Changed—MP," *Independent*, 25 آوریل 2023، قابل دسترسی در <https://www.independent.co.uk/news/uk/war-criminals-mps-bill-george-clooney-ukraine-b2326461.html>]

²⁰² «دو تابعیتی‌ها در ایران زندانی شدند»، پارلمان بریتانیا [UK] «Dual Nationals Imprisoned in Iran», Parliament, 27 ژوئیه 2022، قابل دسترسی در <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8147/>؛ «مشکل کلبتوکراسی بریتانیا»، چتم‌هاوس [The UK's Kleptocracy Problem,] Chatham House, 8 دسامبر 2021، قابل دسترسی در <https://www.chathamhouse.org/2021/12/uks-kleptocracy-problem>؛ سونیا طلعتی، «ایرانیان ثروتمند به املاک بریتانیا روی آورده‌اند»، بارونز [Sonia Talati, "Wealthy Iranians Moving Into London Real Estate," *Barron's*, 12 آوریل 2016، قابل دسترسی در <https://www.barrons.com/articles/wealthy-iranians-moving-into-london-real-estate-1460478216>؛ ارین کانینگهام، «ایرانیان فوق‌العاده ثروتمند در زمان تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی با عواقب منفی روبرو هستند»، واشنگتن پست [Erin Cunningham, "Crazy-Rich Iranians Face Blowback at a Time of Sanctions and Economic Stress," *Washington Post*, 14 ژانویه 2019، قابل دسترسی در https://www.washingtonpost.com/world/middle-east/crazy-rich-iranians-face-blowback-at-a-time-of-sanctions-and-economic-stress/2019/01/13/f45bc594-ffb6-11e8-a17e-162b712e8fc2_story.html؛ مسعود کاظمی، «رسوایی بزرگ فساد پتروشیمی ایران، قسمت هشتم: درآمدهای سارق حرفه‌ای در بریتانیا و کانادا ذخیره شده است»، ایران وایر [Masoud Kazemi, "Iran's Great Petrochemical Corruption Scandal, Part VIII: Career Swindler's Takings Stashed in UK and Canada," *IranWire*, فوریه 2022، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/politics/71264>؛ «مهاجرانی، وزیر سابق، در جستجوی وکیل پس از اتهامات در لندن»، ایران وایر [Ex-Minister Mohajerani 'in Search of Lawyer' after Accusations in London," *IranWire*, 19 اوت 2022، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/world/106754-ataollah-mohajerani-in-search-of-lawyer-after-accusations-in-london>؛ حنا سامرویل، «تبلیغات برون مرزی ایران: لندن، دروازه‌ای به سوی جهان»، ایران وایر [Hannah Somerville, "Iran's Overseas Propaganda: London, Gateway to the World," *IranWire*, 20 نوامبر 2020، قابل دسترسی در <https://iranwire.com/en/features/68084>]

در مورد ایران، روابط بریتانیا با جمهوری اسلامی ایران در خصوص موضوعات حقوق بشری در سال‌های اخیر پیچیده بوده است و در نتیجه در حالیکه هر دو کشور به ندرت با یکدیگر هم پیمان هستند اما در عین حال هیچ تضمینی وجود ندارد که بریتانیا از جهت سیاسی، اقدامات علیه مقامات جمهوری اسلامی ایران را حمایت کند. مقامات بریتانیایی ثابت کرده‌اند که میل و رغبتی به تحت فشار گذاشتن مقامات ایرانی ندارند، که به عنوان مثال پرونده‌های گروگان‌گیری یا تهدیدهایی که علیه روزنامه‌نگاران بریتانیایی شد را می‌توان نام برد.²⁰³ برای مثال، رژیم ایران علیرضا اکبری، تبعه بریتانیایی - ایرانی را در ژانویه 2023 اعدام کرد و در فوریه بریتانیا گزارش داد که از ژانویه 2022 به پانزده مورد «تهدید معتبر» توسط رژیم ایران برای «کشتن یا ربودن افراد بریتانیایی یا افراد ساکن بریتانیا» پاسخ داده است.²⁰⁴

دولت بریتانیا علیرغم فشارهای سیاسی از انجام هرگونه اقدامی از قبیل گذاشتن سپاه پاسداران جمهوری اسلامی در لیست سازمان‌های تروریستی که می‌توانست راه را برای پیگرد قانونی افراد بر طبق قوانین تروریسم باز کند، امتناع نموده و بر طبق گزارش‌ها اظهار کرده معتقد است که بهترین راه این است که «کانال‌های ارتباطی خود با رژیم ایران را باز نگاه دارد.»²⁰⁵ هم یک بررسی در سال 2020 در باره روابط ایران و بریتانیا توسط کمیته امور خارجی پارلمان بریتانیا و هم یک بحث در فوریه 2023 در پارلمان بریتانیا حاوی درخواست‌هایی برای انجام اقدامات، از قبیل تحمیل تحریم‌های هدفمند حقوق بشری بود، اما هیچیک توصیه نکردند در ارتباط با پرونده‌های صلاحیت قضایی جهانی چه اقداماتی باید صورت گیرد.²⁰⁶ اگر دادستان کل با چنین پرونده‌هایی مخالف

²⁰³ برای مثال نگاه کنید به پاتریک وینتور، «زاغری - راتکلیف می‌گوید اداره امور خارجه در مجبور ساختن وی به انجام اعتراف همدستی کرده است»، گاردین [Patrick Wintour, "Zaghari-Ratcliffe Says Foreign Office Complicit in Forcing Her to Confess," *Guardian* 23 مه 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/news/2022/may/23/nazanin-zaghari-ratcliffe-accuses-uk-role-forcing-sign-confession>؛ پاتریک وینتور، «مراد طاهباز، ایرانی-انگلیسی به زندان تهران باز گردانده شد»، گاردین [Patrick Wintour, "British-Iranian Morad Tahbaz Returned to Tehran Prison," *Guardian* 18 مارس 2022، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/18/british-iranian-morad-tahbaz-returned-to-tehran-prison>؛ «کمیته حفاظت از روزنامه‌نگاران از مقامات بریتانیایی درخواست کرده است تا حفاظت برای کارکنان ایران اینترنشنال مستقر در لندن را تقویت کنند»، کمیته حفاظت از روزنامه‌نگاران [CPJ Asks British Authorities to Strengthen Protection for London-Based Iran International Staff," *Committee to Protect Journalists* 8 نوامبر 2022، قابل دسترسی در <https://cpj.org/2022/11/cpj-asks-british-authorities-to-strengthen-protection-for-london-based-iran-international-staff/>؛ امیلی مک‌گریوی و آویف والش، «علیرضا اکبری: ایران یک دو تابعیتی ایرانی انگلیسی را اعدام می‌کند»، بی بی سی [Emily McGarvey and Aoife Walsh, "Alireza Akbari: Iran Executes British-Iranian Dual National," *BBC* 14 ژانویه 2023، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-64273520>؛ «مباحثات مجلس عوام»، 20 فوریه 2023، ستون‌های 49 و 50، قابل دسترسی در <https://hansard.parliament.uk/commons/2023-02-20/debates/29A8956F-795C-430F-BBA8-25D93A5A2FCB/SecurityThreatToUK-BasedJournalists>؛ پاتریک وینتور، «بریتانیا از تعیین سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران به عنوان گروه تروریستی اجتناب می‌کند»، گاردین [Patrick Wintour, "UK Shies Away From Designating Iran's Revolutionary Guards as Terrorist Group," *Guardian* 6 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/politics/2023/jul/06/uk-shies-away-from-designating-iran-revolutionary-guards-as-terrorist-group>؛ «قانون تروریسم 2006»، بخش 17 (بریتانیا)؛ «قانون تروریسم 2000»، بخش 11 (بریتانیا)؛ سایمون تیس‌دال، «بریتانیا پس از اعدام علیرضا اکبری توسط ایران، ناقص و بی‌توان به نظر می‌رسد»، گاردین [Simon Tisdall, "UK Looks Clumsy and Powerless in Wake of Iran's Execution of Alireza Akbari," *Guardian* 14 ژانویه 2023، قابل دسترسی در <https://www.theguardian.com/politics/2023/jan/14/uk-powerless-iran-execution-alireza-akbari-rishi-sunak>

²⁰⁶ «بدون عدالت، پیشرفت ممکن نیست: روابط بریتانیا با ایران (کمیته امور خارجه مجلس عوام)» [No Prosperity Without Justice: The UK's relationship with Iran (House of Commons Foreign Affairs Committee,

باشد می‌تواند بر پایه فقدان علاقمندی عمومی به این موضوع از تعقیب کیفری پرونده امتناع نماید و یا اینکه دفتر امور خارجه، کشورهای مشترک المنافع، و توسعه و نیز اداره دادستانی می‌توانند به پلیس متروپولیتن توصیه کنند که مقامات مورد نظر از مصونیت ناشی از مأموریت ویژه برخوردار هستند.²⁰⁷ با وجود این، در ژوئیه 2023 بریتانیا به کانادا، سوئد، و اوکراین پیوست تا پرونده‌ای را در مورد ساقط کردن پرواز پی-اس-752 خطوط بین‌المللی اوکراین علیه ایران به دیوان بین‌المللی دادگستری ببرد که می‌تواند نشان دهنده تمایل سیاسی برای انجام اقدامات حقوقی بیشتر باشد.²⁰⁸

توصیه‌ها

توصیه‌های ذیل همراه با توصیه‌هایی که در بخش گستره اروپا ارائه شده می‌تواند به مقامات بریتانیا کمک کند تا قوانین و خط مشی خود را در ارتباط با صلاحیت قضایی جهانی در انگلستان و ویلز مستحکم‌تر کنند و دادرسی‌های مربوط به جرایم اصلی بین‌المللی و جرایم مربوطه را بهتر پیگیری نمایند.

- قانونگذاران بریتانیا باید لایحه (بسط) صلاحیت قضایی جهانی را بپذیرند تا صلاحیت قضایی جرایم اصلی بین‌المللی را گسترش دهند به طوری که جرایمی که در خارج از مرزهای کشور توسط هر شخصی ارتکاب یافته را، فارغ از ملیت یا محل سکونت وی، شامل شود. آنها همچنین باید اعمال صلاحیت قضایی را گسترش دهند تا حداقل هر فردی که در بریتانیا پیدا شود را شامل گردد.
- قانونگذاران بریتانیا باید موارد نقض حقوق بشر که تحت پوشش قانون منافع مجرمانه قرار گرفته است را گسترش دهند، تا برای مثال با مفاد مقررات تحریم‌های جهانی حقوق بشر مصوب 2020 تطابق داشته باشد.²⁰⁹

8 دسامبر 2022، صص 29-28، قابل دسترسی در

<https://committees.parliament.uk/publications/3987/documents/40221/default>؛ «مباحثات مجلس عوام» (6 فوریه 2023) (727)، قابل دسترسی در <https://hansard.parliament.uk/commons/2023-02-06/debates/433738C5-1041-4CF5-9C76-A0B09A9B0A64/IranianRegimeThreatToUK>

²⁰⁷ «خلاصه گزارش: قانون صلاحیت قضایی جهانی و اجرای آن در انگلستان و ویلز»، ص 16؛ «مصونیت ناشی از مأموریت ویژه و پرونده ژنرال حجازی» (راهنمایی‌های اداره امور خارجه و دادستانی بریتانیا به پلیس متروپولیتن در مورد مصونیت ناشی از مأموریت ویژه را نشان می‌دهد).

²⁰⁸ اما هریسون، «هواپیمای اوکراینی: ایران با اقدامات حقوقی در مورد ساقط کردن پرواز پی اس 752 مواجه است»، بی بی

سی [Emma Harrison, "Ukraine Plane: Iran Facing Legal Action Over Downing of Flight PS752," BBC]، 5 ژوئیه 2023، قابل دسترسی در <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-66110345>

²⁰⁹ «مقررات تحریم‌های جهانی حقوق بشری مصوب 2020»، بخش 4، (بریتانیا).

CHAIRMAN

*John F.W. Rogers

EXECUTIVE CHAIRMAN

EMERITUS

*James L. Jones

PRESIDENT AND CEO

*Frederick Kempe

EXECUTIVE VICE CHAIRS

*Adrienne Arsht

*Stephen J. Hadley

VICE CHAIRS

*Robert J. Abernethy

*Alexander V. Mirtchev

TREASURER

*George Lund

DIRECTORS

Stephen Achilles

Gina F. Adams

Timothy D. Adams

*Michael Andersson

Barbara Barrett

Colleen Bell

Sarah E. Beshar

Stephen Biegun

Linden P. Blue

Adam Boehler

John Bonsell

Philip M. Breedlove

Richard R. Burt

*Teresa Carlson

*James E. Cartwright

John E. Chapoton

Ahmed Charai

Melanie Chen

Michael Chertoff

*George Chopivsky

Wesley K. Clark

*Helima Croft

*Ankit N. Desai

Dario Deste

Lawrence Di Rita

*Paula J. Dobriansky

Joseph F. Dunford, Jr.

Richard Edelman

Thomas J. Egan, Jr.

Stuart E. Eizenstat

Mark T. Esper

*Michael Fisch

Alan H. Fleischmann

Jendayi E. Frazer

Meg Gentle

Thomas H. Glocer

John B. Goodman

*Sherri W. Goodman

Marcel Grisnigt

Jarosław Grzesiak

Murathan Günal

Michael V. Hayden

Tim Holt

*Karl V. Hopkins

Kay Bailey Hutchison

Ian Ichnatowycz

Mark Isakowitz

Wolfgang F. Ischinger

Deborah Lee James

*Joia M. Johnson

*Safi Kalo

Andre Kelleners

Brian L. Kelly

Henry A. Kissinger

John E. Klein

*C. Jeffrey Knittel

Joseph Konzelmann

Keith Krach

Franklin D. Kramer

Laura Lane

Almar Latour

Yann Le Pallec

Jan M. Lodal

Douglas Lute

Jane Holl Lute

William J. Lynn

Mark Machin

Marco Margheri

Michael Margolis

Chris Marlin

William Marron

Gerardo Mato

Erin McGrain

John M. McHugh

*Judith A. Miller

Dariusz Mioduski

*Richard Morningstar

Georgette Mosbacher

Majida Mourad

Virginia A. Mulberger

Mary Claire Murphy

Julia Nesheiwat

Edward J. Newberry

Franco Nuschese

Joseph S. Nye

Ahmet M. Ören

Sally A. Painter

Ana I. Palacio

*Kostas Pantazopoulos

Alan Pellegrini

David H. Petraeus

*Lisa Pollina

Daniel B. Poneman

*Dina H. Powell McCormick

Michael Punke

Ashraf Qazi

Thomas J. Ridge

Gary Rieschel

Charles O. Rossotti

Harry Sachinis

C. Michael Scaparrotti

Ivan A. Schlager

Rajiv Shah

Gregg Sherrill

Jeff Shockey

Ali Jehangir Siddiqui

Kris Singh

Varun Sivaram

Walter Slocombe

Christopher Smith

Clifford M. Sobel

Michael S. Steele

Richard J.A. Steele

Mary Streett

Nader Tavakoli

*Gil Tenzer

*Frances F. Townsend

Clyde C. Tuggle

Melanne Vermeer

Charles F. Wald

Michael F. Walsh

Ronald Weiser

*Al Williams

Ben Wilson

Maciej Witucki

Neal S. Wolin

*Jenny Wood

Guang Yang

Mary C. Yates

Dov S. Zakheim

HONORARY DIRECTORS

James A. Baker, III

Robert M. Gates

James N. Mattis

Michael G. Mullen

Leon E. Panetta

William J. Perry

Condoleezza Rice

Horst Teltschik

William H. Webster

**Executive Committee
Members*

List as of July 28, 2023

The Atlantic Council is a nonpartisan organization that promotes constructive US leadership and engagement in international affairs based on the central role of the Atlantic community in meeting today's global challenges.

© 2023 The Atlantic Council of the United States. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means without permission in writing from the Atlantic Council, except in the case of brief quotations in news articles, critical articles, or reviews. Please direct inquiries to:

Atlantic Council

1030 15th Street, NW, 12th Floor, Washington, DC 20005

(202) 463-7226, www.AtlanticCouncil.org